

๐
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
กำแพงเพชรศึกษา
ปีที่ 7 ฉบับที่ 7 ประจำปี 2567

วารสาร

กำแพงเพชรศึกษา

ปีที่ 7 ฉบับที่ 7 ประจำปี 2567

เจ้าของ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร
69 หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
โทร 0-5570-6555 ต่อ 1601

ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ปริญญ์ พรหมภักดี อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.ดร.ชญาดา กลิ่นจันทร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย การศึกษาศาสตร์
และศิลปวัฒนธรรม
รศ.ดร.ศุภโชคชัย นันทศรี ผู้ช่วยอธิการบดี งานด้านศิลปวัฒนธรรม
และสื่อสารองค์กร

บรรณาธิการ : ผศ.ดร.พชรไพโรจน์ ประภัสสร ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ผศ.เยาวลักษณ์ ใจวิสุทธิธรรมาธิกุล ที่ปรึกษาผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการ : อาจารย์อนุลักษณ์ อาสาสุ รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์วันสนั่น นุชนารถ รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์ ดร.พิมพ์นารา บรรจง รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์ธัญธนาพร ชัยรักษนิธิภัทร รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาวธฤชวรรณ ธรรมสอน รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

พิสูจน์อักษร : อาจารย์ธัญธนาพร ชัยรักษนิธิภัทร
นางสาวจิรวรรณ ผ่องแผ้ว
นางสาวสุลลีย์ อินทรรัตน์
นางสาวอภิญญา แซ่ยัง

ออกแบบรูปเล่ม : นางสาวจิรวรรณ ผ่องแผ้ว

ออกแบบหน้าปก : นางสาวจิรวรรณ ผ่องแผ้ว
นายเทพทัต ทองคุ้ม

บทบรรณาธิการ

วารสารกำแพงเพชรศึกษา เป็นวารสารวิชาการของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ปีที่ 7 ฉบับที่ 7 ซึ่งเป็นเนื้อหาที่พัฒนามาจากข้อมูลโครงการกำแพงเพชรศึกษา ประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 10 บทความ โดยมีรายละเอียดชื่อบทความ ดังนี้

1. แกงมัสมั่นกล้วยไข่ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ยุชิตา กันหาหมิง, อภิศักดิ์ พูลอนันต์ และปราณี พรหมสุริย์
2. ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ยุชิตา กันหาหมิง, ณรงค์ฤทธิ์ พวงนิลน้อย และปณชัย หอมสุวรรณ
3. แกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร
โดย อรัญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล, ปฏิภาณ สมินาง และทิพย์วรรณ ศรีททาจวิทยา
4. การละเล่นของชนเผ่าปกาเกอะญอ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
โดย อรัญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล, พรลดา พิมพ์แปลก, ขวัญพร ฉัตรธรรม, ณัฐฐิศา เทศวัง, พันธนา ทองเนตร, วินิจสา รักษ์พงษ์ และน้องทราย ใจดี
5. โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพะโป้ ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ธัญรัตน์ บุญปัน, สุชาวดี นิลขำ และจุฑามาศ หลาบโพธิ์
6. ประเพณีรไทเดินตาม ตำบลโกสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร
โดย ธัญรัตน์ บุญปัน, ปิยฉัตร กลิ่นนวล และขจรเกียรติ แดงวงศ์
7. พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (พิพิธภัณฑสถานเรือนไทย)
โดย ธัญรัตน์ บุญปัน, ปรีสา พลายมี, วันฤดี แก้วทรัพย์, ณัฐวุฒิ บำรุงศรี และญาณิศา อุ่นเมือง
8. วัดพระแก้ว อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร
โดย สุวลัย อินทรรัตน์, ชัชฎาภรณ์ อินทริย์, สุนิษา แก้วประเสริฐ, บวรรัตน์ ดินแดง, อินทิรา รักดินนอก, ทิฆัมพร เทียนชัย และศลิษา สร้อยสนธิ์
9. ครูสุขศรี สิทธิ ปราษฎ์การแสดงพื้นบ้านกำแพงเพชร
โดย เบญจมาศ ผิวขาว, อรรถพล จันทรมณี, อมรกานต์ บุญเผย, วันนิสา ศรีมากุล, นภาลัย รักดินนอก, ลดาวัลย์ พิมพ์ขาว และภาณุพงศ์ อ่องเลื่อม
10. วัดปราสาท ตำบลคณฑี อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
โดย วุฒิชัย ตรุษลักษณ์, ปนัดดา สิงห์คำ, พิมพ์พร เพชรสัมฤทธิ์, ยุทธภูมิ ครอบครอง, ณรงค์ชัย รักษ์ชน, นริศร ธงชัย และพงศธร พิลีก

กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณทีมงานทุกท่าน ที่ได้สละเวลาและร่วมจัดทำวารสารกำแพงเพชรศึกษา ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้ทางสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ที่ได้พัฒนางานวิชาการและงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
แกงมัสมั่นกล้วยไข่ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร	1
ยุชิตา กันหามิ่ง, อภิศักดิ์ พูลอนันต์ และปราณี พรหมสุริย์	
ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร	11
ยุชิตา กันหามิ่ง, ณรงค์ฤทธิ์ พวงนิลน้อย และปณชัย หอมสุวรรณ	
แกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร	21
อรัญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล, ปฎิภาณ สมีนาง และทิพย์วรรณ ศรีธธาจริยา	
การละเล่นของชนเผ่าปกาเกอะญอ อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร	29
อรัญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล, พรลดา พิมพ์แปลก, ชญาพร ฉัตรธรรม, ณัฏฐ์ธิดา เทศวัง, พันธ์นภา ทองเนตร, วิจิศา รักษ์พงษ์ และน้องทราย ใจดี	
โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพะโป้ ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร	39
ธัญรดี บุญปัน, สุชาวดี นิลขำ และจุฑามาศ หลาโปธิ์	
ประเพณีรถไถเดินตาม ตำบลโกสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร	49
ธัญรดี บุญปัน, ปรีสา พลายมี, วันฤดี แก้วทรัพย์, ณัฏฐ์วุฒิ บำรุงศรี และญาณิศา อุ่นเมือง	
พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (พิพิธภัณฑ์เรือนไทย)	55
ธัญรดี บุญปัน, ปรีสา พลายมี, วันฤดี แก้วทรัพย์, ณัฏฐ์วุฒิ บำรุงศรี และญาณิศา อุ่นเมือง	
วัดพระแก้ว อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	67
สุวลัย อินทรรัตน์, ชัชฎาภรณ์ อินทรีย์, สุนิษา แก้วประเสริฐ, บวรรัตน์ ดินแดง, อินทรา ภัคดีนอก ทิฆัมพร เทียนชัย และศลิษา สร้อยสนธิ์	
ครูสุขศรี สิทธิ ปราชัญการแสดงพื้นบ้านกำแพงเพชร	75
เบญจมาศ ผิวขาว, อรรถพล จันทรมณี, อมรกานต์ บุญเผย, วันนิสา ศรีมากุล, นภาลัย ภัคดีนอก, ลดาวัลย์ พิมพ์ขาว และภาณุพงศ์ อ่องเลื่อม	
วัดปราสาท ตำบลคณฑี อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	89
วุฒิชัย ตระกูลลักษณ์, ปนัดดา สิงห์คำ, พิมพ์พร เพชรสัมฤทธิ์, ยุทธภูมิ ครอบครอง, ณรงค์ชัย รักษ์ชน, นริศร ธงชัย และพงศธร พิลีก	
การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7 th	101

แกงมัสมั่นกล้วยไข่ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

ยุชิตา กันหาหมิง¹, อภิศักดิ์ พูลอนันต์² และปราณี พรหมสุริย์³

บทนำ

“แกงมัสมั่น” เป็นอาหารเป็นประเภทเครื่องแกงที่ประวัติอยู่คู่กับประเทศไทยมาอย่างช้านานเกิดจากการแลกเปลี่ยนหรือการเข้ามาอิทธิพลของอาหารและวัฒนธรรมการกินของต่างชาติกับคนไทย นอกจากนี้ “แกงมัสมั่น” ยังเป็นอาหารที่ติดอันดับ 1 ที่อร่อยที่สุดของโลก ซึ่งทางจังหวัดกำแพงเพชร ได้นำ “แกงมัสมั่น” มาผนวกกับ “กล้วยไข่” ที่เป็นของมีชื่อเสียงของจังหวัดกำแพงเพชรเพื่อทำเป็น “แกงมัสมั่นกล้วยไข่” ที่จะเพิ่มคุณค่าทางด้านอาหาร และเพิ่มความหลากหลายของการปรุงอาหาร สร้างเสริมและต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของดีของเด่นจังหวัดกำแพงเพชร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของแกงมัสมั่น 2) ประเภทของแกงมัสมั่นในประเทศไทย 3) ประวัติความเป็นมาของแกงมัสมั่นกล้วยไข่จังหวัดกำแพงเพชร 4) ขั้นตอนและวิธีการทำของแกงมัสมั่นกล้วยไข่

คำสำคัญ: แกงมัสมั่น, กล้วยไข่, จังหวัดกำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมาของแกงมัสมั่น

แกงมัสมั่นดำรงตั้งเดิมนั้นเป็นของชาวอินเดีย เป็นเจ้าแห่งเครื่องเทศ นิยมใช้วัตถุดิบประเภทเนื้อในการปรุง และใส่เครื่องเทศอย่างเต็มที่ แกงมัสมั่นของชาวอินเดียจึงมีรสชาติที่เผ็ดร้อน หวาน เค็ม และมัน แต่เมื่อชาวอินเดียย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ก็ไม่ลืมที่จะนำแกงมัสมั่นเข้าไปยังประเทศนั้น ๆ ด้วย แต่ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนสูตรให้ถูกกับรสชาติของประเทศนั้น ๆ เช่น การเปลี่ยนเนื้อสัตว์ และการเพิ่ม-ลดเครื่องเทศ แต่ว่าแกงมัสมั่นในประเทศไทยนั้นมาตั้งแต่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นำเข้ามาโดยแขกเปอร์เซีย หรือชาวอิหร่านจะสันนิษฐานว่าคำว่า “มัสมั่น” มาจากภาษาเปอร์เซียคำว่า “มุสลิมาน” ซึ่งหมายถึง ชาวมุสลิม จึงถือได้ว่าเมนูมัสมั่นนี้เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางอาหารระหว่างไทยกับเปอร์เซีย และเข้ามาอยู่ในทำเนียบอาหารไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 2 หรือประมาณ 230 กว่าปีมาแล้ว แต่จะเห็นได้ว่า ในบทประพันธ์กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ว่า “มัสมั่นแกงแก้วตา หอมยี่ห่วยรสร้อนแรง ชายใดได้กลิ่นแกง แรงอยากให้อาบน้ำ” ซึ่งเป็นหลักฐานได้ว่า แกงมัสมั่นได้เข้ามาอิทธิพลในไทยมาก่อนที่จะเข้าทำเนียบอาหารในรัชกาลที่ 2 แล้วเสียอีก ซึ่งแกงมัสมั่นตำรับชาวไทยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอาหารมลายู จะกล่าวได้ว่า แกงมัสมั่นเดิมที่เป็นอาหารของชาวอินเดียซึ่งเป็นอาหารที่ส่วนใหญ่เครื่องเทศและเป็นส่วนประกอบหลักของเครื่องแกงมัสมั่น ต่อมาไทยเราได้รับอิทธิพลมาจากชาวแขกเปอร์เซีย ที่ตอนนั้นไทยได้มีการค้าขายกับต่างประเทศทำให้ไทยได้รับอิทธิพลการกินเครื่องเทศด้วยทำให้ไทยเรารู้จักการทำแกงมัสมั่นมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน (ครวัโบราณ บ้านน้ำพริก, 2559)

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า แกงมัสมั่นได้เข้ามาที่ไทยและเกิดการแพร่กระจายไปทั่วจึงทำให้เกิดการชอบรสชาติของแกงและเครื่องเทศนั้นมีความจัดเต็มทำให้เกิดความอร่อยถูกปากกับคนไทยแกงมัสมั่นนั้นจึงเป็นที่นิยมและเป็นแกงที่ขึ้นชื่อทำมีความโด่งดังของแกงมัสมั่นที่เด่นทางด้านเครื่องเทศหรือจัดเต็มในเรื่องของเครื่องเทศที่จะนำมาทำแกงมัสมั่น

¹ อาจารย์ สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

“แกงมัสมั่น” เนื่องด้วยหน้าตาของแกงที่มีสีแดงส้มรสชาติเข้มข้น ทั้งหวาน เค็ม เผ็ด คงเป็นสิ่งที่คนไทยคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เพราะไม่ว่าจะเป็นราดข้าวแกงข้างถนนหรือร้านระดับดาวมิชลินก็สามารถพบกับเมนูนี้ได้ พร้อมกับรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งถ้าหากยังจำกันได้ว่า ในช่วงปี 2017 แกงมัสมั่นก็ได้สร้างชื่อเสียงไปทั่วโลก โดยเว็บไซต์ CNN ได้มีการประกาศรายชื่อ 50 อันดับ เมนูอาหารที่อร่อยที่สุดในโลก ซึ่งรายชื่อทั้งหมดมาจากการสำรวจอาหารของ CNN ทั้งหมด ทั้งนี้ “แกงมัสมั่น” ของไทยก็ถูกจัดอันดับว่าเป็นอาหารที่อร่อยที่สุดในโลก (The world's 50 best foods) (MEEKAO, 2564)

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า แกงมัสมั่นเป็นเมนูที่ทุกคนคุ้นเคยสามารถหากินได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกินร้านที่มีความโด่งดังทางด้านชื่อเสียงเพราะตามร้านทั่วไปก็มีเมนูแกงมัสมั่นเหมือนกันเพราะว่าแกงมัสมั่นจะมีเอกลักษณ์ทางด้านของรสชาติที่มีความเข้มข้นในเรื่องของเครื่องเทศอยู่แล้วจึงเกิดความอร่อยและแกงมัสมั่นนั้นมีหลากหลายประเภทขึ้นอยู่กับคนที่ทำแกงนั้นว่าจะแกงแบบไหนและแต่ละภาคจะมีการแกงที่แตกต่างกันออกไปแต่รสชาติอาจจะยังคล้ายคลึงกันอยู่อาจจะต่างทางด้านของสีน้ำแกง

ประเภทของแกงมัสมั่นในประเทศไทย

แกงมัสมั่นแบบชาวมุสลิมทางภาคใต้ คือ ใช้ผงเครื่องแกงที่ตำเตรียมไว้ (ตำผสมลูกผักชี ยี่หระ พริกป่น อินเดีย และพริกไทยป่น) แล้วค่อยนำไปผัดกับน้ำมันที่เจียวหัวหอม

ภาพ 1 แกงมัสมั่นแบบชาวมุสลิมทางภาคใต้

หมายเหตุ : จาก มัสมั่นเนื้อปักษ์ใต้ โดย สำนักพิมพ์แสงแดด, ม.ป.ป., KRUA.CO (<https://krua.co/recipe/massaman-beef-curry>). CC BY-NC-ND.

แกงมัสมั่นแบบมลายู-ชวา คือ ใส่กานพลูกับอบเชย และหอมแดงลงไปผัดกับน้ำมันจนหอม เติมพริกป่น อินเดีย ลูกผักชีป่น ยี่หระป่น และพริกไทยป่นลงไปผัดให้เข้ากัน นอกจากนั้นยังใส่มะพร้าวคั่ว ผงขมิ้น ดอกไม้จีน และหน่อไม้จีนอีกด้วย

ภาพ 2 แกงมัสมั่นแบบมลายู-ชวา

หมายเหตุ : จาก มัสมัน เป็ดกรุ มัสมัน อาหารที่สดในโลก โดย Kapook, ม.ป.ป.,
(<https://cooking.kapook.com/view70258.html>). CC BY-NC-ND.

แกงมัสมั่นของชาวไทยภาคกลาง คือ ใช้น้ำพริกแกงมัสมั่นที่เตรียม เอาไว้ลงไปผัด (โดยผ่านการลดเครื่องแกง และเครื่องเทศลงแล้ว) ปูรสชาติให้มี 3 รสหลัก คือ เปรี้ยว เค็ม หวาน ซึ่งเป็นรสหลักของคนไทย ถ้าเป็นชาวไทยมุสลิมจะเรียกแกงชนิดนี้ว่า ซาละหมั่น จะออกรสเค็ม และมัน (ครัวโบราณ บ้านน้ำพริก, 2559)

ภาพ 3 แกงมัสมั่นของชาวไทยภาคกลาง

หมายเหตุ : จาก ตำนานแกงมัสมั่น โดย ครัวโบราณ บ้านน้ำพริก, 2559,
(https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1117427734982906.1073741976.237973262928362&type=3&locale=th_TH&paipv=0&eav=AfY43vBje1n_-aw2acP5P1EGgNX5b1YZGJICLVasF2AL-09yfOlBQ-Xq3On8oc8iJZk&_rdr). CC BY-NC-ND.

ดังนั้น จะกล่าวได้ว่า แกงมัสมั่นของชาวมุสลิมและชาวมลายูจะมีการแกงที่คล้าย ๆ กัน โดยใช้เครื่องเทศเป็นหลักและเครื่องเทศที่ใช้นั้นก็เป็นเครื่องเทศตัวเดียวกันแต่จะต่างกันที่รสชาติ แต่ของไทยโดยตรงนั้นจะเห็นได้ชัดเลยว่าใช้พริกแกงเป็นหลักในการทำแกงมัสมั่นและจะมีรสชาติที่เปรี้ยว เค็ม หวานเป็นหลัก วัฒนธรรมการกินแกงของไทย

วัฒนธรรมการกินแกงของไทย

วัฒนธรรมอาหารไทย เขียนถึงความเป็นมาของแกงไทยไว้ในหลายทศนะ บ้างว่าแกงไทยนั้นเป็นของไทยแท้ ๆ ที่บรรพบุรุษของเราคิดสร้างสรรค์ขึ้น แต่ทศนะที่ได้รับการยอมรับเป็นส่วนใหญ่เชื่อว่าแกงไทยได้อิทธิพลมาจากแกงของอินเดีย แต่ความเห็นเช่นนี้ก็เป็นที่กังขาขึ้นทุกที เพราะอินเดียเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ ซึ่งรู้กันอยู่แล้วว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ทั้งนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องรับจากอินเดียโดยตรงเสมอไป หากดูหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็ไม่พบว่าอินเดียมีความสัมพันธ์กับไทยโดยตรงแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมโดยรวม หรือวัฒนธรรมเฉพาะด้านอย่างวัฒนธรรมอาหาร หากวิเคราะห์ลงไปให้ลึกซึ้ง ความเป็นมาของแกงไทยอาจไม่สามารถสรุปลงได้อย่างง่าย ๆ ว่ามาจากอินเดีย หากใครเคยกินแกงอินเดียจะรู้ว่าแกงอินเดียและแกงไทยนั้นมีเสน่ห์แตกต่างกันอย่างชัดเจน แกงอินเดียโดดเด่นที่กลิ่นหอมหนัก ๆ ของการผสมเครื่องเทศอย่างกลมกลืน เช่น พริกแห้ง กระวาน กานพลู ลูกผักชี ใบมัสตาร์ด อบเชย ขมิ้น ลูกจันทน์ เป็นต้น ความเข้มข้นในแกงอินเดียนั้นได้มาจากน้ำมันหรือโยเกิร์ต แกงชาวอินเดียนิยมกินแกงกับโรตีสหรือนานมากกว่าข้าว ในขณะที่แกงไทยมีเอกลักษณ์ที่กลิ่นสมุนไพรสด มีกลิ่นหอมเบา ๆ น้ำแกงมีทั้งน้ำใสและน้ำข้นหวานมันจากกะทิ ส่วนประกอบส่วนใหญ่ของเครื่องแกงเป็นสมุนไพรและเครื่องปรุงสด อย่างตะไคร้ ข่า หอมแดง กะปิ กระเทียม ทำให้พริกแกงบ้านเรามีลักษณะเปียกแกงมีกลิ่นรสที่แตกต่างออกไป และที่สำคัญเรานิยมกินแกงกับข้าวไม่ใช่โรตีส (ศศิกันต์ เพิ่มสุขทวี, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้ “กล้วยไข่” ยังเป็นผลไม้ที่รสชาติที่อร่อยหอมหวานแล้ว ยังมีประโยชน์ทั้งด้านสุขภาพที่มีวิตามินต่าง ๆ อีกมากมาย จึงเป็นสิ่งที่จะนำมาพัฒนาและต่อยอดทางด้านอาหารให้มีคุณค่ามากขึ้น จึงทำให้สอดคล้องกับ “แกงมัสมั่นกล้วยไข่” ของทางจังหวัดกำแพงเพชรที่กำลังจะพัฒนาสู่อาหารท้องถิ่นอย่างดีงามโดยคุณค่าทางโภชนาการด้านอาหารของแกงมัสมั่น เพราะในแกงนี้มีไขมันค่อนข้างสูง จึงทำให้มีพลังงานสูง มีโปรตีนจากเนื้อไก่ ไยอาหารและสรรพคุณทางยาจากเครื่องแกง ได้แก่ อบเชย ช่วยแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ คลื่นไส้ อาเจียน หัวหอมแขกช่วยบรรเทาอาการหวัด น้ำมะขามเปียกมีวิตามินซี และเป็นยาระบายอ่อน ๆ ยี่ห่วย กานพลู ช่วยขับลม ขับเสมหะ ส่วนขิงช่วยลดไขมันในเลือดได้ จึงเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการด้านอาหารสูง ซึ่งมีอยู่ในแกงมัสมั่นทั่วไป

จากการสอบถามข้อมูลจาก นางสาวทองสา ชัยนายน หนึ่งในผู้คิดค้นสูตรและผู้ทำเมนูแกงมัสมั่นกล้วยไข่ได้บอกว่าการที่นำกล้วยไข่มาเป็นส่วนผสมของแกงมัสมั่นกล้วยไข่เกิดจากโครงการที่กล่าวไปข้างต้น เพราะว่าการที่นำกล้วยไข่มาเป็นส่วนผสมใหม่ในการทำเมนูมัสมั่นเพราะว่าต้องการสื่อถึงอาหารท้องถิ่นหรืออาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งทางผู้ดูแลโครงการได้หยิบยกกล้วยไข่ที่เป็นผลไม้ประจำจังหวัดกำแพงเพชร ได้นำมาปรับปรุงและหาวิธีในการมาเป็นส่วนประกอบของแกงมัสมั่นกล้วยไข่เพื่อเป็นการต่อยอดว่ากล้วยไข่ของจังหวัดกำแพงเพชรนั้นไม่ใช่แค่นำไปเป็นอาหารหวาน เช่น กล้วยตากหรือกล้วยฉาบ กระจายสารทกล้วยไข่ กล้วยไข่สุกธรรมดา แต่ยังสามารถนำมาเป็นส่วนประกอบของอาหารคาวได้อีกด้วย ซึ่งทางผู้ดูแลโครงการเร่งเห็นว่าถ้าหากนำแกงมัสมั่นมาเปลี่ยนจากมันฝรั่งหรือมันเทศที่ส่วนประกอบเดิมของแกงมัสมั่นได้เปลี่ยนมาเป็นกล้วยไข่ของจังหวัดกำแพงเพชรนั้น ถือได้เป็นการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกล้วยไข่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

ภาพ 4 แกงมัสมั่นกล้วยไข่

หมายเหตุ : จาก เปิดสูตร แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู เชิดชูอาหารถิ่นกำแพงเพชร (คลิป) โดย ไทยรัฐออนไลน์, 2566, (<https://www.thairath.co.th/news/local/north/2722061>). CC BY-NC-ND.

โดยความแตกต่างของ “แกงมัสมั่น”ทั่วไปและ“แกงมัสมั่นกล้วยไข่” จากการให้สัมภาษณ์ของ ทองสา ชัยนายน (การสัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2566) หนึ่งในผู้คิดค้นสูตรและผู้ทำเมนูแกงมัสมั่นกล้วยไข่ได้บอกไว้ว่า ความแตกต่างของแกงมัสมั่นกล้วยไข่และแกงมัสมั่นทั่วไปนั้น คือ โดยทั่วไปแล้วแกงมัสมั่นนั้นจะต้องใส่มันฝรั่งหรือมันเทศ เป็นองค์ประกอบของแกงมัสมั่น แต่การที่เปลี่ยนมาเป็น “กล้วยไข่เพื่อให้ได้ความเหนียวหนึบของเนื้อกล้วยที่อยู่ในแกงมัสมั่นแทนมันฝรั่งหรือมันเทศ เพราะการที่เราเอากล้วยไข่มาแทนมันฝรั่งนั้นเพื่อไม่ให้น้ำแกงจากเดิมที่เป็นการละลายของตัวมันฝรั่งหรือตัวมันเทศให้มีรสชาติที่เข้มข้นอาจทำให้รสชาติของแกงมัสมั่นนั้นแตกต่างหรือเพี้ยนไปจากเดิมซึ่งต่างจากการที่กล้วยไข่จะไม่มีการละลาย เพราะกล้วยไข่มีเนื้อสัมผัสที่หนึบและเหนียวกว่ามันฝรั่งหรือมันเทศที่ใช้ในส่วนประกอบการทำแกงมัสมั่นทั่วไปจะอธิบายจากขั้นตอนวิธีการทำต่อไปนี้

วัตถุดิบ “แกงมัสมั่นกล้วยไข่”

1. สะโพกไก่ 1,000 กรัม
2. พริกแกงมัสมั่น 150 กรัม
3. กล้วยไข่ต้มสุก 600 กรัม
4. น้ำกะทิ 1200 กรัม (แยกทั้งหัวกะทิและหางกะทิ)
5. น้ำมันมะขามเปียก 4 ช้อนโต๊ะ
6. เกลือ 2 ช้อนโต๊ะ
7. ลูกกระวาน 10 กรัม
8. น้ำตาลปี๊บ 5 ช้อนโต๊ะ
9. หอมเผา 300 กรัม
10. ถั่วลิสงคั่ว 50 กรัม

ภาพ 5 วัตถุดิบ ของ “แกงมัสมั่นกล้วยไข่”

หมายเหตุ : จาก ส่วนผสมแกงมัสมั่นกล้วยไข่ โดย Kafill, 2566, เกษตรตำบล
(<https://www.kasettambon.com/แกงมัสมั่นกล้วยไข่-อาหาร/ส่วนผสมแกงมัสมั่นกล้วย/>). CC BY-NC-ND.

วิธีการทำ “แกงมัสมั่นกล้วยไข่”

1. ตั้งกระทะให้ร้อน แล้วใส่หัวกะทิ จนกว่าหัวกะทิจะแตกมัน

ภาพ 6 ตั้งกระทะให้ร้อน แล้วใส่หัวกะทิ จนกว่าหัวกะทิจะแตกมัน

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการฯไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4nvFGk&t=183s>

2. พอเริ่มหัวกะทิแตกมันแล้วใส่พริกแกงมัสมั่นลงไป

ภาพ 7 ใส่พริกแกงมัสมั่นลงไป

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการฯไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4nvFGk&t=183s>

3. ผัดตัวพริกแกงให้มีกลิ่นหอม แล้วใส่วัตถุดิบเนื้อสัตว์ ลงไปผัดให้มีกลิ่นหอม

ภาพ 8 ผัดตัวพริกแกงให้มีกลิ่นหอม แล้วใส่วัตถุดิบเนื้อสัตว์

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการฯไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4nvFGk&t=183s>

4. ผัดวัตถุดิบเนื้อสัตว์ให้พอสุก พร้อมทั้งทยอยใส่หางกะทิลงไปให้ท่วมเนื้อสัตว์ รอจนน้ำแกงเดือด

ภาพ 9 ผัดวัตถุดิบเนื้อสัตว์ให้พอสุก พร้อมทั้งทยอยใส่หางกะทิลงไปให้ท่วมเนื้อสัตว์

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4h4nvFGk&t=183s>

5. รอนเนื้อสัตว์สุกและน้ำเดือด ให้ใส่กล้วยไข่ และหอมแดงเผา ลงไปรอนน้ำเดือด

ภาพ 10 รอนเนื้อสัตว์สุกและน้ำเดือด ให้ใส่กล้วยไข่ และหอมแดงเผา

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4h4nvFGk&t=183s>

6. ปรงรสรสชาติที่ต้องการ ใส่น้ำตาลมะพร้าว, น้ำมะขามเปียก และ เกลือ ให้ได้รสชาติที่ต้องการ

ภาพ 11 ปรงรสรสชาติที่ต้องการ

หมายเหตุ : จาก นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ].

Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lBh4h4nvFGk&t=183s>

7. รอนเสร็จจ่อกรอบ เป็นอันเสร็จสิ้น เตรียมเสิร์ฟได้

ภาพ 11 พร้อมเสิร์ฟ

หมายเหตุ : จาก เปิดสูตร แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู เชิดชูอาหารถิ่นกำแพงเพชร (คลิป) โดย ไทยรัฐออนไลน์, 2566, (<https://www.thairath.co.th/news/local/north/2722061>). CC BY-NC-ND.

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง แกงมัสมั่นกล้วยไข่ จังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ 1) **ประวัติความเป็นมาของแกงมัสมั่น** พบว่า เกิดจากการที่อาหารต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในประเทศไทยในอดีตเป็นอย่างมาก จุดเริ่มต้นว่ากันว่าแกงมัสมั่นนั้นมีต้นตำหรับมาจากประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศแห่งอาหารที่มีเครื่องเทศเป็นส่วนประกอบมากที่สุดและได้มาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางด้านอาหารกับประเทศไทยก่อนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เลื่อยมาทำให้แกงมัสมั่นเป็นที่แพร่หลายในประเทศไทยมากขึ้น 2) **ประเภทของแกงมัสมั่นนั้น** พบว่า สามารถแบ่งได้เป็นประเภทของการทำเครื่องแกงของแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เช่น แกงมัสมั่นทางภาคใต้ของประเทศไทยจะมีรสชาติที่เป็นเครื่องเทศมากกว่าแกงมัสมั่นของภาคกลางทำให้สามารถแบ่งหรือบอกได้ว่าแกงมัสมั่นนั้นมาจากอิทธิพลทางด้านอาหารของภาคใด 3) **ความเป็นมาของแกงมัสมั่นกล้วยไข่จังหวัดกำแพงเพชร** พบว่า เกิดจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ของกระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม 1 จังหวัด 1 เมนู เชิดชูอาหารถิ่น ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนายกระดับอาหารถิ่น สุ่มรดกทางวัฒนธรรม และ อัตลักษณ์ความเป็นไทย “รสชาติ...ที่หายไป” ทำให้ทางจังหวัดกำแพงเพชรได้นำเสนอแกงมัสมั่นกล้วยไข่ขึ้นเป็นอาหารท้องถิ่น เนื่องด้วยแกงมัสมั่นนั้นก็เป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่อยู่แล้วเพียงแค่เพิ่มกล้วยไข่ที่เป็นของดีของเด่นประจำจังหวัดกำแพงเพชรเข้าไปเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของจังหวัดกำแพงเพชรมากขึ้นและช่วยกันแก้ไขปัญหากล้วยไข่ที่มีอย่างล้นตลาดและหาทางออกในการพัฒนากล้วยไข่ไมใช่ที่จะสามารถนำไปทำเป็นอาหารหวานได้อย่างเดียวเพราะตอนนี้กล้วยไข่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารคาวได้อีกด้วย 4) **ขั้นตอนและวิธีการทำของแกงมัสมั่นกล้วยไข่** พบว่า โดยขั้นตอนการแกงมัสมั่นจะมีความแตกต่างจากแกงมัสมั่นทั่วไปแค่การที่นำกล้วยไข่มาใส่แทนที่จะเป็นมันเทศหรือมันฝรั่งโดยมีขั้นตอนวิธีการทำดังนี้ 1. ตั้งกระทะให้ร้อน แล้วใส่หัวกะทิ จนกว่าหัวกะทิจะแตกมัน 2. พอเริ่มหัวกะทิแตกมันแล้วใส่พริกแกงมัสมั่นลงไป 3. ผัดหัวพริกแกงให้มีกลิ่นหอม แล้วใส่วัตถุดิบเนื้อสัตว์ ที่ชอบลงไปผัดให้มีกลิ่นหอม 4. ผัดวัตถุดิบเนื้อสัตว์ให้พอสุก พร้อมใส่หางกะทิลงไปให้ท่วมเนื้อสัตว์ รอน้ำแกงเดือด 5. รอน้ำแกงเดือดสุก และน้ำเดือด ให้ใส่กล้วยไข่และหอมเผา ลงไปรอน้ำแกงเดือด 6. ปรับรสชาติที่ต้องการ ใส่น้ำตาลมะพร้าว น้ำมะขามเปียก และ เกลือ ให้ได้รสชาติที่ต้องการ 7. รอน้ำแกงเดือด เป็นอันเสร็จสิ้น เตรียมเสิร์ฟได้

บรรณานุกรม

ครัวโบราณ บ้านน้ำพริก. (13 มิถุนายน 2559). ตำนานแกงมัสมั่น.

https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1117427734982906.1073741976.237973262928362&type=3&locale=th_TH&paipv=0&eav=AFY43vBje1n_-aw2acP5P1EGgNX5b1YZGJICLVasF2Al-09yfOlBQ-Xq3On8oc8iJZk&_rdr

ไทยรัฐ. (2 กันยายน 2566). เปิดตัว แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู เชิดชูอาหารถิ่นกำแพงเพชร (คลิป).

<https://www.thairath.co.th/news/local/north/2722061>

นานาสาระครูรุ่งธรรม ศูนย์บริการไทย วท.กำแพงเพชร. (28 กันยายน 2566). แกงมัสมั่นกล้วยไข่ 1 จังหวัด 1 เมนู จังหวัดกำแพงเพชร #คุยให้เคลียร์ (วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร) [รูปภาพ]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=lBh44nvFGk&t=183s>

ศศิกานต์ เพิ่มสุขทวี. (ม.ป.ป.). แกงไทย อาหารที่เป็นตำนานศิลป์. KRUA.CO.

https://krua.co/food_story/thai-curry

สำนักพิมพ์แสงแดด. (ม.ป.ป.). มัสมั่นเนื้อปักษ์ใต้. KRUA.CO.

<https://krua.co/recipe/massaman-beef-curry>

Kafill. (3 กันยายน 2566). ส่วนผสมแกงมัสมั่นกล้วยไข่. เกษตรตำบล.

<https://www.kasettambon.com/แกงมัสมั่นกล้วยไข่-อาหา/ส่วนผสมแกงมัสมั่นกล้วย/>

Kapook. (ม.ป.ป.). มัสมั่น เปิดกรุ มัสมั่น อาหารที่ลือชื่อในโลก.

<https://cooking.kapook.com/view70258.html>

MEEKAO. (4 พฤศจิกายน 2564). มัสมั่นไทยที่หนึ่ง !! เปิดลิสต์ 50 อันดับ เมนูอาหารที่อร่อยที่สุดในโลก จาก CNN. Trueid. <https://food.trueid.net/detail/DAW7D7PEE55A>

Nnanthisin. (9 มีนาคม 2566). ประโยชน์ของกล้วยไข่ จี๊ดแต่แจ่ว หวานอร่อย เบต้าแคโรทีนสูง. Trueid.

https://food.trueid.net/detail/P18LNreNvOY1?fbclid=IwAR1fGHBZ-rh5Zji8aP_1RyD41Uy3WMXarO1fucEvZwcmhgyfIRE9pvxZy1Q

ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

ยุชิตา กันหาเมือง¹, ณรงค์ฤทธิ์ พวงนิลน้อย² และปณชัย หอมสุวรรณ³

บทนำ

ในสมัยโบราณคนไทยจะทำขนมเฉพาะวาระสำคัญเท่านั้นอย่างเช่น งานทำบุญ เทศกาลสำคัญ งานมงคล วันสารทไทย หรือต้อนรับแขกสำคัญ เพราะขนมบางชนิดจำเป็นต้องใช้กำลังคนและอาศัยเวลาในการทำพอสมควร ส่วนใหญ่เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแต่เดิมนั้นเมื่อถึงวันก่อนวันงาน 2-3 วันหรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับการขนาดของงาน ชาวบ้านผู้ชายจะรวมตัวเพื่อใช้แรงในการสร้างงาน ส่วนชาวบ้านผู้หญิงจะรวมตัวกันเพื่อทำอาหาร คาวและหวาน จึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมนี้ขึ้น ขนมจึงเป็นหนึ่งในของหวานที่ขาดไม่ได้สำหรับงานสำคัญต่าง ๆ แต่เดิมคำว่า ขนม หมายถึงอาหารว่างชนิดหนึ่งที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยทั่วไปขนมมีรสชาติที่หวานหรือไม่ก็มัน หรือทั้งหวานทั้งมัน และต่อมาได้มีการขยายคำจำกัดความของคำว่า ขนม มาจากคำว่า เข้าหนม คำว่า เข้า ปัจจุบันเขียนว่า ข้าว รวมกับคำว่า หนม โดยคำว่า หนม ที่แปลว่า หวาน โดยมาจากภาษาถิ่นของอำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม และของบ้านแซ่ม้งไฟประเทศลาว ซึ่งเรียกกิจกรรมนวดดินหรือ แบ่งจำ หนมดิน หนมแบ่ง เข้าหนมจึงแปลว่า เข้าหวาน หรือ ข้าวหวาน ที่ได้รับความหวานมาจากน้ำอ้อย หลังจากนั้นได้เพี้ยนจากคำว่า เข้าหนม เป็นคำว่า ขนม ในปัจจุบันตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นตำบลเล็ก ๆ ที่มีประวัติยาวนานกว่า 700 ปีและมีภูมิปัญญาพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณี มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีทั้งเคหะสถาน ที่เก่าแก่ วัดวาอารามที่อยู่คู่บ้านคูเมือง และอาหารคาวหวานที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา จากรุ่นสู่รุ่น โดยที่ขนม ข้าวตอกอัดนครชุมก็เป็นหนึ่งในขนมที่ถึงใช้ในงานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ในตำบลนครชุม จนกลายมาเป็นขนมขึ้นชื่อของชาวนครชุม โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร 2) ความเชื่อและคุณค่าของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร 3) ความสัมพันธ์ของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรกับคนนครชุม 4) ส่วนผสมและขั้นตอนการทำขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

คำสำคัญ: ข้าวตอกอัด, ข้าวตอก, กระจยาสารท

ประวัติความเป็นมาของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

ข้าวตอกเป็นอาหารที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่ถูกใช้ในการประกอบอาหารจนเข้าไปสู่กระบวนการของพิธีกรรมต่าง ๆ แม้ขนมจะเริ่มมีมาตั้งแต่สุโขทัยแต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยมมากนักและต่อมาในยุคสมัยอยุธยาเป็นช่วงเวลาที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับต่างชาติจนทำให้ได้รับอิทธิพลทางอาหารเข้ามาผสมกับอาหารท้องถิ่นจนทำให้วัฒนธรรมอาหารในช่วงนั้นเกิดการผสมผสานกันในหลากหลายชาติ ซึ่งในสมัยอยุธยาเองนั้นก็มีความหมายของสุโขทัยว่า “เป็นยุคที่เฟื่องฟูที่สุดของชนไทย” แต่คนไทยเองก็ได้รับการพัฒนาจากผู้คิดค้นที่มีมากมายหลายแขนงจนแยกไม่ออกถึงความเป็นชนไทยแท้และสืบค้นหาต้นตำหรับรสชาติที่แท้จริงไม่ได้ (ชญาภัทร กี่อารีโย และคณะ, 2555)

¹ อาจารย์ สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

แสดงให้เห็นว่าในเวลาปัจจุบันนี้ข้าวตอกถือเป็นวัตถุดิบประเภทอาหารชนิดหนึ่งของประเทศไทยที่จะพบได้ในชนบทไทยในหลากหลายชนิด และข้าวตอกอัดของตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรก็ได้ใช้วัตถุดิบชนิดนี้มาเป็นส่วนประกอบหลักของอาหารว่างหรือขนม ที่ถูกตั้งชื่อว่า “ขนมข้าวตอกอัด” ซึ่งเป็นขนมพื้นบ้านของชาวนครชุม ที่มักทำขึ้นในวันที่มีงานพิธี หรือวันสำคัญ เช่น วันสารท งานสมรส งานเทศกาลประจำปี หรืองานมงคลต่าง ๆ โดยที่ขนมข้าวตอกอัดนครชุมทำมาจากข้าวตอกที่บดละเอียดแล้วกับน้ำตาลที่เคี่ยวผสมกับน้ำกะทิอัดลงแม่พิมพ์ แล้วนำไปอบด้วยควันเทียนหอมให้มีกลิ่นที่หอมและรสชาติที่หวาน ซึ่งแต่เดิมคุณยายสมถวิล เอกปาน ได้เป็นต้นตำรับและต่อมาได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคร้ายอายุ 98 ปี จากนั้นบุตรสาวของ นางประภาศรี เอกปาน ได้เป็นผู้สืบทอดเป็นรุ่นที่ 2 ปัจจุบันได้ชราภาพมากแล้ว อายุ 82 ปี จึงต้องหยุดทำ จึงทำให้ นายสาระนิต ยศปัญญา ที่มีศักดิ์เป็นหลานชายจึงได้เป็นผู้สืบทอดต่อเป็นรุ่นที่ 3 ซึ่งขนมข้าวตอกอัดได้กลายเป็นขนมขึ้นชื่อของตำบลนครชุม ทั้งความหอม หวาน และยังเป็นขนมที่สื่อถึงการเป็นขนมพื้นบ้านขึ้นชื่อของจังหวัดกำแพงเพชร

จากการสัมภาษณ์ สาระนิต ยศปัญญา (การสัมภาษณ์, 28 กันยายน 2566) ผู้เป็นเจ้าของร้านขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ได้กล่าวว่า “ได้มีมาแต่โบราณและตั้งแต่ที่เกิดมานั้นก็ได้เห็นขนมนี้มาตั้งแต่ยังเด็ก แล้วก็ไปช่วยคุณแม่สมถวิลทำขนมตั้งแต่เด็ก ๆ ต่อจากนั้นก็ได้รับทอดกันจนถึงรุ่นของนางประภาศรี เอกปาน และนางประภาศรีที่มีศักดิ์เป็นอาของผมนั้นได้ป่วยและทำให้ขนมข้าวตอกอัดนครชุมได้หายไปจากนครชุมอยู่ 2-3 ปี บวกกับที่อยู่ในช่วงวิกฤตโควิด 19 ด้วยทำให้นครชุมไม่ได้มีขนมข้าวตอกอัดนครชุม แต่ขนมข้าวตอกอัดนั้นก็ยังมีมีการจำหน่ายอยู่จากพี่ชายของผมนี่ได้ย้ายไปอยู่ที่โกสุมพิแล้ว เนื่องจากผู้คนในพื้นที่เริ่มถามหาขนมข้าวตอกอัดนครชุม จึงเริ่มกลับมาทำอีกครั้ง เพราะด้วยชื่อที่ชื่อว่า “ขนมข้าวตอกอัดนครชุม” มีคำว่านครชุมติดอยู่ในชื่อขนม”

จึงสรุปได้ว่า ข้าวตอกนั้นมีมาตั้งแต่สุโขทัยโบราณ และได้มีการนำข้าวตอกมาทำเป็นขนมข้าวตอกอัดซึ่งก็มีอยู่แห่งเดียว นั่นก็คือ ขนมข้าวตอกอัดนครชุม ซึ่งผู้คิดค้นนั้นก็คือคุณยายสมถวิล เอกปาน และส่งต่อมาที่บุตรสาวนั่นก็คือ นางประภาศรี เอกปาน ด้วยอายุและร่างกายที่แก่ชราตามวัยนั้น การทำขนมข้าวตอกอัดได้หายไปจากนครชุมอยู่ 23 ปี และกลับมาทำอีกครั้งโดยการสานต่อโดยนายสาระนิต ยศปัญญา

ภาพ 1 คุณสาระนิต ยศปัญญา เจ้าของร้านข้าวตอกอัดนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (ผู้พิมพ์สร้างสรรค์เอง)

ความเชื่อและคุณค่าของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

ข้าวตอกอัด มีความเชื่อเกี่ยวกับคนไทย ในการนำข้าวตอกอัดมาประกอบงานพิธีหรืองานประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีวันสารทไทย วันมงคล รวมถึงของตำบลนครชุมในวันที่มีงานเทศกาลประจำปี ข้าวตอกอัดเป็นขนมประจำวันสารทไทยในทุกท้องถิ่นของประเทศไทย ด้วยมีความเชื่อว่าเป็นวันสารทไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับญาติผู้ล่วงลับที่ไม่ได้ส่วนบุญส่วนกุศลโดยแต่เดิมแล้วการที่คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับขนมไทยนั้นมีมาแต่เนิ่นแล้ว ข้าวตอกนำมาประกอบใส่ในกระทงหรือพานไหว้ครู โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลความรู้ที่ให้คุณครูให้ได้แตกฉานเหมือนกับข้าวตอก (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2555)

ข้าวตอกอัด เป็นขนมไทยอีกชนิดหนึ่งที่มีคุณค่าในการใช้กรรมวิธีการถนอมอาหารของคนไทยแสดงถึงภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน เพื่อเป็นการเก็บรักษาข้าวให้อยู่ได้นาน และการนำข้าวตอก เป็นอีกหนึ่งกรรมวิธีในการเก็บรักษาข้าว โดยการใช้ข้าวมาคั่วและการนำข้าวตอกมาเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบอาหารหรือขนม และยังเป็นขนมไทยที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านนครชุมในด้านความเชื่อและประเพณีในการนำขนมข้าวตอกมาเป็นส่วนหนึ่งในงานพิธี ข้าวตอกอัดกลายเป็นอีกหนึ่งขนมไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อน (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ม.ป.ป.)

จากการสัมภาษณ์ ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ทางด้านเจ้าของร้าน ได้กล่าวเอาไว้ว่าขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร นั้น มีคุณค่าอย่างการที่เป็นขนมที่หากินได้เฉพาะที่นครชุม พอเมื่อคนนครชุมไม่ได้มีการรับประทานเป็นเวลานาน เป็นขนมที่หากินไม่ได้ ทางเจ้าของร้านอย่างคุณสารณิต ยศปัญญา จึงได้นำข้าวตอกอัดกลับมาทำอีกครั้ง และได้รับกระแสตอบรับเป็นอย่างดีแก่คนนครชุมรุ่นเก่า และข้าวตอกยังมีความเชื่อกันมาอย่างยาวนานแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดูสะอาด บริสุทธิ์ ดูสวยงาม จึงมักนำข้าวตอกมาประกอบพิธีมงคลอยู่บ่อย ๆ ขนมข้าวตอกอัดนครชุม โดยปกติจะสามารถหากินได้เฉพาะในช่วงที่มีงานมงคลเท่านั้น อย่างเช่นในงานไหว้ครูก็ได้ใช้ข้าวตอกมาผสมกับดอกไม้ที่ใช้ไหว้ครู และในงานที่มีการแห่ บางครั้งจะมีการใช้ข้าวตอกโปรยไว้ตามทางขบวนแห่ แต่ในภายหลังที่นครชุมไม่ได้มีการนำข้าวตอกมาโปรยตามทางเหมือนสมัยก่อนแล้ว แต่ในบางพื้นที่อาจจะยังมีอยู่ โดยรวมแล้ว ข้าวตอก สำหรับคนนครชุมใช้สำหรับงานมงคลเท่านั้น (สารณิต ยศปัญญา, การสัมภาษณ์, 28 กันยายน 2566)

ภาพ 2 ภาพพานไหว้ครูที่มีข้าวตอกเป็นส่วนประกอบ

หมายเหตุ : จาก ความหมายของข้าวตอกวันไหว้ครู 2566 คืออะไรอ่านที่นี่มีคำตอบ โดย ฐานเศรษฐกิจ, 2566, (<https://www.thansettakij.com/news/general-news/567335>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 3 ชาวเมือ่งน่าน โปรยข้าวตอก ดอกไม้ แสดงถึงอริยะประเพณีอันดีงาม
เป็นการแสดงความเคารพบูชาอย่างสูงสุด

หมายเหตุ : จาก ชาวเมือ่งน่าน โปรยข้าวตอก ดอกไม้ แสดงถึงอริยะประเพณีอันดีงาม เป็นการแสดงความ
เคารพบูชาอย่างสูงสุด โดย เชียงใหม่นิวส์, 2562, (<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/966938>). CC BY-NC-ND.

จึงสรุปได้ว่า ขนมข้าวตอกอัดนครชุม มีคุณค่ากับคนนครชุมที่ว่าเป็นขนมที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลนครชุม และยังเป็นการวิธีการถนอมอาหารของคนในสมัยก่อน ทั้งมีคุณค่าในทางวัฒนธรรมจากการนำข้าวตอกมาประกอบพิธีตามงานมงคลต่าง ๆ อีกทั้งขนมข้าวตอกอัดนครชุม เป็นขนมที่อยู่คู่กับคนนครชุมที่ไม่สามารถหากินได้จากที่อื่น และขนมข้าวตอกอัดนครชุม มีความเชื่อกับคนนครชุมที่ว่า ข้าวตอกเป็นสิ่งที่มักนำมาประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น วันสารทไทย โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและพิธีอื่น ๆ เช่น งานไหว้ครู โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่สิ่งงาม บริสุทธิ ตามสีของข้าวตอก บางครั้งมีการนำข้าวตอกมาโปรยตามทางที่มีการแห่ตามพิธีต่าง ๆ และขนมข้าวตอกอัดของนครชุมสามารถหากินได้เฉพาะในงานมงคลเท่านั้น

ความสัมพันธ์ของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรกับคนนครชุม

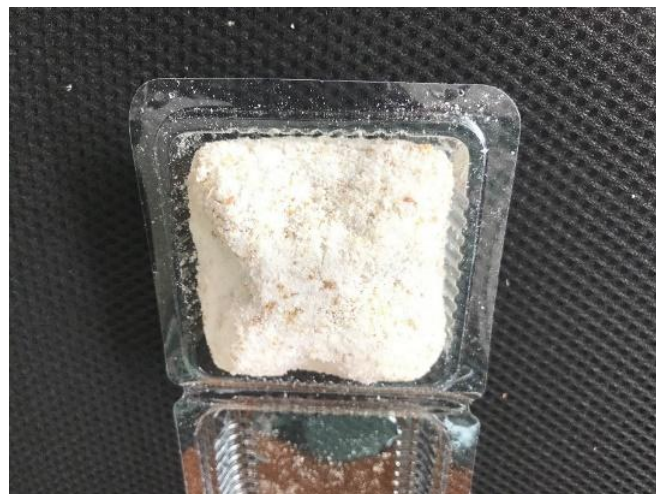
จากการศึกษาอาหารพื้นบ้านประจำถิ่น ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ทำให้ทราบว่ามีการสืบทอดภูมิปัญญาอาหารและขนมไทยพื้นบ้านประจำถิ่นต่อกันมายาวนาน ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2499 จากหลากหลายชนเผ่า ทั้ง ไทย จีน กระเหรี่ยง มอญ ลาว ซึ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาอาหารและขนมไทยที่มีความหลากหลายนี้สามารถผสมผสานเข้ากันอย่างลงตัว ปัจจุบันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการคิดการดำรงชีวิตและสภาพแวดล้อมในครอบครัวที่เปลี่ยนไป ทำให้อาหารและขนมพื้นบ้านบางอย่างเริ่มสูญหายและขาดผู้สืบทอด ดังนั้นทุกคนควรหันมามีส่วนร่วมในการช่วยกันซื้อ รับประทานและถ่ายทอดภูมิปัญญาอาหารและขนมพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป (กำแพงเพชรศึกษา, 2564)

จากการสัมภาษณ์ ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ทางด้านเจ้าของร้าน ได้กล่าวเอาไว้ว่าขนมข้าวตอกอัด มีความสัมพันธ์กับคนนครชุมที่ว่าเป็นขนมที่อยู่ในตำบลนครชุมมาอย่างยาวนาน ทั้งเรื่องความเป็นวัฒนธรรมของตำบลนครชุมที่เป็นเอกลักษณ์ จึงไม่ได้มีการจัดทำจำหน่ายทั่วไปให้เห็น มักจะทำกินกันเองที่บ้านตามคำบอกเล่าของคนสมัยก่อนที่ว่า ตามบ้านที่มีเด็กเป็นจำนวนมาก จึงได้ทำขนมขึ้นเองเพื่อให้ลูกให้หลานได้กินหรือบางทีก็ทำขายหากทางบ้านเป็นร้านขายของ โดยการนำขนมมาใส่เอาไว้ในโหลแล้วมีฝาปิด ในสมัยก่อนขนมข้าวตอกอัดนครชุมนั้นนิยมขายให้แก่เด็ก ๆ มากกว่าในปัจจุบัน (สาระนิต ยศปัญญา, การสัมภาษณ์, 28 กันยายน 2566)

จึงสรุปได้ว่า ขนมข้าวตอกอัดนครชุม มีความสัมพันธ์กับคนนครชุมที่ว่าเป็นขนมที่มีมาอย่างยาวนาน มักจะนำมากินในช่วงพิธีมงคลเท่านั้น ผ่านความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนนครชุม และเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์ จึงไม่ได้มีการจัดจำหน่ายขายทั่วไปให้เห็น จากคำบอกเล่าของคนสมัยก่อนที่ว่า เป็นขนมที่ทำไว้ให้เด็ก ๆ ตามบ้าน ได้กินกัน หรือบางบ้านที่ทำร้านค้า ก็ได้นำขนมข้าวตอกอัดมาใส่เอาไว้ในโหลเพื่อขายให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งขนมนี้ ได้เป็นอาหารว่างของชาวนครชุมและยังเป็นหนึ่งในอาหารว่างหรือขนมประจำถิ่นของตำบลนครชุมอีกด้วย

ภาพ 4 อาหารชาติพันธุ์ ตลาดย้อนยุค ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 5 ขนมข้าวตอกอัดนครชุม ร้านขนมข้าวตอกอัดนครชุม
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ส่วนผสม อุปกรณ์และวิธีการทำของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

1. ส่วนผสมของขนมข้าวตอกอัดนครชุม มี 3 อย่าง คือ
 - 1.1 ข้าวเปลือกข้าวเหนียว
 - 1.2 น้ำตาลปีบ
 - 1.3 น้ำกะทิ

ภาพ 6 ภาพข้าวเปลือกข้าวเหนียว

หมายเหตุ : จาก พัฒนาการเมล็ดข้าว: ช่วงออกดอก จนถึง เมล็ดสุก โดย สุทธวรรณ ปิ๋ว, 2563, Isaninsight (<http://isaninsight.com/riceseed/>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 7 น้ำตาลปี๊บ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 8 น้ำกะทิ

หมายเหตุ : จาก ข้าวเหนียวค่าน้ำกะทิ โดย Nickktyw, 2562, Wongnai (<https://www.wongnai.com/recipes/ugc/f28fdfa555e445dda3a19ba1c588ee66>). CC BY-NC-ND.

2. อุปกรณ์ในการทำขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

2.1 กะละมังแสดนเลตขนาดใหญ่ หรือพอประมาณกับจำนวนข้าวตอกอัดที่จะทำ

2.2 แม่พิมพ์ รูปทรงดอกกล่ำดวล

2.3 ถุงมือพลาสติก

2.4 ซึ้งอบเทียนกำยานสำหรับอบขนมข้าวตอกอัด

2.5 หม้อหรือภาชนะสำหรับใส่น้ำตาลปี๊บที่ผสมกับน้ำกะทิ

2.6 ภาชนะที่ใส่ข้าวตอกที่ผ่านกระบวนการป่น ทั้งแบบหยาบและแบบละเอียด

ภาพ 9 กะละมังแสดนเลตขนาดใหญ่ หรือพอประมาณกับจำนวนข้าวตอกอัดที่จะทำ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 10 แม่พิมพ์ รูปทรงดอกกล่ำดวล
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 11 ถุงมือพลาสติก
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 12 ซึ้งอบเทียนกำยานสำหรับอบขนมข้าวตอกอัด
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 13 หม้อหรือภาชนะสำหรับใส่น้ำตาลปีบที่ผสมกับน้ำกะทิ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 14 ภาชนะที่ใส่ข้าวตอกที่ผ่านกระบวนการปั่น ทั้งแบบหยาบและแบบละเอียด
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ขั้นตอนการทำของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

1. นำข้าวเปลือกข้าวเหนียวไปคั่วให้แตกเป็นข้าวตอก
2. เก็บบ่กลบออกให้หมดให้เหลือแต่ข้าวตอก
3. นำข้าวตอกที่ได้ไปตำหรือปั่นให้ละเอียด
4. นำข้าวตอกที่ตำหรือปั่นแล้วมาร่อนเพื่อแยกข้าวตอกออกเป็นสามส่วน คือ 1) ข้าวตอกขนาดโตที่จะนำไปผสมกับกะทิ 2) ข้าวตอกขนาดกลางสำหรับโรยบนแม่พิมพ์ และ 3) ข้าวตอกขนาดเล็กที่มีเนื้อละเอียดสุดจะนำไปโรยหน้าขนมเพื่อให้ขนมดูน่าทาน
5. นำน้ำกะทิและน้ำตาลปีบที่เตรียมไว้ใส่กระทะ แล้วเคี่ยวด้วยไฟอ่อนให้ เหนียวพอประมาณ ทิ้งไว้ให้เย็น
6. นำไปผสมกับข้าวตอกส่วนตัวโตที่เตรียมไว้ จากนั้นนำข้าวตอกขนาดกลางไปโรยบนแม่พิมพ์ แล้วนำข้าวตอกที่ผสมกับน้ำเชื่อมกะทิแล้วมาอัดใส่แม่พิมพ์จนแน่น จึงค่อยแกะออกจากแม่พิมพ์ ซึ่งข้าวตอกขนาดกลางที่เราโรยบนแม่พิมพ์ไว้ก่อนหน้าจะช่วยให้เราสามารถแกะขนมข้าวตอกออกจากแม่พิมพ์ได้โดยง่าย

7. โรยผงข้าวตอกที่ปั่นละเอียดลงไปบนตัวขนมให้ทั่วเพื่อให้ขนมดูขาวนวลน่าทาน และไม่ติดมือ
8. นำขนมใส่ในลังถึงเพื่ออบเตียนกายาน โดยปิดฝาให้สนิท ทิ้งไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์ 1) ประวัติความเป็นมาของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร มีมาตั้งแต่สมัยรุ่นของคุณยายสมถวิล เอกปาน ที่เป็นรุ่นแรกในการทำขนมข้าวตอกอัดของตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร และส่งต่อมาที่บุตรสาว คือ นางประภาศรี เอกปาน ด้วยอายุและร่างกายที่แก่ชราตามวัย การทำขนมข้าวตอกอัดได้หายไปจากตำบลนครชุมอยู่ 2-3 ปี และได้มีการกลับมาทำอีกครั้งจากคำบอกเล่าของชาวบ้านนครชุมที่คิดถึงขนมข้าวตอกอัดที่ไม่ได้กินมานาน โดยการสานต่อนี้คือ นายสาระนิต ยศปัญญา เป็นรุ่นในปัจจุบัน

2) ความเชื่อและคุณค่าของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ขนมข้าวตอกอัดมีความเชื่อกับคนนครชุมที่ว่า ข้าวตอกเป็นสิ่งที่มักนำมาประกอบพิธีกรรมต่างในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสารทไทย โดยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและพิธีมงคลอื่น ๆ เช่น งานไหว้ครู โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงามแสดงถึงความบริสุทธิ์ ตามสีของข้าวตอกที่เป็นสีขาว นอกจากนี้มีการนำข้าวตอกมาโปรยตามทางที่มีการแห่ตามพิธีมงคลต่าง ๆ และสามารถหากินได้เฉพาะในงานมงคลเท่านั้นจึงเป็นขนมที่มีคุณค่าของคนนครชุม

3) ความสัมพันธ์ของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรกับคนนครชุม พบว่า ขนมข้าวตอกอัดนครชุม มีความสัมพันธ์กับคนนครชุม คือ เป็นขนมที่มักจะนำมากินในช่วงพิธีมงคลเท่านั้น ผ่านความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนนครชุม จากคำบอกเล่าของคนสมัยก่อนที่ว่า เป็นขนมที่ทำไว้ให้เด็ก ๆ ตามบ้านได้กินกัน หรือบางบ้านที่ทำร้านค้า ก็ได้นำขนมข้าวตอกอัดมาใส่เอาไว้ในโหลเพื่อขายให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งขนมนี้ได้เป็นอาหารว่างของชาวนครชุม และยังเป็นหนึ่งในอาหารว่างหรือขนมประจำถิ่นของตำบลนครชุม

4) ส่วนผสม อุปกรณ์และวิธีการทำของขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร มีส่วนผสม 3 อย่าง ดังนี้ 1. ข้าวเปลือกข้าวเหนียว 2. น้ำตาลปึก 3. น้ำกะทิ ด้านอุปกรณ์ในการทำขนมข้าวตอกอัดนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบไปด้วย 1. กะละมังแสดนเลต 2. แม่พิมพ์ รูปทรงดอกกลาดวล 3. ถังมือพลาสติก 4. ซึ้งอบเตียนกายานสำหรับอบขนมข้าวตอกอัด 5. หม้อหรือภาชนะสำหรับใส่น้ำตาลปึกที่ผสมกับน้ำกะทิ 6. ภาชนะที่ใส่ข้าวตอกที่ผ่านกระบวนการปั่น ทั้งแบบหยาบและแบบละเอียดและขั้นตอนการทำ มีขั้นตอนดังนี้ 1. นำข้าวเปลือกข้าวเหนียวไปคั่วให้แตกเป็นข้าวตอก 2. เก็บแกลบออกให้หมดให้เหลือแต่ข้าวตอก 3. นำข้าวตอกที่ได้ไปตำหรือปั่นให้ละเอียด 4. นำข้าวตอกที่ตำหรือปั่นแล้วมาร่อนเพื่อแยกข้าวตอกออกเป็นสามส่วน คือ 4.1 ข้าวตอกขนาดโตที่จะนำไปผสมกับกะทิ 4.2 ข้าวตอกขนาดกลางสำหรับโรยบนแม่พิมพ์ และ 4.3 ข้าวตอกขนาดเล็กที่มีเนื้อละเอียดสุดจะนำไปโรยหน้าขนม 5. นำน้ำกะทิและน้ำตาลปึกที่เตรียมไว้ใส่กระทะ แล้วเคี่ยวด้วยไฟอ่อนให้เหนียวพอประมาณ ทิ้งไว้ให้เย็น 6. นำไปผสมกับข้าวตอกส่วนตัวโตที่เตรียมไว้ จากนั้นนำข้าวตอกขนาดกลางไปโรยบนแม่พิมพ์ แล้วนำข้าวตอกที่ผสมกับน้ำเชื่อมกะทิแล้วมาอัดใส่แม่พิมพ์จนแน่น จึงค่อยแกะออกจากแม่พิมพ์ ซึ่งข้าวตอกขนาดกลางที่เราโรยบนแม่พิมพ์ไว้ก่อนหน้าจะช่วยให้เราสามารถแกะขนมข้าวตอกออกจากแม่พิมพ์ได้โดยง่าย 7. โรยผงข้าวตอกที่ปั่นละเอียดลงไปบนตัวขนมให้ทั่วเพื่อให้ขนมดูขาวนวลน่าทาน และไม่ติดมือ 8. นำขนมใส่ในลังถึงเพื่ออบเตียนกายาน โดยปิดฝาให้สนิท ทิ้งไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง จากนั้นก็สามารถนำมาจัดจาน และสามารถทานได้เลย

บรรณานุกรม

- กำแพงเพชรศึกษา. (2 ธันวาคม 2564). ภูมิปัญญาอาหารและขนมไทยพื้นบ้านประจำถิ่น ตำบลนครชุม
อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. [https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=](https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=ภูมิปัญญาอาหารและขนมไทยพื้นบ้านประจำถิ่น_ตำบลนครชุม_อำเภอเมือง_จังหวัดกำแพงเพชร)
ภูมิปัญญาอาหารและขนมไทยพื้นบ้านประจำถิ่น_ตำบลนครชุม_อำเภอเมือง_จังหวัดกำแพงเพชร
ชญาภัทร ก่อาริโย, อภิญา มานะโรจน์, พงนิย์ บุญนา และณนันท แดงสังวาลย์. (2555). *โครงการการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ขนมไทยจากพืชสมุนไพรพื้นบ้าน* [รายงานการวิจัย].
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
[https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/handle/123456789/1232/HEC_56_03.pdf?seq](https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/handle/123456789/1232/HEC_56_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
uence=1&isAllowed=y
- เชียงใหม่นิวส์. (8 เมษายน 2562). ชาวเมื่อน่าน โปรยข้าวตอก ดอกไม้ แสดงถึงอริยะประเพณีอันดีงาม
เป็นการแสดงความเคารพบูชาอย่างสูงสุด. *เชียงใหม่นิวส์*.
<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/966938>
- ฐานเศรษฐกิจ. (7 มิถุนายน 2566). ความหมายของข้าวตอกวันไหว้ครู 2566 คืออะไรอ่านที่นี่มีคำตอบ.
<https://www.thansettakij.com/news/general-news/567335>
- สุทธวรรณ ปิ๋ว. (30 พฤษภาคม 2563). *พัฒนาการเมล็ดข้าว: ช่วงออกดอก จนถึง เมล็ดสุก*. Isaninsight.
<http://isaninsight.com/riceseed/>
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). *ขนมข้าวตอกอัด บ้านปากคลองใต้ ตำบลนครชุม*
อำเภอเมืองกำแพงเพชร. <http://www.thaiculture.go.th/web/detail.php?nid=1934&tid=food&sid=>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (8 พฤษภาคม 2555). *ข้าวตอก*.
<http://legacy.orst.go.th/?knowledge=ข้าวตอก-๘-พฤษภาคม-๒๕๕๕>
- Nickktwf. (7 มิถุนายน 2562). *ข้าวเหนียวดำน้ำกะทิ*. Wongnai.
<https://www.wongnai.com/recipes/ugc/f28fdfa555e445dda3a19ba1c588ee66>
- Suttawan B. (30 พฤษภาคม 2563). *พัฒนาการเมล็ดข้าว: ช่วงออกดอก จนถึง เมล็ดสุก*.
<https://www.isaninsight.com/category/พืชพันธุ์ธัญญาหาร/>

แกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร

อริญญรัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล¹, ปฎิภาณ สมีนาง² และทิพย์วรรณ ศรีทราจริยา³

บทนำ

แกงเขียวหวานเป็นอาหารที่พบเห็นได้ทั่วไป มีการสืบทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่ในสมัยอยุธยา โดยมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดียที่นำเข้ามาในประเทศไทยซึ่งแกงเขียวหวานนั้นมีการพัฒนามาจากแกงเผ็ดที่มีการปรับเปลี่ยนการปรุงใหม่ จนกลายเป็นแกงเขียวหวานที่มีสีเขียวชวนรับประทาน ซึ่งสีเขียวของน้ำแกงนั้นได้มาจากพริกเขียวหลายชนิดมาทำเป็นน้ำแกง แต่แกงเขียวหวานนั้นจะไม่เผ็ดมากจะต่างจากแกงแดงซึ่งแกงเขียวหวานเป็นกับข้าวไว้รับประทานกับข้าวสวยหรือจะเป็นเมนูเส้น ๆ อย่างขนมจีนที่นิยมทานกัน แกงเขียวหวานมีรสชาติที่หลากหลาย การปรุงของรสชาตินั้นขึ้นอยู่กับความชื่นชอบ จากการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับแกงเขียวหวานศึกษาจากวิวัฒนาการของแกงเขียวหวานจากต่างประเทศไปสู่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง จนมีการพัฒนาต่อยอดสร้างสรรค์เมนูใหม่และเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชร โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของแกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร 2) ความแตกต่างระหว่างแกงแดง กับแกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร และ 3) ส่วนประกอบแกงเขียวหวานกล้วยไข่

คำสำคัญ: แกงเขียวหวาน, กล้วยไข่, กำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมาของแกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร

"กล้วยไข่" ใน จ.กำแพงเพชร ซึ่งเป็นของขึ้นชื่อและพืชเศรษฐกิจของจังหวัดที่โด่งดังไปทั่วโลก โดยผู้คิดค้นสูตรพิเศษความอร่อยนี้ก็คือ "ดร.รุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์" อายุ 64 ปี (หรือ อ.รุ่งธรรม) อดีตอาจารย์เกษียณ คณะครุกรรม และเป็นหัวหน้าศูนย์บริการไทย วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร ผู้ที่คิดค้นเมนูอาหารหวานคาวจากผลไม้ตามฤดูกาล และวัตถุดิบต่าง ๆ นำมาแปรรูปต่อยอดเป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้บริโภคและช่วยเกษตรกรจนได้รับความนิยมมากมายหลายเมนู แกงเขียวหวานกล้วยไข่ (Vsport, 2565) เป็นเมนูขึ้นชื่อของกำแพงเพชร เพราะว่ากล้วยไข่นั้นเป็นผลไม้เอกลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชรและยังเป็นกล้วยที่อร่อยที่สุดของคนไทย ซึ่งคนกำแพงเพชรคิดค้นเมนูแกงเขียวหวานกล้วยไข่ขึ้นมาโดยการดัดแปลงเอากล้วยที่เป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อมาปรุงโดยจะนำกล้วยสุกและกล้วยดิบมาปรุงในแกง ซึ่งเนื้อกล้วยไข่จะไม่เละและเหมาะกับการทำอาหารของหวานหรือของหวานเลยได้เช่นกัน คนกำแพงเพชรเลือกที่จะใช้กล้วยมาทำเป็นอาหารของหวานเนื่องจากกำแพงเพชรมีกล้วยเยอะและที่เลือกนำกล้วยมาก็เพื่อเชิดชูกล้วยของคนกำแพงให้เกิดการแพร่หลายไปยังจังหวัดอื่น ๆ ให้เป็นเมนูที่ทำให้นึกถึงกล้วยของกำแพงเพชร

จากบทความข้างต้นสรุปได้ว่า ได้คิดค้นนำกล้วยไข่ของคนกำแพงเพชรที่เป็นผลไม้ประจำมาดัดแปลงให้มีความแปลกใหม่ในเมนูแกงเขียวหวานที่ทุกคนรู้จักกันอยู่แล้ว นอกจากกล้วยไข่กำแพงเพชรจะนำมาปรุงเป็นของหวานก็นำมาปรุงในเมนูของหวานที่ใช้ส่วนของเนื้อกล้วยดิบมาปรุงเพราะเนื้อจะไม่เละจนทำให้น้ำแกงไม่น่ารับประทาน

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

จากการสัมภาษณ์ รุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ (การสัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2566) เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแกงเขียวหวานกล้วยไข่กล่าวไว้ว่า “ได้คิดค้นเมนูที่เกี่ยวกับกล้วยไข่มาแปรรูป โดยช่วงแรกนั้นจะแปรรูปเป็นของหวาน เช่น ซาลาเปา โดนัท คุกกี้ เค้ก จนมาถึง ปี พ.ศ. 2528 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 15 หมดวาระ ซึ่งท่านเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อยากทานแกงเขียวหวาน โดยบอกให้คุณรุ่งธรรมเป็นคนทำให้ทาน จึงทำให้คุณรุ่งธรรมนั้นต้องคิดค้นเมนูที่มีวัตถุดิบที่ใกล้ตัวเลยเอากล้วยไข่มาเป็นหนึ่งในวัตถุดิบในการทำแกงเขียวหวาน ซึ่งท่านเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก็ชอบทานแกงเขียวหวานอยู่แล้ว จึงทำให้คุณรุ่งธรรมใช้เนื้อกล้วยไข่ดิบมาปรุงเป็นแกงเขียวหวาน โดยปี พ.ศ. 2560 ก็ได้กลับมาทำเมนูแกงเขียวหวานกล้วยไข่อีกครั้ง ดังนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า คุณรุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ อดีตอาจารย์เกษียณคณะคหกรรม และเป็นหัวหน้าศูนย์บริการไทย วิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร ได้คิดค้นเมนูแกงเขียวหวานมาเพราะพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 15 ต้องการที่จะทานแกงเขียวหวาน ทำให้คุณรุ่งธรรมต้องหาวัตถุดิบที่มีใช้ใกล้ตัวได้คือ กล้วยไข่ของคนกำแพงเพชร แต่ในปี พ.ศ. 2528 ยังไม่ได้มีการเผยแพร่ของเมนูแกงเขียวหวานกล้วยไข่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 คุณรุ่งธรรมได้นำสูตรเมนูแกงเขียวหวานกล้วยไข่มาเผยแพร่ที่มีการใส่เนื้อกล้วยลงไป นอกจากจะทำในเมนูของหวานแล้วยังมีเมนูของหวานด้วยเช่นกัน

ภาพ 1 ภาพแกงเขียวหวาน

หมายเหตุ : จาก แกงเขียวหวานกล้วยไข่ โดย สุธาโปรด, 2565, Blockdit
(<https://www.blockdit.com/posts/62ad8927029ff6ea0ebf1070>). CC BY-NC-ND.

ความแตกต่างระหว่าง แกงแดงกับแกงเขียวหวานไข่กำแพงเพชร

แกงแดง คือ แกงไทยจัดเป็นอาหารประเภทที่ทำค่อนข้างยากด้วยขั้นตอนการปรุงอย่างละเอียดละไม รวมทั้งองค์ประกอบวัตถุดิบหลายอย่างที่มีผลลัพธ์กับความอร่อย โดยเฉพาะแกงไทยที่ต้องใช้ ‘พริกแกง’ เพราะพริกแกงส่งผลต่อกลิ่น รสชาติ และสีของแกง ใครจะรู้ว่าพริกแกงชิ้นหนึ่งประกอบด้วยวัตถุดิบเป็นสิบชนิดโขลกรวมกัน รสชาติแกงไทยจึงซับซ้อนหาตัวจับได้ยากเลยทีเดียว ตำรับอาหารไทยมีพริกแกงหลายชนิด แต่ละพริกแกงมีวัตถุดิบคล้ายกันต่างกันตรงเพิ่มลดโน่นนิดนี่หน่อย แตกย่อยกลายเป็นพริกแกงอีกชนิด ส่วนผสมยีนพื้นของพริกแกงทุกชนิดที่ต้องมีคือ หอมแดง กระเทียม กะปิ และเกลือ ประกอบกับสมุนไพรให้กลิ่น เช่น ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด รากผักชี กระชาย ขมิ้น ซึ่งแล้วแต่ชนิดของพริกแกงว่าใช้สมุนไพรตัวไหนบ้างตัวชูโรงที่สำคัญของพริกแกงจะเป็นสิ่งใดไปไม่ได้นอกจาก ‘พริก’ จะพริกสด พริกแห้ง พริกขี้หนู พริกขี้ฟ้าเขียวหรือแดง ใช้ได้หมด (ฉวรา เปลี่ยนบุญเลิศ, ม.ป.ป.)

แกงเขียวหวาน คือ แกงกะทิ ที่คนไทยนิยมรับประทาน และเป็นที่ชื่นชอบของคนต่างชาติ เป็นอาหารไทยโบราณ ที่มีรสชาติจัดจ้าน ไม่ว่าจะทานกับข้าวสวย หรือเส้นขนมจีนก็ลงตัวจะเห็นได้ว่าส่วนผสม ส่วนใหญ่ทำมาจาก สมุนไพรไทยทั้งสิ้น เช่น ใบโหระพา ใบมะกรูด เป็นต้น (COCOCHAOPHARAYA, 2564)

จากบทความข้างต้นสรุปได้ว่า แกงแดงกับแกงเขียวหวานความแตกต่างอยู่ที่พริกแกงหรือพริกที่ใส่ลงไปจะมีสีของพริกและระดับความเผ็ดที่ต่างกันขึ้นอยู่กับคนปรุงว่าจะต้องการระดับความเผ็ดแค่ไหน ซึ่งแกงแดงจะมีเครื่องปรุงที่ละเอียดและละเอียดละไมกว่าพริกแกงของแกงเขียวหวานถึงแม้จะมีการใส่สมุนไพรที่ต่างกันก็ส่งผลต่อกลิ่น รสชาติ และสีของน้ำแกงด้วย โดยแกงเขียวหวานนั้นมีจุดที่ต่างจากแกงแดงคือ กะทิ ที่ทำให้ชูสีของพริกแกงเขียวหวานให้ดูน่ารับประทานมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ รุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ (การสัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2566) เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างแกงแดงกับแกงเขียวหวาน กล่าวไว้ว่า “แกงแดงจะใช้พริกสดแดง ซึ่งรสชาติจะออกไปทางอินเดีย อิสลาม มาประยุกต์ให้เข้ากับรสชาติที่คนไทยสามารถรับประทานได้ เพราะว่าแกงของทางด้านอินเดียจะใส่เครื่องเทศที่เยอะกว่า แต่แกงเขียวหวานจะมีรสคล้าย ๆ แกงกะทิ เพราะมีการใช้พริกสดเขียว ถ้าเป็นแกงทั่ว ๆ ไปจะเป็นพริกแห้ง ซึ่งแกงแดงกับแกงเขียวหวานมีความแตกต่างกันที่การใส่พริกแดงกับพริกเขียวและเครื่องเทศต่าง ๆ” ดังนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า แกงแดงกับแกงเขียวหวานต่างกันที่การใส่พริกและเครื่องเทศอื่น ๆ แกงแดงจะมีเครื่องเทศที่มากกว่าและคล้ายพริกแกงของอินเดียนอกจากประเทศอินเดียขึ้นชื่อเรื่องเครื่องเทศ ส่วนแกงเขียวหวานจะใช้พริกสดเขียว สีน้ำแกงจะต่างจากแกงแดงที่มีความเข้มข้นกว่า แกงแดงและแกงเขียวหวานต่างที่การใส่พริกและเครื่องเทศ

ส่วนประกอบแกงเขียวหวานกล้วยไข่

เขียวหวานที่มีกะทิเป็นส่วนประกอบ ซึ่งให้ไขมันแก่ร่างกาย การรับประทานอย่างพอดีคือ ดักรับประทานเป็นเครื่องราดข้าวบ้างบางครั้ง ไม่ใช่การโหมเสียดบนข้าวให้กลายเป็นข้าวต้ม การรับประทานแบบนี้จะทำให้ได้รับรสของเขียวหวานอย่างเต็มที่และไม่เลี่ยนกะทิจนเกินไป เนื้อสัตว์ที่ใส่ในแกงเขียวหวาน ก็ตามแต่ความชอบ หากใส่เป็นลูกชิ้นปลากรายก็จะได้รับโปรตีน โดยมีไขมันต่ำหน่อย เช่นเดียวกับกับเนื้อไก่ (Phasit Kanasirichainon, ม.ป.ป.)

วัตถุดิบแกงเขียวหวานกล้วยไข่

1. พริกแกงเขียวหวาน

ภาพ 2 พริกแกงเขียวหวาน

หมายเหตุ : จาก 6 สูตรพริกแกง ยอดนิยม โดย ศุภวรรณ สะอาด, 2566, กินดีอยู่ดี

(<https://kindeeyuudee.baanlaesuan.com/food-tips/thai-chilli-paste/>). CC BY-NC-ND.

2. เนื้อไก่

ภาพ 3 เนื้อไก่

หมายเหตุ : จาก ไก่ (Chicken) เลือกส่วนไหนดี? มีประโยชน์อะไรบ้าง? โดย บริษัท บีเอฟบี โพรเซ่น ฟู้ดส์ จำกัด, 2565, (<https://www.bigfridgeboy.com/content/26211/ไก่-Chicken-เลือกส่วนไหนดี-มีประโยชน์อะไรบ้าง/>). CC BY-NC-ND.

3. น้ำกะทิ

ภาพ 4 น้ำกะทิ

หมายเหตุ : จาก เปิดตำรากะทิ: กะทิสด VS กะทิกล่อง แบบไหนดีกว่ากัน? โดย กรณิศ รัตนามัทธนะ, 2564, มิชลิน ไกด์ (<https://guide.michelin.com/th/th/article/dining-in/coconut-milk-fresh-or-boxed-knowing-them-better-for-successful-cooking>). CC BY-NC-ND.

4. มะเขือเปราะหั่น

ภาพ 5 มะเขือเปราะ

หมายเหตุ : จาก มะเขือเปราะ ผักพื้นบ้าน สรรพคุณต้านเบาหวาน ลดน้ำตาลในเลือด ! โดย Kapook, ม.ป.ป., (<https://health.kapook.com/view179253.html>). CC BY-NC-ND.

5. มะเขือพวง

ภาพ 6 มะเขือพวง

หมายเหตุ : จาก โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดย มติชนสุดสัปดาห์, 2565, (https://www.matichonweekly.com/column/article_602313). CC BY-NC-ND.

6. ใบมะกรูด

ภาพ 7 ใบมะกรูด

หมายเหตุ : จาก “ใบมะกรูด” แก่ความดันโลหิตสูง โดย ครูบ้านนอก.คอม, 2558, (<https://www.kroobannok.com/76800>). CC BY-NC-ND.

7. พริกชี้ฟ้าแดง

ภาพ 8 พริกชี้ฟ้าแดง

หมายเหตุ : จาก พริกชี้ฟ้า สรรพคุณและประโยชน์ของพริกชี้ฟ้า 22 ข้อ ! โดย เมดไทย, 2563, (<https://medthai.com/พริกชี้ฟ้า>). CC BY-NC-ND.

8. ใบโหระพา

ภาพ 9 ใบโหระพา

หมายเหตุ : จาก โหระพา สรรพคุณไม่ธรรมดา แก้อาการท้องอืด-ท้องเฟ้อ คลายเครียดก็ได้ โดย KAPOOK, ม.ป.ป., (<https://health.kapook.com/view204678.html>). CC BY-NC-ND.

9. น้ำตาลปี๊บ

ภาพ 10 น้ำตาลปี๊บ

หมายเหตุ : จาก วิธีการเลือกน้ำตาลปี๊บ โดย Mybest, 2565, (<https://th.my-best.com/50422>). CC BY-NC-ND.

10. กัลยัไข่

ภาพ 11 กัลยัไข่

หมายเหตุ : จาก ประโยชน์ของกล้วยไข่ 10 ประการ กินกล้วยไข่เพื่อสุขภาพและข้อควรระวัง โดย กองบรรณาธิการ HD, 2561, HD สุขภาพดี (<https://hd.co.th/benefits-of-pisang-mas-and-caution>). CC BY-NC-ND.

จากบทความข้างต้นสรุปได้ว่า ส่วนประกอบต่าง ๆ ของแกงเขียวหวานนั้นมีอยู่ด้วยกันหลากหลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดเป็นสมุนไพรที่มีคุณประโยชน์หลายประการ บางชนิดช่วยป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ อย่างใบมะกรูด ที่ช่วยป้องกันโรคมะเร็ง รากผักชีช่วยป้องกันโรคกระเพาะ บางชนิดช่วยแก้อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ของร่างกาย อย่างมะเขือพวงที่ช่วยระงับอาการปวด ตะไคร้ลดอาการจุกเสียดแน่นท้อง ทั้งหมดนี้ถือได้ว่าแกงเขียวหวานนั้น เป็นเหมือนแกงที่รวมสมุนไพรดี ๆ ที่เต็มไปด้วยคุณประโยชน์ให้กับคนที่รับประทานเป็นอย่างมาก ซึ่งการใส่ วัตถุดิบไปก็มีคุณประโยชน์ที่ต่างกันไป

จากการสัมภาษณ์ รุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ (การสัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2566) กล่าวไว้ว่า “วัตถุดิบในการปรุงแกงเขียวหวานกล้วยไข่ เหมือนกับวัตถุดิบที่นำมาปรุงแบบทั่ว ๆ ไป เพียงแค่ใส่น้ำกล้วยไข่เข้าไป แต่ต้องเป็นกล้วยที่ไม่แก่เกินไป กล้วยที่ไม่ได้บ่มแก๊ส อยากรู้จะได้ความนุ่มก็ต้องเอามาต้มก่อน ถ้าแก่เกินไปมันจะมี แป้งออกมากเกาะอยู่รอบนอก เพราะฉะนั้นต้องชูดส่วนที่มีแป้งเกาะออกให้เหลือส่วนที่มันแข็ง ๆ ไว้ เวลาทำ แกงเสร็จมันจะได้อร่อยรส แต่บางคนไม่รู้เอากล้วยที่มันแก่หรือกล้วยที่ถูกบ่มแก๊สไปทำแกงมันจะละ ที่นำ กล้วยไข่มาปรุงในเมนูเพราะแค่อยากให้มีเรื่องเล่าส่วนเรื่องของรสชาติก็ขึ้นอยู่กับคนเขาชอบรสไหนก็ปรุงตาม ความพอใจของตัวเอง” ดังนั้นสรุปสัมภาษณ์ได้ว่า ที่คุณรุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ คิดค้นแกงเขียวหวานกล้วยไข่มา ก็เพราะอยากให้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับกล้วยไข่ ส่วนของวัตถุดิบขึ้นอยู่กับความชอบ อยากใส่วัตถุดิบแบบไหนก็ ขึ้นอยู่กับคนปรุง แต่กล้วยที่นำมาปรุงจะต้องไม่ใช่กล้วยที่ถูกบ่มแก๊สมา เพราะน้ำแกงที่ปรุงมาจะดูไม่น่ารับประทาน

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง แกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของแกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร พบว่า คุณรุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ ได้คิดค้นนำกล้วยไข่ของจังหวัดกำแพงเพชรที่เป็นผลไม้ประจำฤดูกาลมาดัดแปลงให้มีความแปลกใหม่ในเมนูแกงเขียวหวานที่ทุกคนรู้จักกันมา นอกจากกล้วยไข่กำแพงเพชรจะนำมาปรุงเป็นของหวานก็นำมาปรุงในเมนูของคาวที่ใช้ส่วนของเนื้อกล้วยดิบมาปรุงการจากคิดค้นเพื่ออยากให้มีเรื่องราวของกล้วยไข่จังหวัดกำแพงเพชร 2) ความแตกต่างระหว่างแกงแดง กับแกงเขียวหวานกล้วยไข่กำแพงเพชร พบว่า แกงแดงและแกงเขียวหวานมีความแตกต่างที่เครื่องเทศและพริก เพราะสีของน้ำแกงมาจากสีของพริกสด โดยแกงแดงจะใช้พริกสดแดงและเครื่องเทศที่มากกว่า ซึ่งจะมีรสชาติ กลิ่น ของน้ำแกงที่ต่างกัน แกงเขียวหวานจะใช้พริกสดเขียวส่วนของเครื่องเทศจะไม่เยอะเท่าแกงแดง เรื่องของรสชาติกับกลิ่นขึ้นอยู่กับวัตถุดิบในการปรุง เพราะเครื่องเทศมีการดัดแปลงมาจากอินเดีย และ 3) ส่วนประกอบแกงเขียวหวานกล้วยไข่ พบว่า ส่วนประกอบแกงเขียวหวานกล้วยไข่มีการใช้วัตถุดิบตามความพึงพอใจตามความต้องการของคนปรุง ส่วนประกอบของแกงเขียวหวานมีอยู่หลายชนิด เช่น พริกแกงเขียวหวาน เนื้อสะโพกไก่ น้ำกะทิ มะเขือเปราะหั่น มะเขือพวง ใบมะกรูด พริกชี้ฟ้าแดงซอย ใบโหระพา น้ำปลา น้ำตาลปี๊บ และกล้วยไข่ ซึ่งคุณรุ่งธรรม ศรีวรรณศิลป์ เพิ่มเนื้อกล้วยลงไปให้แกงมีรสชาติมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กรณิศ รัตนามหัทธนะ. (16 สิงหาคม 2564). *เปิดตำรากะทิ: กะทิสด VS กะทิกล่อง แบบไหนดีกว่ากัน?*.
มิชลิน ไกด์. <https://guide.michelin.com/th/th/article/dining-in/coconut-milk-fresh-or-boxed-knowing-them-better-for-successful-cooking>
- กองบรรณาธิการ HD. (11 เมษายน 2561). *ประโยชน์ของกล้วยไข่ ไอเดียการกินการใช้กล้วยไข่เพื่อสุขภาพ และข้อควรระวัง*. HD สุขภาพดี. <https://hd.co.th/benefits-of-pisang-mas-and-caution>
- ครูบ้านนอก.คอม. (25 ตุลาคม 2558). *“ใบมะกรูด” แก่ความดันโลหิตสูง*.
<https://www.kroobannok.com/76800>
- ณรา เปลี่ยนบุญเลิศ. (ม.ป.ป.). *ถอดรหัสพริกแกงไทย*. Krua.co.
https://krua.co/cooking_post/things-to-know-about-thai-curry-paste
- บริษัท บีเอฟพี โพรเซ้น ฟู้ดส์ จำกัด. (28 กันยายน 2565). *ไก่ (Chicken) เลือกส่วนไหนดี? มีประโยชน์อะไรบ้าง?*. <https://www.bigfridgeboy.com/content/26211/ไก่-Chicken-เลือกส่วนไหนดี-มีประโยชน์อะไรบ้าง/>
- มติชนสุดสัปดาห์. (17 กันยายน 2565). *โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง*.
https://www.matichonweekly.com/column/article_602313
- เมตไทย. (29 สิงหาคม 2563). *พริกชี้ฟ้า สรรพคุณและประโยชน์ของพริกชี้ฟ้า 22 ข้อ !*.
<https://medthai.com/พริกชี้ฟ้า>
- ศุภวรรณ สะอาด. (17 สิงหาคม 2566). *6 สูตรพริกแกง ยอดนิยม. กินดีอยู่ดี*.
<https://kindeeyuudee.baanlaesuan.com/food-tips/thai-chilli-paste/>
- สุดโปรด. (21 มิถุนายน 2565). *แกงเขียวหวานกล้วยไข่*.
<https://www.blockdit.com/posts/62ad8927029ff6ea0ebf1070>
- COCOCHAOPHARAYA. (12 มีนาคม 2564). *แกงเขียวหวาน เมนูโบราณที่ใครก็นิยม*.
<https://www.cocochoaphraya.com/blog/read/42>
- KAPOOK. (ม.ป.ป.). *มะเขือเปราะ ผักพื้นบ้าน สรรพคุณต้านเบาหวาน ลดน้ำตาลในเลือด !*.
<https://health.kapook.com/view179253.html>
- KAPOOK. (ม.ป.ป.). *โหระพา สรรพคุณไม่ธรรมดา แก่ท้องอืด-ท้องเฟ้อ คลายเครียดก็ได้*.
<https://health.kapook.com/view204678.html>
- Mybest. (13 สิงหาคม 2565). *วิธีการเลือกน้ำตาลปีบ*. <https://th.my-best.com/50422>
- Phasit Kanasirichainon. (ม.ป.ป.). *แกงเขียวหวาน อาหารไทยนี้มีดีอย่างไร ?*.
<https://eatwellconcept.com/2020/08/22/แกงเขียวหวาน/>
- Vsport. (22 กันยายน 2565). *กำแพงเพชร-เมนูหวานจาก "กล้วยไข่" ของดีกำแพงเพชร อ.รุ่งธรรม คัดสูตรเตรียมนำไปขายในงานประจำปี (งานประเพณีสารทไทยกล้วยไข่และของดีเมืองกำแพงเพชร)*.
<https://www.vsportkamphaeng.com/post/9181>

การละเล่นของชนเผ่าปกาเกอะญอ อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

อริญญารัตน์ ศรีสุพัฒนะกุล¹, พรลดา พิมพ์แปลก², ชฎาพร ฉัตรธรรม³, ณัฏฐธิดา เทศวัง⁴,
พันธันภา ทองเนตร⁵, วิจิศา รักษ์พงษ์⁶ และน้องทราย ใจดี⁷

บทนำ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก (ม.ป.ป.) ได้นิยามเกี่ยวกับชนเผ่า “ปกาเกอะญอ” ไว้ว่า เป็นคำที่หมายรวมถึงกลุ่มที่เรียกตนเองว่า กะเหรี่ยง โพล่ง (โพล่ว) กะยาห์ กะยัน และปะโอ เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในแถบชายแดนไทย และพม่ามาช้านาน มีถิ่นที่อยู่บนภูเขาสูง เป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ กะเหรี่ยง หรือเราเรียกว่าปกาเกอะญอ เป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่จัดอยู่ในตระกูลทิเบต : พม่า เป็นชาวเขาเผ่าที่ใหญ่ที่สุดและมีจำนวนประชากรมากที่สุดในบรรดาชาวเขาด้วยกัน กะเหรี่ยงได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาตอนใต้ของประเทศจีน เข้ามาอาศัยอยู่ตามบริเวณพรมแดนพม่า และยังมีกระจัดกระจายอยู่ตามดอยสูงในรัฐบาลของพม่าอีกจำนวนหนึ่งด้วย ซึ่งประมาณว่ามีกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในตอนกลางและตอนใต้ของพม่าราว 3 ล้านกว่าคน แต่ที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยนั้นเป็นกะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงตองสุ และกะเหรี่ยงคยา ซึ่งมีจำนวนมากถึง 2 แสนกว่าคน ในปีพุทธศักราช 2528 จากการรวบรวมข้อมูลในปี 2545 พบว่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชาวเขาเผ่าใหญ่ที่สุด โดยมีประชากรทั้งหมด 4 แสนกว่าคน โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ 15 จังหวัด พบมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และตาก ตามลำดับ ปกาเกอะญอจังหวัดตาก ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างพม่ากับรัฐกะเหรี่ยง รวมทั้งชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เป็นแรงกดดันให้ชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาออกในแถบชายแดนของประเทศไทยเสมอ หมู่บ้านกะเหรี่ยงส่วนใหญ่กระจายอยู่ตามไหล่เขาในแถบภาคเหนือของประเทศ แต่ละหมู่บ้านไม่ก็จะมีหัวหน้าหรือผู้นำ เราสามารถระบุที่ตั้งของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ตามแผนที่ของกรมแผนที่ทหาร โดยทั่วไปกะเหรี่ยงมักอยู่เป็นที่ ไม่ร้อนแฉะ หรืออพยพไปที่อื่น ลักษณะการสร้างบ้านเรือนจะเป็นแบบถาวร นิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้นสูง มีชานบ้าน บางส่วนก็มีที่อยู่อาศัยบนที่ราบ สังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมเกษตรกรรม ผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีที่ดินของตนเอง ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเจ้า โดยทำนาดำแบบขั้นบันได และทำไร่หมุนเวียน ด้วยการทดน้ำจากลำห้วยลำธาร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงความชาญฉลาดของบรรพบุรุษ กะเหรี่ยงเป็นชาวเขาเพียงเผ่าเดียวที่ไม่นิยมตัดโค่นต้นไม้และทำลายป่า เพื่อทำไร่เลื่อนลอยอย่างเช่นชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เป็นชาวเขาเผ่าเดียวที่มีการอนุรักษ์ดิน น้ำ ต้นไม้ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การละเล่น, เผ่าปกาเกอะญอ

ความเป็นมาของการละเล่น

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (ม.ป.ป.) ความหมายของคำว่า "การละเล่น" หมายถึง การกระทำเพื่อสนุกหรือผ่อนคลาย ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า play หรือ game ซึ่งมีความหมายต่างกัน คำว่า "play" ซึ่งมีความหมายว่า เล่นสนุก เป็นการเล่นคนเดียวก็ได้ หลายคนก็ได้ เล่นโดยสมัครใจไม่มีใครบังคับ คำว่า "game" มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย สรุปได้ว่า เป็นการเล่นที่มีกฎเกณฑ์บังคับ ผู้เล่นต้องเล่นตามกฎเกณฑ์นั้น การละเล่นของไทยมีความหมายกว้างกว่า เพราะมีลักษณะร่วมอยู่ในความหมายของทั้งสองคำ

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (ม.ป.ป.) ความหมายของคำว่า "การละเล่น" คำว่า "การละเล่น" เป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทย บางท่านกล่าวว่า เป็นการปรับเสียงคำว่า "การเล่น" ให้ออกเสียงง่ายขึ้น ผู้เชี่ยวชาญกรมศิลปากรให้ความหมายกว้างออกไปถึงการเล่น เพื่อผ่อนคลายอารมณ์ให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ หลังจากประกอบกิจกรรมประจำวัน และการเล่นในเทศกาลท้องถิ่น หรือในงานมงคลบ้าง อวมงคลบ้าง เช่น เพลงพื้นเมือง ละคร ลิเก ลำตัด หุ่น หนังใหญ่ ฯลฯ"

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (ม.ป.ป.) ความหมายของคำว่า "การละเล่นของไทย" การละเล่นของไทย หมายถึง การเล่นดั้งเดิมของเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อความบันเทิงใจ ทั้งที่เป็นการเล่นที่มักติดากหรือไม่มีติดาก ไม่มีบทหรือประกอบหรือมีบทหรือประกอบให้จังหวะ บางทีก็มีท่าเต้น ท่ารำประกอบ เพื่อให้งดงาม และสนุกสนานยิ่งขึ้น ทั้งผู้เล่นและผู้ชมมีส่วนร่วมสนุก (ไม่ครอบคลุมไปถึงการเล่นที่เป็นการแสดงให้ชมโดยแยกผู้เล่น และผู้ดูออกจากกัน ด้วยการจำกัดเขตผู้ดู หรือการสร้างเวทีสำหรับผู้เล่น เป็นต้น)

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (ม.ป.ป.) ความสำคัญของการละเล่น การละเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด การละเล่นทำให้มนุษย์ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากงานในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้แข็งแรง ลับสมองให้มีสติปัญญาแหลมคม มีจิตใจเบิกบาน สนุกสนานร่าเริง ทั้งยังทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีขึ้นในหมู่เพื่อนมนุษย์ การละเล่นมีมาแต่สมัยใด ไม่มีใครกำหนดแน่นอนได้ เพียงแต่สันนิษฐานกันตามประวัติศาสตร์เท่านั้น

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการละเล่นของชาวปะกาเกอญอ

การละเล่นทอยสะบ้า เป็นการละเล่นของชาวปะกาเกอญอโดยมักเล่นกันในช่วงสงกรานต์ การเล่นทอยสะบ้าแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือสะบ้าทอย และสะบ้าบ่อน แต่เดิมนั้นในตำบลเจ็ดริ้วนั้นมักเล่นสะบ้าบ่อนเป็นส่วนใหญ่ โดยชาวบ้านจะนัดและตกลงกันว่า การเล่นสะบ้าจะเล่นที่บ้านของผู้ใดจะให้ผู้นั้นเป็นเจ้าของบ่อน ส่วนชาวบ้านคนอื่น ๆ จะช่วยกันออกเงินคนละ 5 บาทบ้าง 10 บาทหรือตามกำลังเพื่อเป็นเงินกองกลางให้กับเจ้าของบ่อนเป็นค่าตกแต่งบ่อน เช่น การประดับธงราวบ้าง ลูกมะหวดแขวน ประดับบ้าง ตลอดจนเป็นค่าข้าวต้มเลี้ยงคนที่มาเล่นสะบ้า แต่เดิมการเล่นสะบ้า นิยมเล่น ในหมู่หนุ่ม สาว เพื่อทำความรู้จักกันหลังจากเสร็จงาน ในตอนกลางวัน ครั้นถึงเวลาค่ำ จะมีการนัดเล่นบริเวณลานบ้านที่บ้านของคนที่เป็นเจ้าของบ่อน

ภาพ 1 แสดงการเล่นทอยสะบ้า

หมายเหตุ : จาก การเล่นสะบ้า โดย ยุวดี ศรีห้วยยอด, 2564, คลังข้อมูลชุมชน (<https://communityarchive.sac.or.th/blog/119>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 2 แสดงการเล่นทอยสะบ้า

หมายเหตุ : จาก การเล่นสะบ้า โดย ยุวดี ศรีห้วยยอด, 2564, คลังข้อมูลชุมชน (<https://communityarchive.sac.or.th/blog/119>). CC BY-NC-ND.

การเล่นระบำเกลียวเชือก "ระบำเกลียวเชือก" หรือ "ตะลุมโคะ" เป็นการแสดงการเล่นของชาวกะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอ ที่จะแสดงกันในช่วงเทศกาลปีใหม่ หรือแสดงเพื่อต้อนรับแขก รวมถึงหลังจากช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จ เป็นการสืบสานความภาคภูมิใจและการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดิดามของชนเผ่ากะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอ เป็นอย่างดี ระบำเกลียวเชือกนั้นมีนัยและความหมายที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะ ดังเส้นเชือกหลายเส้นหลากสี แต่เมื่อนำมาถักทอแล้วก็จะกลายเป็นเส้นเดียวกัน ทั้งสวยงาม แน่นหนา และแข็งแรง เปรียบดังคนกะเหรี่ยงที่มีอยู่หลายกลุ่ม หลายความเชื่อ ถ้ามีความสามัคคีกัน ดังเกลียวเชือก ก็จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สำหรับการแสดงระบำเกลียวเชือกนั้น มีการแสดงครั้งแรกที่หมู่บ้านขุนห้วยแม่ท้อ อ.แม่ระมาด จ.ตากและได้เผยแพร่วัฒนธรรมการแสดงนี้ไปยังพี่น้องชาวกะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอในเขตอำเภออื่น ๆ และจะพบเห็นได้ทั่วไปตามพื้นที่ในฝั่งพม่า หรือตามแนวชายแดนไทย - พม่า ของจังหวัดตาก

ภาพ 3 แสดงการเล่นระบำเกลียวเชือก

หมายเหตุ : จาก กปภ.สาขาทาก ร่วมกับจังหวัดตาก ออกให้บริการประชาชนตามโครงการจังหวัดเคลื่อนที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างรอยยิ้มให้ประชาชน โดย การประปาส่วนภูมิภาค สาขาทาก, 2556, (<https://www.pwa.co.th/news/view/24571>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 4 แสดงการละเล่นระบำเกลียวเชือก

หมายเหตุ : จาก กปภ.สาขาทาก ร่วมกับจังหวัดตาก ออกให้บริการประชาชนตามโครงการจังหวัดเคลื่อนที่ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างรอยยิ้มให้ประชาชน โดย การประปาส่วนภูมิภาค สาขาทาก, 2556, (<https://www.pwa.co.th/news/view/24571>). CC BY-NC-ND.

การละเล่นรำตง ThaiHealth Official (2557) การละเล่นรำตง จัดเป็นนาฏกรรมที่ปรากฏมานานกว่า 200 ปี ในอดีตนิยมแสดงกันอย่างแพร่หลาย แต่ปัจจุบันกลับปรากฏเฉพาะในงานพิธีกรรมสำคัญซึ่งเป็นงานประจำปีของชนเผ่าเท่านั้น สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่รู้สึกสัมผัสได้ แต่อาจจะไม่ใช่ด้วยระบบประสาททั้งห้าซึ่งนายอรพล คงนาคดี ที่ปรึกษาโครงการสาธิตสาธิต สามสายน้ำ ชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ภายใต้การสนับสนุนจากแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส. เล่าว่า “รำตง หรือ เทอ์ลีตง” ในภาษากะเหรี่ยงนั้น หมายถึง การเหยียบย่ำ หรือการเดินรำ ให้เข้าจังหวะ เมื่อเคาะแล้วจะมีเสียงดัง ตง ตง ตง ตง โดยมีเครื่องเคาะจังหวะที่ทำมาจากกระบอกไม้ไผ่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการเล่นเสียงมาจากเครื่องดนตรีเฉพาะที่เรียกว่า “วาเหล่เคาะ” เป็นชื่อเรียกเครื่องดนตรีซึ่งเป็นเครื่องกำกับจังหวะประเภทหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง ทำจากไม้แดงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีฉิ่งวางหงายทางด้านบนอยู่มุมใดมุมหนึ่ง รำตงมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับผู้คิดค้นทำรำและเพลงจะตั้งชื่อตามคณะของตนเอง การแสดงรำตงของชาวกะเหรี่ยงไปปัจจุบันเหลืออยู่ 5 ชุด คือ รำตงอะบละ รำตงเหเร รำตงไอมิ รำตงหม่องโยว์การแสดงของเด็ก และรำตงหม่องโยว์การแสดงของผู้ใหญ่ รำตงเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงที่ผสมผสานทั้งการร้อง การรำ และการทำจังหวะ พร้อมกับ การแสดงอารมณ์และความรู้สึกออกมาอย่างอิสระ “การรำตงผู้แสดงจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ โดยทั่วไปนิยมใช้ผู้แสดงหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจำนวน 12 - 16 คน หรืออาจมากกว่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่แสดง ซึ่งอาจเป็นเวทีในร่มหรือสนามหญ้า ตั้งแถวเป็นแถวลึกประมาณ 5 - 6 แถว ยืนห่างกันประมาณ 1 ช่วงแขน ส่วนการแต่งกายแยกตามลักษณะของหญิงและชาย โดยผู้หญิงจะสวมชุดกระโปรงสีขาวยาวกรอมเท้า หรือที่ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “ไซ่กู๊” เป็นเครื่องแต่งกายประจำชนเผ่าของหญิงสาวชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะเป็นเสื้อกระโปรงยาวกรอมเท้าสีขาว บางครั้งจะทอเป็นลวดลายสีแดงในแนวตั้ง บางครั้งทอยกดอกเป็นตาราง มีพู่ห้อยเป็นระยะคอแหลม คาดเข็มขัดเงินที่เอว สำหรับผู้ชายก็ใส่ชุดประจำเผ่าเป็นเสื้อสีแดง นุ่งโสร่ง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ กลองสองหน้า ระนาด ข้องวง พิณหรือปี่ ฉิ่ง ตง (ไม้ไผ่ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เขาเป็นร่องใช้ไม้ตีให้จังหวะ) ในด้านของการทำรำเป็นท่าที่เรียบง่ายเพื่อต้องการความพร้อมเพรียง คล้ายกับฟ้อนพม่าเอกลักษณ์อยู่ที่การย่างเท้าด้วยจังหวะที่สม่ำเสมอตลอดทั้งเพลง” นายอรพล คงนาคดี เล่า

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง คือ ผ้าเช็ดหน้าที่ถูกกับนิ้วกลางข้างขวา ทั้งนี้เพื่อเสริมให้เห็นความพร้อมเพรียงในการร่ายมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในท่าที่ต้องเคลื่อนไหวด้วยการใช้อุปกรณ์ในมือ หรือเมื่อมีการสะบัดข้อมือ ในส่วนของบทเพลงร้องประกอบการแสดงเนื้อหาในการแสดงโดยส่วนใหญ่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและความศรัทธาเฉพาะกลุ่มชน รำตงจึงมีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างมาก

แต่ไม่นิยมจัดแสดงบ่อยครั้งนัก จะแสดงในงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ งานสงกรานต์ งานศพ ประเพณีทำบุญข้าวเปลือกใหม่ ซึ่งประเพณีดังกล่าวมีพิธีกรรมทำบุญรับขวัญข้าวใหม่และขอบคุณพระแม่โพสพ รำตงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องถวายสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยรำตงที่นำมาจัดแสดงถวายนี้ก็มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนคติความเชื่อต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นการอบรมสั่งสอนลูกหลานชาวกะเหรี่ยง รำตงนอกจากจะเป็นสื่อกลางเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีแล้วยังเป็นการส่งเสริมให้สังคมของชาวกะเหรี่ยงเติมเต็มทางด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ศิลปะการแสดงพื้นบ้านนี้มีลักษณะเด่นและความน่าสนใจในด้านที่ให้ความสำคัญในเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นไปที่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งนี้เพื่อให้ชาวกะเหรี่ยงทั้งหลายได้ซึมซับเอาคุณค่าความดีงามในคติธรรมตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวกะเหรี่ยงนับถือเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติธรรมเรื่องการสร้างความสามัคคี อันเป็นการสร้างค่านิยมที่ดีให้กับกลุ่มชน อีกทั้งยังเป็นทางออกและทางต่อสู้สำหรับความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนเป็นการกล่อมเกลাজิตใจและปลูกฝังความดีงามให้กับลูกหลาน วันนี้แม้มีเพียงแค่คนกลุ่มน้อยที่จะได้ชมการแสดงรำตงของชาวกะเหรี่ยง แต่สำหรับพี่น้องชาวกะเหรี่ยงเองแล้ว การแสดงรำตงถือเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงคนในชุมชนให้ได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น เชื่อมโยงคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่แสดงถึงภูมิปัญญาในการเรียนรู้และอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นวิธีการแสดงออกที่สอดคล้องกับความเป็นไปในสังคม ไม่นานเชื่อว่า “การแสดงรำตง” นี้จะเป็นที่รู้จักและอยู่คู่กับชาวกะเหรี่ยงต่อไปได้เพราะมีโครงการสานสายใย สามสายน้ำ ชมรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง มาเก็บรวบรวม ดึงเด็กและเยาวชนที่เป็นรากฐานของสังคมมาสืบสานสืบทอดและเผยแพร่ออกสู่สังคมแล้วและนั่นไม่เพียงแต่จะทำให้สังคมได้รู้จักการแสดงรำตงแต่นั่นจะเป็นส่วนที่จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมนี้ได้อยู่ชาวกะเหรี่ยงได้สืบสานเท่านั้น

ภาพ 5 แสดงการละเล่นรำตง

หมายเหตุ : จาก รำตง บ้านปริงกาสิ โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2565, (https://www2.m-culture.go.th/kanchanaburi/ewt_news.php?nid=2856&filename=index). CC BY-NC-ND.

ภาพ 6 แสดงการละเล่นรำตง

หมายเหตุ : จาก รำตง บ้านปรังกาสิ โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2565, (https://www2.m-culture.go.th/kanchanaburi/ewt_news.php?nid=2856&filename=index). CC BY-NC-ND.

การละเล่นกระทบไม้ กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม (2567) “ลาว-กระทบไม้” เป็นสิ่งซึ่งผู้คนโดยมากรับรู้ว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้าน ที่พัฒนามาจากการละเล่นดั้งเดิมที่เรียกว่า “เต็นสาก” เป็นการละเล่นที่ต้องอาศัยจังหวะการ “กระทบไม้” นิยมเล่นกันช่วงว่างวันหลังฤดูเก็บเกี่ยวตามวิถีชาวนาไทยลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงว่ากันว่าไทยนำ “เต็นสาก” ของลาวมาดัดแปลงคิดทำรำใส่ดนตรีแล้วเรียก “ลาวกระทบไม้” แต่ยังมีอีกหลายชาติที่มีการละเล่นกระทบไม้อยู่ในวัฒนธรรมของตนจึงมี “เรียมอันเร” หรือ “เขมรกระทบไม้” ของชาวเขมร, “แสดเต็นสาก” ของชาวแสด (ชนชาติหนึ่งในกลุ่มภาษาตระกูลไท-ลาว), “ม้าจกคอก” ของชาวไทใหญ่, “ตินิคลิง” (Tinikling) หรือ “แบมบูแดนซ์” (Bamboo Dance) ของชาวฟิลิปปินส์ ฯลฯ รวมทั้ง “ตีฮัว” หรือ “กะเหรี่ยงกระทบไม้” ของชาวกะเหรี่ยงแต่การค้นคว้าของ องค์ บรรจุน เสนอว่า “กะเหรี่ยงกระทบไม้มาก่อนลาว” ก่อนอื่นคงต้องรู้จักการละเล่นนี้เสียก่อน กรมศิลปากรระบุว่า “รำกระทบไม้” เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวสุรินทร์ (ก็น่าจะเป็นชาวเขมร) เดิมเรียกว่า “เต็นสาก” อันเป็นการละเล่นที่สอดคล้องกับอาชีพการทำการทำนาผลิตข้าวเป็นอาหารหลักและสินค้าออกที่สำคัญของไทย ด้วยนิสัยรักสนุก หลังว่างเว้นจากการทำนา จึงนำสากตำข้าวมากระทบกันเป็นจังหวะ พร้อมกับการละเล่นให้เข้ากัน ภายหลังกรมศิลปากรได้ศึกษาการละเล่นชนิดนี้และนำมาปรับปรุงจัดระเบียบแบบแผนอย่างค่อนข้างตายตัว “ได้นำออกแสดงเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2500 เนื่องในงานแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับราชอาณาจักรลาว ในการปรับปรุงครั้งนั้น เนื่องจากบทร้องของเก่าไม่เหมาะสมที่จะรำได้สวยงาม กรมศิลปากรจึงได้ขอให้อาจารย์มนตรี ตราโมท แต่งบทร้อง และท่านผู้หญิงหม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ เป็นผู้ประพันธ์ทำรำขึ้นใหม่ การกระทบไม้ แต่เดิมวางไม้สากตามความยาว 2 อัน ให้ไม้หมอนรองหัวและท้ายไม้ทั้ง 2 ด้าน ปลายสากจะมีคน 2 คน จับปลายเพื่อกระทบกัน ภายหลังกรมศิลปากรปรับปรุงและจัดลำดับทำรำให้เป็นระเบียบขึ้นแต่ยังคงรักษาเค้าแบบแผนเดิม โดยปรับปรุงเป็นไม้ไผ่ 2 ลำ ขนาดเท่ากันยาวประมาณ 2-4 เมตรและใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นหมอนวางรองทั้งสองปลายผู้กระทบนั่งกับพื้นจับปลายทั้งสองคนเพื่อจะได้ตีกระทบกัน” ส่วนการ “กระทบไม้” ของวัฒนธรรมอื่นนั้น องค์ บรรจุน อธิบายเป็นตัวอย่างดังนี้ “เขมร-กระทบไม้” เป็นการละเล่นของชาวเขมรที่ต้องอาศัยจังหวะการ “กระทบไม้” มีที่มาจากการเล่นกระโดดสาก นิยมเล่นในช่วงสงกรานต์ เพื่อเฉลิมฉลองประเพณีสงกรานต์ เล่นกันเพียงปีละครั้งเท่านั้น เดิมเป็นการละเล่นในเชิงพิธีกรรม ต่อมาได้มีการประยุกต์คิดค้นทำรำขึ้นให้เกิดความสวยงาม และเอาดนตรี “กันตรึม” บรรเลงประกอบเพื่อความสนุกสนาน แต่ยังคงแบบแผนเค้าโครงดั้งเดิม “ฟิลิปปินส์-กระทบไม้” เป็นการละเล่นที่ต้องอาศัยจังหวะการ “กระทบไม้” การละเล่น/เต็นรำ ที่ชาวนาแสดงเลียนแบบนกติลลิง (Tikling Birds) ขณะก้าวย่างไปตามทุ่งหญ้า เป็นการแสดงพื้นเมืองดั้งเดิมแถบหมู่เกาะมินดาเนาโดยเต็นรำบนไม้ไผ่ที่ผู้จับไม้ไผ่จะเคาะไม้ไผ่ทั้ง 2 อันกระทบพื้นและเคาะลำไม้ไผ่กระทบเข้าหากันเป็นจังหวะ ภายหลังจะรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้าผสมผสาน ชุดเครื่องแต่งกาย รูปแบบการเต็นรำ การสะบัดพัดและชายผ้าเพื่อสร้างความอ่อนช้อยพลิ้วพริ้ว และดนตรีประกอบที่มีสีสันกองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม

ภาพ 7 แสดงการละเล่นรำกระทบไม้

หมายเหตุ : จาก รำ “กระทบไม้” กระเหรี่ยงกระทบไม้มาก่อน ลาวกระทบที่หลัง โดย กองบรรณาธิการ ศิลปวัฒนธรรม, 2567, (https://www.silpa-mag.com/culture/article_50137). CC BY-NC-ND.

ภาพ 8 แสดงการละเล่นรำกระทบไม้

หมายเหตุ : จาก รำ “กระทบไม้” กระเหรี่ยงกระทบไม้มาก่อน ลาวกระทบที่หลัง โดย กองบรรณาธิการ ศิลปวัฒนธรรม, 2567, (https://www.silpa-mag.com/culture/article_50137). CC BY-NC-ND.

ดังนั้นสามารถสรุปประวัติความเป็นมาของการละเล่นได้ว่า เป็นการละเล่นเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งในชนเผ่าปกากะญอมีการละเล่นมากมายหลากหลายการละเล่น ไม่ว่าจะเป็นการละเล่นทอยสะบ้า การละเล่นระบำเกลียวเชือก การละเล่นรำตง หรือการละเล่นกระทบไม้ จะมีรูปแบบและลักษณะวิธีการเล่นที่แตกต่างกันไม่ว่าจะจำนวนคนหรือการละเล่นที่ต้องเล่นแค่ในช่วงเทศกาลนั้น ๆ

รูปแบบและวิธีการละเล่นของชนเผ่าปกากะญอ

ชนเผ่าปกากะญอ เป็นชนเผ่าที่มีการละเล่นหลากหลายรูปแบบ ตามการละเล่นแต่ละประเภท จะมีการละเล่นทอยสะบ้า ระบำเกลียวเชือก รำตง และรำกระทบไม้แต่ละการละเล่นมีการเล่นที่แตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของการเล่น มีผู้เล่นที่แตกต่างกัน จะเป็นเพศหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ก็ได้ มีกติกาต่าง ๆ ช่วงเวลาตามเทศกาลต่าง ๆ ที่แต่ละการละเล่นจะจัดขึ้นที่แตกต่างกันออกไป

รูปแบบและวิธีการละเล่นทอยสะบ้า Kainui (2555) การละเล่นทอยสะบ้าแบ่งผู้เล่นออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายละกี่คนก็ได้ เพาจำนวนลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ด้านหน้าของผู้เล่นแต่ละฝ่าย ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายยืนห่างกันประมาณ 3 เมตร กติกา คือ ผู้เล่นต้องทอยหรือโยนลูกสะบ้าในมือของตนให้ไปตีลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ด้านหน้าฝ่ายตรงข้ามให้ล้มระเนระนาดไป ฝ่ายไหนทำให้ลูกสะบ้าของฝ่ายตรงข้ามล้มได้หมดก่อน ถือเป็นฝ่ายชนะ สิ่งที่ได้จากการละเล่นทอยสะบ้า คือ ผู้เล่นได้ฝึกความแม่นยำ มีสมาธิ มีความตั้งใจที่จะทอยสะบ้า ที่มีลักษณะ บางลูกกลม

บางลูกหรือเบี้ยว ทำให้ไม่เที่ยง ควบคุมทิศทางได้ยาก เกิดการผิดพลาดได้ง่าย ส่วนผู้ชมก็สนุกสนาน มีการแสดงความรู้สึกลึกซึ้ง เสียใจแต่ที่สำคัญการละเล่นทอยสะบ้าเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวปากาเกะญอมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ดังนั้น จึงเป็นที่น่าภาคภูมิใจที่ได้กรุณาใหม่ของบ้านกะเหรี่ยงน้ำตก ยังมีโอกาสได้สัมผัสความสนุกสนานของการละเล่นชนิดนี้ช่วงเวลาในการละเล่นทอยสะบ้า คือ เทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่

รูปแบบและวิธีการละเล่นระบำเกลียวเชือก New18 (2562) การละเล่นระบำเกลียวเชือก จะใช้เชือกทั้งหมดสามสี สีขาว สีแดง สีน้ำเงิน ซึ่งเป็นสีมงคล จำนวน 12 เส้น มีผู้เล่น คือ ผู้ชาย 6 คน และผู้หญิง 6 คน ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายจะเดินสลับกันไปตามจังหวะเสียงเพลง เมื่อเดินสลับกัน เชือกจะสลับกันเป็นเกลียว จนเป็นเส้นเดียวกัน แสดงถึงการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความผูกพันกลมเกลียวกัน

รูปแบบและวิธีการละเล่นรำตง อรรถราชย์ เดชอินทร์ และคณะ (2560) การละเล่นรำตง เป็นการร้องและรำที่ใช้เสียงดนตรีประกอบในการแสดงเป็นผู้หญิงหรือชายก็ได้โดยทั่วไปนิยมให้ผู้แสดงหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจำนวน 12 – 16 คนหรืออาจมากกว่าขึ้นอยู่กับสถานที่แสดงซึ่งอาจเป็นเวทีในร่มหรือสนามหญ้า การแสดงมีการตั้งแถวผู้แสดงเป็นแถวสี่ประมาณ 5 – 6 แถวและยืนห่างกันประมาณ 1 ช่วงแขน ชุดที่ใส่ในการแสดงรำตง เป็นชุดกระโปรงปักด้วยด้ายสีสด คาดเข็มขัดเงินที่เอว เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงคือกลองสองหน้า ระนาด ซอวง พิณหรือปี่ ฉิ่งตอง (ไม้ไผ่ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เพราะเป็นร่องใช้ไม้ตีให้จังหวะ) เนื้อร้องของเพลงรำตงมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของกะเหรี่ยง การอบรมให้เป็นคนดี และเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นต้น

รูปแบบและวิธีการละเล่นรำกระทบไม้ สมาชิกเลขที่ 23063 (2553) การละเล่นรำกระทบไม้ จะวางไม้ไผ่ต้นไว้กับพื้นให้ห่างกันพอที่จะวางไม้ไผ่สี่สุมลง แล้วเหลืปลายไว้ใช้จับประมาณ 2 คืบ ผู้เล่น (2 คน) จับไม้ยาวเคาะเป็นจังหวะ โดยร้องให้ไม้ยาวมากระทบกัน 1 ครั้ง แล้วจึงยกไม้ยาวแยกห่างกันออก เคาะไปที่ไม้สั้น 2 ครั้ง สลับกันไปตามจังหวะเพลง ช่วงระยะเคาะไม้สั้นจะเว้นช่องว่างระหว่างไม้ยาวประมาณครึ่งศอก เพื่อให้ผู้รำชาย - หญิง ได้หย่อนเท้าก้าวลงไปในช่องนั้น แล้วยกออกตามจังหวะเพลงได้อย่างสวยงาม และถ้าผู้รำผลอก้าวพลาดผิดจังหวะ ไม้ไผ่ค่านั้นจะกระทบเท้าผู้รำทันที

ดังนั้นสามารถสรุปรูปแบบและวิธีการละเล่นของชนเผ่าปากาเกะญอได้ว่า รูปแบบการละเล่นต่าง ๆ ของชาวชนเผ่าปากาเกะญอที่นำมายกตัวอย่างนี้มีการละเล่นที่แตกต่างกันในส่วนของการแสดง เช่น การละเล่นทอยสะบ้าเป็นการละเล่นที่ไม่จำกัดเพศและวัย มีจำนวนผู้เล่นกี่คนก็ได้ มักจะเล่นในช่วงเทศกาลปีใหม่และเทศกาลสงกรานต์ การละเล่นระบำเกลียวเชือกเป็นการละเล่นที่จำกัดจำนวนคน ชาย 6 หญิง 6 ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะเดินสลับกันไปตามจังหวะเพลง การละเล่นรำตงจะนิยมให้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจำนวน 12-16 คน ส่วนการละเล่นรำกระทบไม้มีจำนวนผู้เล่นเพียง 2 คน

ความแตกต่างของการละเล่นชนเผ่าอื่น ๆ กับการละเล่นของชนเผ่าปากาเกะญอ

Unknown (2557) ความแตกต่างของการละเล่นจะปรากฏในลักษณะท่าทางการรำรำ คำร้อง ดนตรี และการแต่งกาย การละเล่นเป็นกิจกรรมบันเทิงที่แฝงไว้ด้วยสัญลักษณ์ อันเนื่องด้วยวัฒนธรรมและประเพณีสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อของสังคมที่สืบทอดมาแต่โบราณ การละเล่นบางอย่างของแต่ละภาคอาจได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงที่มีพรมแดนติดต่อหรือใกล้เคียงกัน เช่น ประเทศลาว กัมพูชา พม่า จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย เป็นต้น

สรุปการละเล่นของชนเผ่าปากาเกะญอในอำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร”

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2560) ชนเผ่า (Tribe) คือกลุ่มสังคมที่รวมตัวกันก่อนที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นรัฐ (State) โดยทั่วไปแล้วชนเผ่าประกอบด้วยกลุ่มคนที่อาศัยที่ดินเพื่อทำกิน มีชนบประเพณีที่คล้ายคลึงกัน อาชีพ แต่งกาย

แบบเดียวกัน กินอาหารแบบเดียวกัน มีพิธีกรรมเหมือนกัน มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตัวเอง (self-sufficient economy) “ปกากะญอ” เป็นคำที่หมายรวมถึง กลุ่มที่เรียกตนเองว่า กะเหรี่ยง โพล่ง (โพล่ว) กะยาห์ กะยัน และปะโอ เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในแถบชายแดนไทย และพม่ามาช้านาน มีถิ่นที่อยู่บนภูเขาสูง เป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ กะเหรี่ยง หรือเราเรียกว่าปกากะญอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชาวเขาเผ่าใหญ่ที่สุด โดยมีประชากร ทั้งหมด 4 แสนกว่าคน โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ 15 จังหวัด พบมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และตาก มีวัฒนธรรมและการละเล่นต่าง ๆ ที่แอบแฝงอัตลักษณ์เอาไว้ด้วยเหตุนี้จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการละเล่นของชาวชนเผ่าปกากะญอ ซึ่งการละเล่นแต่ละประเภท เป็นการละเล่นของชนเผ่าปกากะญอที่อาศัยอยู่ในอำเภอคลองลาน มีการละเล่นที่หลากหลายในชนเผ่าปกากะญอ เช่น การละเล่นทอยสะบ้า ระบายเกลียวเชือก รำตง และกระทบไม้ ซึ่งเป็นการละเล่นที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน การละเล่นแต่ละประเภทมีวิธีการเล่น และช่วงเวลาในการเล่นที่แตกต่างกัน การละเล่นทอยสะบ้าจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน เชื่อมความสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาว ไม่ได้เล่นกันเพื่อเอาเดิมพันหรือเป็นการพนันกัน ระบายเกลียวเชือกนิยมเล่นกันเป็นการแสดงกันในช่วงเทศกาลปีใหม่และหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ถือเป็นการสืบสานความภาคภูมิใจ การละเล่นรำตง เป็นศิลปะการแสดงของชนเผ่าปกากะญอ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธา ตลอดจนคติความเชื่อต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นการอบรมสั่งสอนลูกหลาน การละเล่นกระทบไม้จัดควบคู่กับเทศกาลสงกรานต์เพื่อเฉลิมฉลองประเพณีสงกรานต์น้ำพระ เป็นการละเล่นโดยผู้เล่นทุกคน ร่วมกันร้องร่วมกันรำ และจับกระบองไม้ให้กระทบกันตามจังหวะ เป็นที่รื่นเริงบันเทิงใจ ซึ่งเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชนเผ่าปกากะญอในท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ย้ายทอดกันมาตั้งแต่ รุ่นปู่ย่าตายาย และตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (5 พฤษภาคม 2567). รำ “กระทบไม้” กะเหรี่ยงกระทบไม้มาก่อน
ลาวกระทบที่หลัง. https://www.silpa-mag.com/culture/article_50137
- การประปาส่วนภูมิภาค สาขาตาก. (16 กรกฎาคม 2556). กปภ.สาขาตาก ร่วมกับจังหวัดตาก ออกให้บริการ
ประชาชนตามโครงการจังหวัดเคลื่อนที่ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างรอยยิ้มให้ประชาชน.
<https://www.pwa.co.th/news/view/24571>
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (10 พฤษภาคม 2560). ชนเผ่า (Tribe). *มติชนออนไลน์*.
https://www.matichon.co.th/columnists/news_553948
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). *ความสำคัญของการละเล่น*.
<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=7&page=t13-7-infodetail04.html>
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). *ความหมายของคำว่า "การละเล่น"*.
<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=7&page=t13-7-infodetail02.html>
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). *ความหมายของคำว่า "การละเล่นของไทย"*.
<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=7&page=t13-7-infodetail03.html>

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). ความหมายของคำว่า "การเล่น".

<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=13&chap=7&page=t13-7-infodetail01.html>

ยุวดี ศรีห้วยยอด. (18 มิถุนายน 2564). การเล่นสะบ้า. คลังข้อมูลชุมชน.

<https://communityarchive.sac.or.th/blog/119>

สมาชิกละแ่นที่ 23063. (19 กันยายน 2553). "การละเล่นกระทบไม้". True ปุ๊กปัญญา.

<https://www.truelookpanya.com/blogdiary/1610>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (29 มีนาคม 2565). รำตง บ้านปรังกาสิ.

https://www2.m-culture.go.th/kanchanaburi/ewt_news.php?nid=2856&filename=index

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก. (ม.ป.ป.). วิถีวัฒนธรรม ชนเผ่าปกาเกอะญอ

จังหวัดตาก. สำนักพิมพ์สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก.

อรรถกรชัย เดชอินทร์, ญัฐชยาน์ ชาวป่า และลำไพพรรณ เปรมทอง. (5 มีนาคม 2560). การศึกษาการละเล่นพื้นบ้านในหมู่บ้านอิมาดอ์ทราย ตำบลแก่นมะกรูด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. Blogger.

<http://lampaipan.blogspot.com/2017/03/>

Kainui. (16 ตุลาคม 2555). การละเล่นทอยสะบ้า บ้านกะเหรี่ยงน้ำตก.

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

<http://www.m-culture.in.th/album/view/164096/>

New18. (13 กุมภาพันธ์ 2562). ระบำเกลิยวเชือก ศิลปะเต้นรำชาวกะเหรี่ยง.

https://youtu.be/BGgtT_Zgsc8?si=O82ELBdPJosePPgs

ThaiHealth Official. (27 มีนาคม 2557). 'รำตง' วัฒนธรรมกะเหรี่ยง.

<https://www.thaihealth.or.th/รำตง-วัฒนธรรมกะเหรี่ยง/>

Unknown. (5 พฤศจิกายน 2557). การละเล่นไทย. Blogger.

https://pc54504ee012-3.blogspot.com/2014/11/blog-post_1.html

โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพะโป้ ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

ฉัตรดี บุญปัน¹, สุขชาติ นิลขำ² และจุฑามาศ หลาบโพธิ์³

บทนำ

บ้านพะโป้ หรือ บ้านห้าง ร.5 เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านปากคลอง เจ้าของบ้านเป็นกะเหรี่ยงค้าไม้ที่ชื่อ “พะโป้” ชื่อของพะโป้ได้ไปปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่อง “ชั่วฟ้าดินสลาย” ที่ถูกดัดแปลงมาจากนวนิยายชื่อดังและปรากฏนวนิยายเรื่อง “ทุ่งมหาธาตุ” ที่บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ของเมืองนครชุมไว้อีกด้วย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติของบ้านพะโป้ ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร 2) ประวัติของพะโป้ 3) ตำนานชั่วฟ้าดินสลาย ที่เกี่ยวข้องกับพะโป้ 4) ตำนานทุ่งมหาธาตุ ที่เกี่ยวข้องกับพะโป้

คำสำคัญ: พะโป้, ตำบลนครชุม, จังหวัดกำแพงเพชร

ประวัติของบ้านพะโป้ ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

บ้านที่สวยงามที่สุดในอดีตของคลองสวนหมาก “บ้านพะโป้” เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง รูปแบบไทยผสมตะวันตก ประดับด้วยไม้ฉลุอย่างประณีตเป็นบ้านของพะโป้ คหบดีชาวกะเหรี่ยง ซึ่งมีอาชีพค้าไม้ที่บริเวณปากคลองสวนหมาก เมืองนครชุมในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้ซื้อบ้านมาจากพระยาราม ครั้งหนึ่งสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร เมื่อปี พ.ศ. 2449 ได้เสด็จเยือนบ้านพะโป้จนเป็นที่มาของชื่อบ้านห้าง ร.5 ตามประวัติกล่าวว่า มองสุภหรือพระยาตะก่า พี่ชายของพะโป้ ได้เข้ามาขอรับเช่าทำการค้าไม้ จากพระยากำแพงเพชร (อ่อง) ในราวปลายรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2418 จนถึงปี พ.ศ. 2418 ได้ถึงแก่กรรม ต่อมา ปี พ.ศ. 2429 พะโป้ได้เริ่มทำการค้าไม้ โดยตั้งบ้านเรือนที่บริเวณปากคลองสวนหมาก ซึ่งเป็นทำเลในการชักลากลำเลียงซุงไม้จากป่าส่งลงไปยังเมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าไม้ที่ใหญ่ที่สุดของภาคเหนือตอนล่าง (ชินแสงทวีปดอทคอม, ม.ป.ป.) แสดงให้เห็นว่า บ้านพะโป้ ตั้งอยู่ที่ตำบลนครชุม ชุมชนคลองสวนหมาก อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัดสว่างอารมณ์ (ด้านหลังวัด) ในอดีตบ้านพะโป้เป็นศูนย์รวมของชาวบ้านคลองสวนหมาก มีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้นหลังใหญ่ มีนอกชาน มีแพยื่นออกไปบริเวณริมคลองสำหรับให้บ่าวไพร่ใช้ล้างจาน มีลานกว้างบริเวณหน้าบ้านสำหรับการพักไม้รอส่งไปยังเมืองนครสวรรค์ มีริ้วไม้อยู่ติดกับริมคลองสวนหมากเนื่องจากเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการค้าขายไม้ บ้านพะโป้ในอดีตนับว่าเป็นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงฐานะทางการเงินชัดเจน เนื่องจากสมัยนั้นไม่ค่อยมีบ้านลักษณะเช่นเดียวกับบ้านพะโป้มากนัก โดยบ้านพะโป้มีอีกชื่อหนึ่งคือ “บ้านห้าง ร.5” เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาเยือน ณ เรือนไม้แห่งนี้ ชาวบ้านจึงได้เรียกต่อ ๆ กันมาว่า บ้านห้าง ร.5 บางคำบอกเล่าก็กล่าวว่า รัชกาลที่ 5 เสด็จขึ้นไปบนบ้านพะโป้ บ้างก็ว่าท่านไม่ได้เสด็จขึ้นไปด้วยบันไดเพียงแต่เสด็จประพาสผ่านไปเฉย ๆ ไม่มีใครรู้ได้ว่าความจริงในตอนนั้นเป็นอย่างไร

¹ อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพ 1 พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นบ้านปากคลองสวนหมาก

หมายเหตุ : จาก วันวานและข่าวสาร. (21 กรกฎาคม 2559). ล่องเรือตามรอยเสด็จประพาสต้นลำน้ำมะขามเฒ่า... [รูปภาพ]. Facebook. <https://www.facebook.com/188583217968299/photos/ล่องเรือตามรอยเสด็จประพาสต้นลำน้ำมะขามเฒ่า-หนึ่งในพระกรณียกิจที่ทรงประทับใจพสกนิ/637982456361704/>

บ้านพะโป้ เป็นบ้านสองชั้นใต้ถุนสูงหลังใหญ่ หลังคาปั้นหย่าประยุกต์สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังรูปแบบไทยผสมตะวันตกประดับด้วยไม้ฉลุอย่างประณีต ขนาดหน้ากว้าง 20.50 เมตร ลึก 11.50 เมตร ในอดีตมีเรือนประกอบด้านข้างอีกสองหลัง มีนอกชานเล่นกลางขนาดกว้าง 10 เมตร ยาวเกือบ 20 เมตร เชื่อมบ้านสามหลังเข้าด้วยกันด้านหลังมีสะพานเชื่อมต่อไปยังครัว และห้องน้ำห้องส้วม ห่างจากตัวบ้านราว 7 เมตร โครงสร้างทั้งหมดทำด้วยไม้เบญจพรรณปลูกสร้างให้เหมาะกับ “สำนักงานค้าไม้” ระเบียบด้านหลังทั้งหมดได้กั้นเป็นห้องทำงานเพื่อให้กว้างขวางขึ้น ชั้นล่างเรือนใหญ่มี 4 ห้อง คือ ห้องพัสดุกองข้าว ห้องเสมียนพนักงาน ห้องโถงใหญ่เป็นห้องทำงานของพะโป้ มีบันไดขึ้นลง 2 ทาง ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ชั้นบนมีลักษณะเหมือนชั้นล่าง แต่มีระเบียงยื่นออกไปทางคลองสวนหมาก คหบดีเล่าว่า พะโป้นั่งชมการต่อแพบนเรือนหรืออาคารสำนักงานนี้เอง อาคารสำนักงานเป็นเรือนที่สร้างได้ละเอียดอ่อนมีลายฉลุแบบเครือเถารอบเรือนสวยงามสมกับเป็นเรือนและอาคารสำนักงาน (จุฑามณี แพร่งรักษ์ และคณะ, 2565) แสดงให้เห็นว่าลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านพะโป้ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากในยุคสมัยนั้นอังกฤษได้เริ่มเข้ามาทำการค้าขาย ทำธุรกิจของไทย และ พะโป้ก็อยู่ในบังคับของอังกฤษจึงทำให้ได้รับวัฒนธรรมของทางตะวันตกมาค่อนข้างมาก ทั้งวัฒนธรรมการใช้ชีวิตการทำงานค้า

ภาพ 2 บ้านพะโป้ในปัจจุบัน
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 3 ห้องพัสตูกองช้าง
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

จากการสัมภาษณ์ สุทัศน์ แหงมงาม (การสัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2566) หัวหน้าอาสาสมัครชุมชนคลองสวนหมากกล่าวว่า “ในอดีตก่อนที่บ้านพะโป้จะรกร้าง มีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้นหลังใหญ่ มีนอกชาน มีแพยื่นออกไปบริเวณริมคลองสำหรับให้บ่าวไพร่ใช้ล้างจาน มีลานกว้างบริเวณหน้าบ้านสำหรับการปักไม้ รอส่งไปยังเมืองนครสวรรค์ มีรั้วไม้ อยู่ติดกับริมคลองสวนหมากเนื่องจากเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการค้าไม้” แสดงให้เห็นว่าบ้านพะโป้ในอดีตนับว่าเป็นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงฐานะทางการเงินชัดเจน เนื่องจากสมัยนั้นไม่ค่อยมีบ้านลักษณะเช่นเดียวกับบ้านพะโป้มากนัก บ้านหลังนี้นับว่าเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านคลองสวนหมาก เมื่อมีเทศกาลใด ๆ ชาวบ้านคลองสวนหมากก็มักจะมารวมตัวกันที่บ้านพะโป้เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน อาทิ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เนื่องในวันปีใหม๋ไทย (วันสงกรานต์) การละเล่นมอญซ่อนผ้า เป็นต้น

ภาพ 4 การสัมภาษณ์คุณลุงปัญญา พนมวาสน์
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

จากการสัมภาษณ์ ปัญญา พนมวาสน์ (การสัมภาษณ์, 24 กันยายน 2566) สมาชิกเทศบาลตำบลนครชุม ได้กล่าวว่า “บ้านพะโป้สมัยก่อนค้าไม้ภาคเหนือ ไม้ซุง ล่องไปนครสวรรค์ บางกอกน้อย และเป็นที่ทำไม้ของบริษัทฝรั่งเศสขนไปบริษัทยุบ ลำซาก็รับสัมปทานมาทำไม้ต่อ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2400 กว่า ป่าไม้ได้หมดลงจนบ้านห่างร.5 ต้องยุบตัวลง สมัยก่อนจะเป็นชานหน้าบ้านและหน้าบ้านจะเป็นศาลา ชุ่ม ลงมาอีกชั้นก็จะเป็นศาลาพักร้อน สมัยก่อนลุงเกิดอยู่ข้าง ๆ บ้านพะโป้จะมีบ้านแฝดอยู่ข้าง ๆ ซ้ายขวา ข้างหลังเป็นนอกชานยื่น

ออกไป มีห้องน้ำ มีโรงช้าง โรงม้า เป็นนอกชานยื่นยาว รางไปหลังจากรัศกาลที่ 5 เสด็จไม่ก็ปักร้างลง เพราะไม้ไม่มีให้ทำต่อ พอร้างลงแต่สภาพยังสมบูรณ์ แต่ไม้ที่หายไปถูกลื้อไปเก็บไว้ที่บ้าน เพราะเก็บไว้ก็ไม่มีคนดูแล แม่เขาก็เสียแล้ว เพราะถ้าเราไม่รู้จะมีคนล่องทางน้ำมาขโมยไม้ เราเลยจำเป็นต้องลื้อแล้วเอาไปเก็บไว้”

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากข้อมูลข้างต้นบ้านพะโป้เป็นบ้านไม้ที่มีฉลุที่สวยงามที่สุดในแถวนั้น ครั้งหนึ่งสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสมาที่เมืองกำแพงเพชร โดยเป็นบ้านหลังใหญ่และมีบ้านแฝดอยู่ทั้งซ้ายขวา บ้านพะโป้ เป็นบ้านสองชั้นใต้ถุนยกสูง บ้านเชื่อมสามหลังเข้าด้วยกันมีสะพานเชื่อมต่อไปห้องครัว และห้องน้ำ โครงสร้างทั้งวันทำด้วยไม้เบญจพรรณสร้างให้เหมาะกับ “สำนักค้าไม้” ระเบียงด้านหลังกันเป็นห้องทำงานให้กว้าง ชั้นล่างมี 4 ห้อง คือ ห้องพัสดุกองช่าง ห้องเสมียนพนักงาน ห้องโถงใหญ่เป็นห้องทำงานของพะโป้ มีบันได 2 ทาง ชั้นบนก็คล้าย ๆ ชั้นล่างและปัจจุบันบ้านพะโป้ก็ได้ร้างลงและมีชาวบ้านพลเมืองดีไปเก็บไม้ที่บ้านพะโป้มาเก็บไว้เพราะคิดว่าถ้าเก็บปล่อยไว้ต้องมีโจรล่องแม่น้ำมาเอาไปแน่

ประวัติของพะโป้

คำกล่าวถึงพะโป้ ในวรรณกรรมทุ่งมหาธาต ของครูมาลัย ชูพินิจ ดูแต่วัดพระธาตุที่ทอดทิ้งกันชำรุดทรุดโทรมมาแต่สมัยปู่ย่าตายาย ใครละทำนาบำรุง ใครละปฏิสังขรณ์หรือสร้างรวมเป็นองค์เดียว แล้วยกข้อฟ้าใบระกาใหม่? ใคร? นอกจากพญาตะก่ากับพะโป้ อย่าลืมนั่นเป็นกะเหรี่ยงสองพี่น้อง ไม่ใช่คนไทย ไม่ใช่คนพื้นเพปากคลอง นี่เองพะโป้ผู้ยิ่งใหญ่ พะโป้ผู้มีความแค้นชาวกำแพงเพชรโดยทั่วไป และ คลองสวนหมาก โดยเฉพาะพะโป้ผู้นำฉัตรทองแต่ตะไกร (เมืองย่างกุ้ง) มาประดิษฐาน ณ ยอดพระบรมธาตุเป็นสัญลักษณ์แห่งบวรพระพุทธศาสนา นับแต่วินาทีแรกที่เลื้อยไปเห็นว่าชายผู้นั้นเป็นใคร มิใช่รูปร่างซึ่งสมบูรณ์สมเป็นคนเจ้าเนื้อหรือการแต่งกายตามประเพณีมากไปกว่าความเป็นสง่าราศีของใบหน้า ของนัยน์ตาและผิวพรรณพะโป้ขณะนั้นล่วงเข้าวัยกลางคนแล้ว แต่สีหน้ายังเฝืออ้อมเหมือนคนหนุ่ม น้ำเสียงที่พูดก็แจ่มใสไพเราะเหมือนเสียงเด็ก เขามองหน้า นี่เองพะโป้ผู้ยิ่งใหญ่ พะโป้ผู้มีบุญคุณต่อชาวกำแพงเพชรโดยทั่วไป และคลองสวนหมาก โดยเฉพาะถามผู้ใหญ่เขาดู ถามคนรุ่นปู่ย่าตายายของคนรุ่นนี้ดูว่า นับแต่พญาตะก่ากะพะโป้มาตั้งรกรากอยู่ที่นี่ เคยมีใครได้รับความเดือดร้อนเพราะเขาบ้าง เปล่าเลย ทั้งหมดคือคำเล่าขาน ถึงพะโป้วีรบุรุษของคนปากคลองที่ครูมาลัย ชูพินิจ มาบันทึกไว้ในวรรณกรรมเรื่องทุ่งมหาธาต (สันติ อภัยราช, 2560) แสดงให้เห็นว่าพะโป้ในวรรณกรรมทุ่งมหาธาตมีลักษณะนิสัยเป็นคนดี พะโป้เป็นชาวกะเหรี่ยงที่มีบุญคุณแก่ชาวกำแพงเพชร เป็นผู้บูรณะองค์เจดีย์พระบรมธาตุ และ ตั้งแต่พะโป้กับพี่ชาย (พระยาตะก่า) ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านปากคลองก็ไม่เคยมีใครได้รับความเดือดร้อนจากเขาทั้งคู่

ชีวิตจริงของพะโป้ อาจารย์กัลยา รัตนบรรพต หลานสาวของพะโป้ ได้เล่าให้ฟัง เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2537 เวลา 13.30 น. ได้ความว่า พะโป้ เป็นชาวกะเหรี่ยงเข้ามาทำไม้ กับพญาตะก่า พี่ชาย(แซงพอ) พะโป้พบรักกับอ้าแดง ทองย้อย ลูกสาวกำนันวัน และแม่ไทย แต่งงานอยู่บ้านริมคลองสวนหมากฝั่งวัดสว่างอารมณ์ มีบุตรธิดาหลายคน คือ 1.ป้าแกล 2. ป้าทับทิม 3. นายทองทรัพย์ ซึ่งอาจารย์กัลยา รัตนบรรพต เป็นธิดาของพ่อทองทรัพย์ (ถึงแก่กรรม) ส่วนมารดา ชื่อแม่เนี้ยก้วย (ขณะนั้นยังมีชีวิตอยู่) พะโป้เสียชีวิตอายุประมาณ 50 ปีเศษ ตั้งศพที่บ้านห้าง ร.5 ประมาณ 3 เดือน พะโป้เป็นคนดี ใจบุญสุนทานบูรณะวัด ถึง 3 วัด คือ วัดพระบรมธาตุ วัดสว่างอารมณ์และ วัดท่าหมื่น หลังจากพะโป้เสียชีวิตแล้ววัดท่าหมื่นเป็นวัดร้าง ลักษณะนิสัยของพะโป้จากคำบอกเล่าของแม่เนี้ยก้วย ลูกสะใภ้พะโป้ว่า พะโป้เป็นคนใจดี แต่เป็นคนเด็ดขาดมาก บ่าวไพร่ทุกคนรัก พะโป้มาก ลูกหลานทุกคนรักและยำเกรงพะโป้มาก จากคำบอกเล่าของผู้คนจึงยืนยันได้ว่า สมัยหนึ่งพะโป้ คือ วีรบุรุษของคนปากคลอง เป็นเรื่องเล่าที่คนปากคลองสวนหมากจดจำมาจนทุกวันนี้ (สันติ อภัยราช, 2560)

ภาพ 5 พระโป้และแม่ทองย้อย ภรรยา

หมายเหตุ : จาก พระโป้ โดย ฆรรณี แสงรุจิ และศรัณย์ ทองปาน, 2536, วารสารเมืองโบราณ, 19(2), น. 5-7.
CC BY-NC-ND.

ภาพ 6 การสัมภาษณ์อาจารย์ สันติ อภัยราช
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ สันติ อภัยราช ปรากฏข้อมูลที่น่าสนใจ กล่าวว่า “พระโป้เป็นชาวกะเหรี่ยง ที่อยู่ใน
บังคับของอังกฤษ ในสมัยนั้นไทยไม่ถูกกับอังกฤษแต่มีเหตุที่ต้องเอาใจประเทศอังกฤษเพราะอังกฤษกำลังจะให้
ไทยเป็นเมืองขึ้น ทั้งล่าหม่องและพระโป้ น่าจะเป็นนักเรียนนอกจึงได้มีมารู้จักกับอังกฤษเป็นอย่างดี อังกฤษได้
เข้ามาขอสัมปทานป่าไม้ในกำแพงเพชรทั้งหมด ซึ่งขณะนั้นเจ้าพระยารามเจ้าเมืองกำแพงเพชรเป็นผู้ดูแลอยู่
แต่จำเป็นต้องให้กับอังกฤษเพราะมีอิทธิพลมาก ไซ้แค่ที่กำแพงเพชรแห่งเดียวแต่อังกฤษได้ส่งคนเข้ามาขอทำ
สัมปทานป่าไม้ในไทยทั้งหมดเพื่อจะเอาทรัพยากรป่าไม้ของไทยทั้งหมดส่งไปให้กับประเทศอังกฤษ แต่ที่
กำแพงเพชรนี้ ได้ส่งพระโป้เป็นคนมาสัมปทานป่าไม้ ในตอนแรกที่ชายหรือพระยาตะกำเป็นคนมาก่อนแต่เมื่อ
พระยาตะกำเสียชีวิตลงอังกฤษก็ส่งพระโป้มาแทน พระโป้เป็นคนฉลาดตนมีลูกมีเมียอยู่แล้วแต่เมื่อมาถึงบ้าน
ปากคลอง (ตำบลนครชุมในปัจจุบัน) พระโป้ก็ได้แต่งงานกับแม่ทองย้อยลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านซึ่งหมายความว่า
ท่านสามารถที่จะคุมบ้านปากคลองได้ภายในพริบตาเพราะได้แต่งงานกับลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านปากคลอง พระโป้
ทรงอิทธิพลมาก แต่เมื่อสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5 พระโป้ก็เริ่มลำบากขึ้นเพราะป่าไม้หมดก็จนลงและท้ายที่สุดก็
เสียชีวิตลง” (สันติ อภัยราช, การสัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2566)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากข้อมูลข้างต้น พระโป ในวรรณคดีไทยของ ครูมาลัย ชูพินิจ วัดพระธาตุวันที ปล่อยิ่งทนต์โครม ใครจะมาทำนุบำรุง อย่าลืมนะท่านเป็นกะเหรี่ยงสองพี่น้อง ไม่ใช่คนไทย ไม่ใช่คนปากคลอง แต่เดิม “นี่เองพระโปผู้ยิ่งใหญ่” ผู้มีคุณแก่ชาวกำแพงเพชรโดยทั่วไป โดยเฉพาะคลองสวนหมากนำทองมาประดิษฐาน ณ ยอดพระบรมธาตุเป็นสัญลักษณ์แห่งบรรพบุรุษศาสนา นับตั้งแต่วันแรกที่เหลืบไปเห็นผู้ชายคนนั้นว่าเป็นใคร รูปร่างสมบูรณ์และเป็นเจ้าเนื้อ แต่งกายตามประเพณีมากกว่าความเป็นราชาของหน้า ดวงตาและผิวพรรณ ล่วงเข้าวัยกลางคน เขามองหน้า นี่เองพระโปผู้ยิ่งใหญ่ พระโปผู้มีบุญคุณต่อชาวกำแพงเพชร และคลองสวนหมากโดยเฉพาะ ลองถามผู้ใหญ่เขาดู ตายายของคนรุ่นนี้ว่า นับแต่พระยาตะก่าและพระโปมาตั้งรกรากอยู่นี้ ไม่มีใครได้รับความเดือดร้อนเลย คือค่าเล่าเรียนถึงพระโป และพระโปได้พบรักกับอำแดงทองย้อย ลูกสาวกำนัน และแม่แตงไทย บ้านริมคลองสวนหมาก ซึ่งอาจารย์กัลยา รัตนบรรพตเป็นธิดาของพ่อทองทรัพย์ (ถึงแก่กรรม) ส่วนแม่เนี้ยก้วย (ขณะนั้นยังมีชีวิตอยู่) พระโปเสียชีวิตอายุประมาณ 50 ปีเศษ ตั้งศพที่บ้านห้าง ร.5 ประมาณ 3 เดือน ชาวบ้านปากคลองเล่าว่าพระโปเป็นคนดี บุรณะวัดถึง 3 วัดคือ วัดพระบรมธาตุ วัดสว่างอารมณ์ และวัดท่าหมื่น หลังจากทีพระโปเสียชีวิตวัดท่าหมื่นก็กลายเป็นวัดร้าง ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของอาจารย์สันติ อภัยราช กล่าวว่า พระโปเป็นชาวกะเหรี่ยง สมัยนั้นไทยไม่ถูกกับอังกฤษ เพราะอังกฤษจะเอาไทยเป็นเมืองขึ้น ส่างหม่องและพระโปเป็นนักเรียนนอกจึงรู้จักกับอังกฤษเป็นอย่างดี อังกฤษได้ขอเข้ามาสัมปทานไม้ในกำแพงเพชรทั้งหมด ขณะนั้นเจ้าพระยารามเจ้าเมืองกำแพงเพชรได้เป็นผู้ดูแลอยู่และจำเป็นต้องให้อังกฤษเพราะมีอิทธิพล พอป่าไม้หมดลง พระโปได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา

ตำนานชั่วฟ้าดินสลายที่เกี่ยวข้องกับพระโป

“พระโป” หนึ่งในตัวละครของนวนิยายชื่อดังที่ดัดแปลงเป็นภาพยนตร์หลายเวอร์ชัน ชั่วฟ้าดินสลาย เรื่องราวของคหบดีชื่อ พระโป นายห้างค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงที่มาทำธุรกิจในเมืองกำแพงเพชร ได้พบรักกับ ยุพดี หญิงสาวสวย และ ตกหลุมรักเธอมาอยู่ด้วยกันที่กำแพงเพชร พระโปมีหลานชื่อ ส่างหม่อง เป็นหนุ่มรูปงาม ต่อมา ยุพดี กับ ส่างหม่อง เริ่มรักกัน และ มีความสัมพันธ์อันลึกซึ้ง จนพระโปจับได้ และ ใส่โซ่ตรวนทั้งสองใช้ชีวิตด้วยกันเกิดเป็นโศกนาฏกรรมขึ้น ก่อนหน้านี้นักหลายคนอาจคิดว่า ชั่วฟ้าดินสลาย อาจเป็นนวนิยาย ที่มาลัย ชูพินิจ แต่งขึ้น โดยไร้ข้อเท็จจริง ทว่าพระโปกลับมีตัวตนในประวัติศาสตร์ เป็นคหบดีชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำการค้าไม้ที่นครชุม จังหวัดกำแพงเพชร (Teenee.com, 2559) แสดงให้เห็นว่าชื่อของพระโป ได้ไปปรากฏอยู่ในนวนิยายของ ครูมาลัย ชูพินิจ ในเรื่องชั่วฟ้าดินสลาย นวนิยายโศกนาฏกรรมแห่งความรัก เรื่องราวของคหบดีชาวกะเหรี่ยงที่ได้มาทำการค้าไม้ และได้พบรักกับนางยุพดี ทั้งสองได้ตกลงปลงใจมาอยู่ด้วยกันที่จังหวัดกำแพงเพชร แต่นางยุพดีก็ได้ลักลอบคบชู้กับหลานชายของพระโป เมื่อพระโปจับได้จึงจับทั้งสองใส่โซ่ตรวนให้อยู่ด้วยกันตราบชั่วฟ้าดินสลายเป็นที่มาของชื่อนวนิยาย “ชั่วฟ้าดินสลาย” ของครูมาลัย ชูพินิจ

ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของกระแสการเมืองใหม่ซึ่งชาวสยามยังไม่คุ้นชินนัก เพียงหนึ่งปีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั้น “ยุพดี” หญิงสาวพราวเสน่ห์ห้าวสมัยใหม่จากพระนครได้สมรสกับ “พระโป” คหบดีหม้ายชาวพม่าอายุคร่าวพ่อ เจ้าของกิจการป่าไม้อันมั่งคั่งแห่งกำแพงเพชร ทั้งคู่ได้เดินทางไปใช้ชีวิตฉันทสำมรรยาที่ปางไม้เขาท่ากระดาน ซึ่งยุพดีคิดว่าชีวิตของเธอได้ถูกเติมเต็มแล้วในทุกๆ ด้านจากพระโปสามีที่เธอรัก แต่ ณ ที่นั่นเอง ท่ามกลางพลังอำนาจแห่งไพรพฤษและขุนเขา เมื่อยุพดีได้มาพบเจอกับ “ส่างหม่อง” หนุ่มพม่าผู้หล่อเหลาปานเทพบุตรแต่แสนบริสุทธิ์ในกามโลกิย์ผู้เป็นหลานชายของพระโป ต่างก็เกิดความเสน่หาต่อกัน ยิ่งทั้งคู่ได้ชิดใกล้กันมากเท่าไร ก็ยิ่งเกิดการหวั่นไหวและอยากอยู่ด้วยกันมากขึ้นเท่านั้น ตามสัญชาตญาณหนุ่มสาวที่ถูกกิเลสตัณหาครอบงำ โดยหารู้ไม่ว่า นี่คือ “จุดเริ่มต้นแห่งโศกนาฏกรรมรัก” ในที่สุดทั้งส่างหม่องและยุพดีก็มีอาจด้านทานความปรารถนาของตนและยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสตัณหา

อย่างถึงที่สุด ทั้งคู่ก้าวล้ำเส้นของการเป็นหลานและอาสะใภ้โดยลอบเป็น “ซู้” กัน และแล้วเมื่อพะโป้ได้ล่วงรู้ความจริงอันน่าอัปยศเช่นนี้ เขาดูเหมือนจะสงบนิ่งอย่างผู้ผ่านประสบการณ์และเข้าใจโลกยิ่งนัก แต่จริง ๆ แล้วในใจเขากลับร้อนรุ่มด้วยโทสะจริต ติดกับดักแห่งเสน่หาอาฆาตแบบถอนตัวไม่ขึ้นอย่างไม่คาดฝัน พะโป้ตัดสินใจให้ยุพดีเมียสุดที่รักได้อยู่กินกับช่างหม่อมหลานรักอย่างเปิดเผย ภายใต้เงื่อนไขอันแสนเยี่ยงเยื่อด้วยการล่อลวง “โซ่ตรวน” คล้องแขนติดกัน เพื่อพันนาการว่าทั้งคู่จะได้ครองรักกัน...ชั่ววินิรันดร์ ถึงเวลาแล้วที่พะโป้จะได้ทำในสิ่งที่เขาวางแผนไว้ เพื่อสอนบทเรียนให้กับทั้งหลานและภรรยาอันเป็นที่รักให้รู้จักความหมายของ “ความรักชั่ววินิรันดร์ การลงทัณฑ์ชั่วชีวิต” ใครเลยจะหยิ่งรู้ว่า วิถีชีวิตของ 3 ชายหญิงที่ต้องโคจรมาทับกันในวังวนแห่งกิเลสตัณหา นี้จะนำมาซึ่งโศกนาฏกรรมรักอันยิ่งใหญ่ที่ต้องพิสูจน์ด้วยเลือดเนื้อ จิตวิญญาณ และกาลเวลา

ตราบ “ชั่วฟ้าดินสลาย” (Sahamongkolfilm, ม.ป.ป.) แสดงให้เห็นว่าในเนื้อเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ชั่วฟ้าดินสลาย” ที่สร้างขึ้นโดยหม่อมหลวงพันธุ์เทวนพ เทวกุล ได้สร้างขึ้นจากนวนิยายของครูมาลัย ชูพินิจ โดยในเนื้อหาของภาพยนตร์มีการปรับแต่งจากเนื้อหาในนวนิยายเล็กน้อย กล่าวถึงความรักต้องห้ามระหว่างอาสะใภ้และหลานที่ลักลอบมีความสัมพันธ์กันอย่างลับ ๆ สุดท้ายทั้งสองก็โดนบทลงโทษที่แสนสาหัสโดยการถูกล่ามโซ่ตรวนไว้ด้วยกันตราบชั่วฟ้าดินสลาย

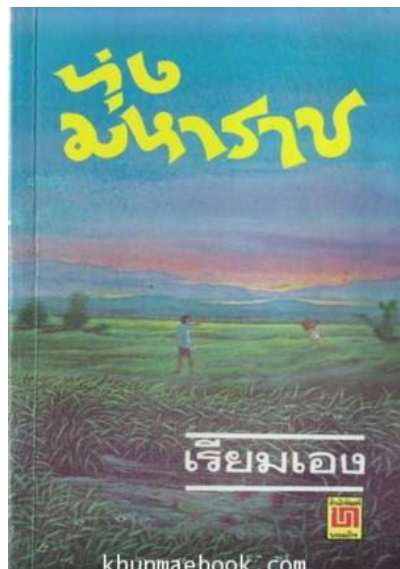
ภาพ 7 ปกภาพยนตร์ “ชั่วฟ้าดินสลาย”

หมายเหตุ : จาก ภาพปกภาพยนตร์ชั่วฟ้าดินสลาย โดย ธนพล น้อยชูชื่น, 2562, Beartai (<https://www.beartai.com/lifestyle/384470>). CC BY-NC-ND.

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าจากข้อมูลข้างต้น พะโป้เป็นหนึ่งในตัวละครของนวนิยายที่ดัดแปลงเป็นภาพยนตร์หลายเวอร์ชัน เป็นเรื่องราวของคหบดีชาวกะเหรี่ยงที่มาทำธุรกิจในกำแพงเพชร พบรักกับยุพดีสาวสวยและตกลงพาเธอมาอยู่ด้วยที่กำแพงเพชร พะโป้มีหลานชื่อช่างหม่อม เป็นหนุ่มรูปงามและ ยุพดีกับช่างหม่อม เริ่มรักกันจนมีความสัมพันธ์อันลึกซึ้ง จนพะโป้จับได้และได้ใส่โซ่ตรวนทั้งสองให้ใช้ชีวิตด้วยกัน จนเกิดโศกนาฏกรรมก่อนหน้านี้นี้หลายคนคิดว่า ชั่วฟ้าดินสลาย เป็นนวนิยายที่ครูมาลัย ชูพินิจ แต่งขึ้นมา ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของกระแสการเมือง โคจรมาทับกันในวังวนแห่งนี้ ภาพยนตร์เรื่อง “ชั่วฟ้าดินสลาย” สร้างขึ้นหม่อมหลวงพันธุ์เทวนพ เทวกุล ได้สร้างขึ้นจากนวนิยายของครูมาลัย ชูพินิจ เนื้อหาภาพยนตร์ปรับจากเนื้อหาในนวนิยายเล็กน้อย และสุดท้ายทั้งสองก็โดนบทลงโทษที่แสนสาหัสโดยการถูกล่ามโซ่ตรวน

ตำนานทุ่งมหาราช ที่เกี่ยวข้องกับพะโป้

ความเป็นมาของนวนิยายทุ่งมหาราช ผู้ประพันธ์ได้บอกไว้ในคำนำตอนหนึ่งว่า เขียนจากความทรงจำรำลึกถึงเหตุการณ์ประจำยุค ประจำสมัย ซึ่งผ่านมาในชีวิตของเขา และ ก่อนหน้าเขาขึ้นไป ภาพชีวิตและเหตุการณ์ประทับใจ ยังพิมพ์อยู่ในอนุสติ เพราะเขาได้เคยผ่านชีวิต เช่นนั้น อย่างที่ชาวบ้านทั้งหลายได้ผ่านมา ความยิ่งใหญ่ในการเสียสละและความทรหดอดทน อุดกั้นของชาวบ้านรุ่นนั้นและยุคนั้น บรรยากาศแห่งภราดรภาพ ที่แสนอบอุ่นประทับใจ ในย่อหน้าสุดท้ายของคำนำเขากล่าวว่าขอทูล “ทุ่งมหาราช” ให้เรื่องเล็ก ๆ ที่พยายามจะเข้าไปถึงส่วนลึกแห่งความยิ่งใหญ่ ในการใช้ชีวิตของมนุษย์เรา เพื่อความสุขและสวัสดิภาพของส่วนรวมซึ่งเป็นพฤติกรรมและความยิ่งใหญ่ของคนเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้ภาพของชีวิต “รื่น” ตัวเอกของเรื่องทุ่งมหาราชจึงถูกกำหนดให้มีความยิ่งใหญ่ในการใช้ชีวิตของเขา ดังที่ปรากฏในนวนิยาย หน้า 255 ตอนหนึ่งว่า “ชีวิตของรื่นเป็นทุ่งใหญ่...ทุ่งมหาราช ซึ่งใครต่อใครต้องพึงเพื่อดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน” นวนิยายของชีวิตที่มีความยิ่งใหญ่เหมือนทุ่งใหญ่...ทุ่งมหาราช จึงได้ชื่อว่า “ทุ่งมหาราช” ภาพชีวิตและเหตุการณ์ของเรื่อง ถ้าถือเอาการจบชีวิตของตัวเอกขุนนิคมบริบาล (รื่น) ซึ่งสิ้นอายุในปี พ.ศ.2493 อายุ 92 ภาพชีวิตเหตุการณ์ในนวนิยาย “ทุ่งมหาราช” ก็ พ.ศ. 2401 – 2493 โดยประมาณ (สันติ อภัยราช, 2558) แสดงให้เห็นว่าหนังสือนวนิยายทุ่งมหาราชเป็นหนังสือที่ครู มาลัย ชูพินิจ ได้ทำการประพันธ์ขึ้นเพื่อบันทึกเหตุการณ์ประจำยุคสมัยรัชกาลที่ 5 และ ก่อนหน้านั้น โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในหนังสือนวนิยายเกิดขึ้นที่ชุมชนคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร เป็นการกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในสมัยนั้น บรรยายให้เห็นถึงสภาพแวดล้อม สภาพชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ มีการกล่าวถึงสถานที่ และ ตัวบุคคล ที่มีอยู่จริงในสมัยนั้น โดยเรื่องราวของพะโป้ก็ถูกกล่าวถึงในหนังสือนวนิยายเล่มนี้ด้วย อยู่ในเนื้อหาตอนหนึ่งของหนังสือในตอน ชั่วฟ้าดินสลาย นั่นเอง เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่ครูมาลัย ได้สร้างขึ้น ทั้งการใช้ชีวิต เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร

ภาพ 8 หนังสือนวนิยาย ทุ่งมหาราช

หมายเหตุ : จาก ทุ่งมหาราช ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน โดย Khunmaebook, 2564, (<https://www.kunmaebook.com/product/2513/ทุ่งมหาราช-ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสือดี-100-เล่ม-ที่คนไทยควรอ่าน>). CC BY-NC-ND.

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ สันติ อภัยราช ปราชญ์ท้องถิ่น กล่าวว่า “ทุ่งมหาธาตุเป็นงานเขียนของครูมาลัย ชูพินิจ ใช้นามปากกาว่า เรียมเอง ท่านเป็นคนปากคลองเพราะฉะนั้นการเขียนถึงเมืองนครชุมก็จะทำให้ภาพมันชัดมาก ท่านเขียนถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนปี พ.ศ.2430 จนกระทั่งสิ้นสมัยของรัชกาลที่ 5 ยาวประมาณเกือบ 100 ปี ฉากในเรื่องจะอยู่ที่เมืองนครชุม โดยในเรื่องได้มีการกล่าวถึงตัวทิดรีนหรือกำนันขุนนิคมบริบาล และ พระโป ทั้งสองคนมีปัญหากันหลายเรื่อง พระโปทำสัมปทานป่าไม้ฝั่งตะวันตกทำให้ทิดรีนไม่มีที่ทำมาหากิน พอพระพุทเจ้าหลวงเสด็จก็ทำให้พระโปกับทิดรีนต้องจับมือกันเพื่อรับเสด็จ ฉากภายในเรื่องก็จะประกอบไปด้วยบ้านปากคลองทั้งหมด เมืองกำแพงเพชรทั้งหมด ทุ่งมหาธาตุไม่ใช่ชื่อทุ่ง แต่เปรียบเหมือนเรื่องราวชีวิตของทิดรีน” (สันติ อภัยราช, การสัมภาษณ์, 30 กันยายน 2566) แสดงให้เห็นว่าทุ่งมหาธาตุเป็นเรื่องราวของชาวบ้านปากคลองในช่วงก่อนปี พ.ศ.2430 จนกระทั่งสิ้นสมัยของรัชกาลที่ 5 ยาวประมาณเกือบ 100 ปี มีการกล่าวถึงวิถีชีวิต การใช้ชีวิต เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น เน้นใช้การเล่าเรื่องของตัวละครหลัก พระโปเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนวนิยายทุ่งมหาธาตุเรื่องนี้ ตัวละครทั้งหมดมีตัวตนอยู่จริง แต่เรื่องราวที่ถูกบันทึกไว้อาจไม่ใช่เรื่องจริงและถูกแต่งเติมขึ้นก็ได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวว่าตำนานทุ่งมหาธาตุเป็นตำนานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ที่ถูกเขียนขึ้นโดยครูมาลัย ชูพินิจ พื้นเพเป็นคนปากคลอง (นครชุม) ในช่วงปี พ.ศ. 2401 – 2493 โดยประมาณ 92 ปี ในเนื้อหาของนวนิยายทุ่งมหาธาตุกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านชาวปากคลองในสมัยนั้น โดยตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้มีตัวตนอยู่ในชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ อาจารย์ สันติ อภัยราช ที่กล่าวถึงเรื่องราวในนวนิยายไว้ว่าพระโปมีตัวตนอยู่จริง เขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2430 โดยประมาณ และตัวละครทิดรีนก็มีตัวตนอยู่จริง แต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงกับเรื่องราวที่ถูกเขียนขึ้นนั้นอาจมีการต่อเติมเรื่องราวขึ้น ให้มีความสนุกสนาน เนื้อหาเหมาะสมกับการอ่านนวนิยาย พระโปในตำนานทุ่งมหาธาตุเป็นเพียงตัวละครหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงในบทหนึ่งของนวนิยายเท่านั้น ไม่ใช่ตัวละครที่เป็นตัวหลักของเรื่องราวทุ่งมหาธาตุ เพราะทุ่งมหาธาตุเป็นการเล่าถึงวิถีชีวิตของทิดรีนเป็นหลักนั่นเอง

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพระโป ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์

- 1) ประวัติของบ้านพระโป ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า บ้านพระโป หรือ บ้านห้าง ร.5 บ้านเลขที่ 124 หมู่ 6 ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร 62130 ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านปากคลอง (หลังวัดสว่างอารมณ์) ถูกสร้างขึ้นเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี พ.ศ.2400 เจ้าของเดิมชื่อพระยาตะก่า (พี่ชายของพระโป) ภายหลังพระยาตะก่าเสียชีวิตลงพระโปจึงได้มาอยู่อาศัยที่บ้านหลังนี้ต่อ เป็นบ้านสองชั้นใต้ถุนสูงหลังใหญ่ หลังคาปั้นหย่าประยุกต์สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังรูปแบบไทยผสมตะวันตกประดับด้วยไม้ฉลุลายอย่างประณีต โครงสร้างทั้งหมดทำด้วยไม้เบญจพรรณปลูกสร้างให้เหมาะกับ “สำนักงานค้าไม้” ระเบียบด้านหลังทั้งหมดได้กันเป็นห้องทำงานเพื่อให้กว้างขวางขึ้น ชั้นล่างเรือนใหญ่มี 4 ห้อง คือ ห้องเสมียนพนักงาน ห้องพัสดุ กองช่าง ห้องโถงใหญ่เป็นห้องทำงานของพระโปมีบันไดขึ้นลง 2 ทาง ทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ชั้นบนมีลักษณะเหมือนชั้นล่างแต่มีระเบียงยื่นออกไปทางคลองสวนหมาก
- 2) ประวัติของพระโป พบว่า พระโปเป็นชาวกะเหรี่ยงติดกับชายแดนพม่า มีพี่ชายชื่อพระยาตะก่า พระโปและพี่ชาย (พระยาตะก่า) เป็นชาวกะเหรี่ยงในบังคับอังกฤษ ภรรยาเป็นคนไทยชื่ออ่ำแดงทองย้อย เป็นบุตรผู้ใหญ่บ้านวันและอ่ำแดงไทย ประกอบกิจการค้าไม้แถวคลองสวนหมาก เป็นพ่อค้าไม้คนสำคัญของเมืองกำแพงเพชร พระโปมีพี่ชายนามว่า แสงพอ หรือ พญาตะก่า เป็นผู้ขอบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุนครชุม เมื่อถึงแก่กรรม การปฏิสังขรณ์ก็ชะงัก พระโปจึงได้ปฏิสังขรณ์ต่อจนสำเร็จ พระโป เป็นชาวกะเหรี่ยงเข้ามาทำไม้ กับ พญาตะก่า พระโปพบรักกับอ่ำแดงทองย้อย ลูกสาวกำนันวัน

และแม่ไทย แต่งงานอยู่บ้านริมคลองสวนหมากฝั่งวัดสว่างอารมณ์ มีบุตรธิดาหลายคน ประกอบด้วย ป้าเกล ป้าทับทิม และ นายทองทรัพย์ 3) **ตำนานชั่วฟ้าดินสลาย ที่เกี่ยวข้องกับพะโป้** พบว่า พะโป้เป็นตัวละครหลักในตำนานเรื่องชั่วฟ้าดินสลายที่ถูกเขียนขึ้นโดยครูมาลัย ชูพินิจ ตัวละครพะโป้ในตำนานชั่วฟ้าดินสลายเป็นกะเหรี่ยงที่มาทำการค้าไม้ในจังหวัดกำแพงเพชร ได้พบรักกับสาวแม่หม้ายชื่อยุพดี ทั้งสองได้แต่งงานและอยู่กินกันอย่างมีความสุข ต่อมายุพดีได้พบกับช่างหม้อ (หลานชายของพะโป้) ที่มีหน้าตาหล่อเหลาจึงทำให้ยุพดีชอบพอกันทั้งคู่ได้แอบมีความสัมพันธ์กันอย่างลับ ๆ ภายหลังพะโป้ทราบเรื่องก็ได้ทำการลงโทษทั้งสองคนด้วยการจับใส่โซ่ตรวน ให้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้แม้ตายจากกัน ต้องอยู่ด้วยกันตราบชั่วฟ้าดินสลาย แต่ทว่าพะโป้และช่างหม้อกลับมีตัวตนอยู่จริง ไม่มีใครรู้ว่าเรื่องราวในตำนานชั่วฟ้าดินสลายมีเค้าโครงจากเรื่องจริงหรือไม่อย่างไร หรือเป็นการแต่งขึ้นมาใหม่ทั้งหมดเพียงแต่ใช้ชื่อของพะโป้และช่างหม้อเท่านั้น

4) **ตำนานทุ่งมหาธาตุ ที่เกี่ยวข้องกับพะโป้** พบว่า พะโป้เป็นหนึ่งในตัวละครในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาตุ ที่ครูมาลัย ชูพินิจ ได้เขียนขึ้นเพื่อเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 พะโป้เป็นชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำการสัมปทานป่าไม้ต่อจากพระยาตะกั่ว (พี่ชายของพะโป้) ตำนานทุ่งมหาธาตุกล่าวไว้ว่า พะโป้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดี มีศรัทธาในศาสนาจึงเป็นผู้ที่บูรณะองค์เจดีย์พระบรมธาตุ แต่ด้วยความที่เข้ามาสัมปทานป่าไม้ในกำแพงเพชรจนหมดจึงทำให้เกิดปัญหากับทิดรีน (ขุนนิคมบริบาล) ตัวละครหลักในตำนานทุ่งมหาธาตุจึงทำให้ทั้งสองไม่ค่อยลงรอยกันเท่าไรนัก แต่ชาวกำแพงเพชรก็ยกย่องพะโป้ว่าเป็นผู้ที่มีบุญคุณเนื่องจากเป็นผู้บูรณะเจดีย์พระบรมธาตุ อีกทั้งยังทำให้ชาวบ้านปากคลองมีงานทำมีเงินใช้จากการทำงานที่สำนักงานค้าไม้ของพะโป้

บรรณานุกรม

- ชรณี แสงรุจี และศรัณย์ ทองปาน. (2536). พะโป้. *วารสารเมืองโบราณ*, 19(2), 5-7.
- จุฑามณี แพร่งรักษ์, เมธา โคแก้ว และพัชรรัตน์ หารไชย. (15 มีนาคม 2565). *การศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมบ้านพะโป้ จังหวัดกำแพงเพชร*. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
<https://research.kpru.ac.th/research2/pages/filere/1648474869.pdf>
- ชินแสงทวีปดอทคอม. (ม.ป.ป.). *บ้านห้าง.5*. https://www.chinsangtrip.com/location_detail.php?lcid=2539
- ธนพล น้อยชูชื่น. (10 ธันวาคม 2562). *ภาพปกภาพยนตร์ชั่วฟ้าดินสลาย*. Beartai.
<https://www.beartai.com/lifestyle/384470>
- วันวานและข่าวสาร. (21 กรกฎาคม 2559). *ล่องเรือตามรอยเสด็จประพาสต้นลำน้ำมะขามเฒ่า...* [Image]. Facebook. <https://www.facebook.com/188583217968299/photos/ล่องเรือตามรอยเสด็จประพาสต้นลำน้ำมะขามเฒ่า-หนึ่งในพระกรณียกิจที่ทรงประทับใจพสกนิ/637982456361704/>
- สันติ อภัยราช. (7 พฤษภาคม 2560). *เรื่องเล่าชาวปากคลอง ตอนที่ ๒๑ ตอนพะโป้วีรบุรุษแห่งบ้านปากค.*
<http://www.sunti-apairach.com/letter/index.php/topic,1335.0.html>
- Khunmaebook. (13 พฤษภาคม 2564). *ทุ่งมหาธาตุ ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสือดี 100 เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน*.
<https://www.kunmaebook.com/product/2513/ทุ่งมหาธาตุ-ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสือดี-100-เล่ม-ที่คนไทยควรอ่าน>
- Sahamongkol. (ม.ป.ป.). *ชั่วฟ้าดินสลาย (Eternity)*.
https://sahamongkolfilm.com/saha-movie/eternity-movie-2553/?fbclid=IwAR3mf3r6znQoOuGGkQbQ9npc_Zhg-59diFV3CxYaoeu2Lhrwv9VS_9NgGag
- TeeNee.Com. (19 พฤษภาคม 2559). *บ้านพะโป้ แห่งวรรณกรรมสุตอมตะโคกนาฏกรรมรัก ชั่วฟ้าดินสลาย*.
<https://variety.teenee.com/world/75324.html>

ประเพณีรถไถเดินตาม ตำบลโกสุมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร

ธัญรดี บุญปัน¹, ปิยฉัตร กลิ่นนวล² และขจรเกียรติ แดงวงศ์³

บทนำ

ประเพณีรถไถเดินตามถือเป็นประเพณีที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวนาตั้งแต่สมัยอดีต จนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเหนื่อยล้าในการดำนา อดีตจะใช้ควายในการแข่งขันการดำนา ต่อมาเทคโนโลยีเริ่มมีอิทธิพลเข้ามาในเมืองไทย คือรถไถเดินตาม ชาวนาจึงให้ความสนใจกับเครื่องทุ่นแรงใช้แทนควาย แต่ก็ยังไม่ละทิ้งประเพณีดั้งเดิมจึงทำให้เกิดการแข่งขันรถไถเดินตามที่มีทั้งความเร็ว ความแข็งแรง ชาวบ้านจัดรวมมือกันจัดประเพณีรถไถเดินตามขึ้นมา ในทุก ๆ วันสงกรานต์ของทุกปี บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม 2) วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้อุปกรณ์ดำนา 3) ความสำคัญของประเพณีรถไถเดินตาม

คำสำคัญ: รถไถเดินตาม, โกสุมพินคร, จังหวัดกำแพงเพชร

ประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม

ประเพณีรถไถเดินตามของชาวบ้านหมู่บ้านคลองเมือง ตำบลโกสุมพิ อำเภอกอสุมพิ จังหวัดกำแพงเพชร งานประเพณีรถไถเดินตามหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าประเพณีรถไถตอก เริ่มจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 จนถึงปัจจุบัน พื้นที่การจัดการแข่งขันคือที่สนามวัดคลองเมืองนอก ตำบลโกสุมพินคร ในทุก ๆ วันที่ 14 เมษายน หรือแรม 9 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี เพื่อเป็นการกระตุ้นวัฒนธรรมประเพณีที่มีกันมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งจะเป็นการจัดให้มีการแข่งขันรถไถนาเดินตามหรือรถไถตอกขึ้น ในการทำนาแต่ละครั้งชาวบ้านในตำบลโกสุมพิ หมู่บ้านคลองเมืองก็จะมาช่วยกันดำนา หรือเอาแรงกันในการปลูกข้าว ซึ่งการทำนามีการละเล่นการแข่งขันดำนาในแต่ละครั้งที่ได้ทำการเพาะปลูกในอดีต ทุกครัวเรือนจะใช้ควายในการดำนา ไถนา แต่เนื่องด้วยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นก็ได้มีการนำรถไถนาเดินตาม เข้ามาใช้แทนควาย เพราะมีราคาที่ถูกกว่า สะดวกรวดเร็ว ไถดินได้ละเอียด ไม่ต้องใช้แรงมาก อีกทั้งไม่ต้องใช้แรงงานเยอะอีกด้วย เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่เข้ามา การขึ้นแรงกันในการทำจึงค่อย ๆ เลือนหายไป ดังนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้การสนับสนุนให้มีการละเล่นการดำนาดังเดิม เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน เป็นการร่วมอนุรักษ์กิจกรรมพื้นบ้านของชาวโกสุมพินคร เนื่องจากรถไถตอก เป็นรถที่อยู่คู่กับเกษตรกรมาช้านาน สามารถนำไปใช้ในการไถนาเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม จนกลายเป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรสามารถใช้งานได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนในอำเภอกอสุมพินคร และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเทศกาลสงกรานต์ ในการแข่งขันผู้ที่ชนะเลิศจะได้รับถ้วยรางวัลและเงินรางวัล

จากบทความข้างต้นสรุปได้ว่า ประเพณีรถไถเดินตามจังหวัดกำแพงเพชรหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าประเพณีรถไถตอก เริ่มจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2545 ที่สนามวัดคลองเมืองนอก ตำบลโกสุมพินคร การจัดงานจะจัดขึ้นวันที่ 14 เมษายน หรือแรม 9 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี เพื่อเป็นการกระตุ้นวัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ซึ่งวิวัฒนาการของเทคโนโลยีส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อาทิเช่น การมีรถไถเดินตาม (รถไถนา) เข้ามาแทนแรงงานควายจึงส่งผลให้การใช้ควายมีความลดน้อยลง ความผูกพันกับความก็จึงมีไม่มากนัก เพราะชาวนาหันมาให้ความสำคัญกับรถไถนามากกว่าควาย เนื่องด้วยการใช้รถไถนาประหยัดเวลาและลดต้นทุนในการผลิต

¹ อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻³ นักศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ได้ดีกว่าควาย จึงส่งผลให้ทุกครัวเรือนที่ทำนาจะมีรถไถเดินตามอยู่ทุกบ้าน เป็นผลให้เกิดความผูกพันและความสำคัญต่อชาวนา จึงก่อให้เกิดมาเป็นประเพณีรถไถเดินตาม

ภาพ 1 ประเพณีแข่งขันรถไถนาเดินตาม จังหวัดกำแพงเพชร

หมายเหตุ : จาก ประเพณีแข่งรถไถนาเดินตาม อำเภอโกสัมพีนคร โดย Kan538, 2554, ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม (<http://www.m-culture.in.th/album/view/119581/>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 2 การสัมภาษณ์นางสมจิตร อิมคำมาก
(ผู้ให้ข้อมูลสร้างสรรคเอง)

จากการสัมภาษณ์เรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม “เมื่อก่อนจะมีแค่ประเพณีสงกรานต์ แต่ชาวบ้านเรียก้องให้มีกิจกรรมการเล่นเพิ่มขึ้นให้คนสมัครสมานสามัคคีกัน เข้ายุคใหม่แล้วเขาอยากให้คนเข้ามาทำบุญเยอะ ๆ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ พอหลาย ๆ ปีขึ้นมีของรางวัล คนที่เคยอยู่ต่างจังหวัดเขาได้ยินรางวัล ตอนแรกเขาก็ไม่พูดถึงรางวัล เขาเคยแข่งกันมาก่อน พอที่นี้เริ่มดังเพราะว่าสมัยนี้มีเฟซบุ๊กมีไลน์ เขาก็เลยอยากจะประลองกัน ที่นี้เขาเลยเล่นมากันเรื่อย ๆ ครั้งแรกจัดแค่เป็นการการเล่นเฉย ๆ มีคนสนใจเลยทำเป็นงานประเพณีได้ ตอนแรกจะมีการแข่งจับปลาไหลร่วมด้วย หลัง ๆ เวลาไม่พอ แล้วที่อื่นก็มาแข่งกันเยอะ เขาก็เลยตัดแข่งจับปลาไหลออก ครั้งแรกรางวัลจะเป็นเงิน แล้วก็เป้นหมู แล้วก็ได้เครื่องใช้ต่าง ๆ ไม่นานก็จะมีมีการแข่งกันเอาเป็นเอาตาย เพราะรางวัลมันใหญ่ขึ้นเขาเลยมาแข่งกันเยอะ เดือนเมษายนจะไม่มีการทำงานเกี่ยวข้าวแล้วก็จะจัดงาน หรือบางทีถ้าเขาจะจัดงานเขาจะขอร้องอย่าเพิ่งทำนา พอหลัง ๆ รางวัลเยอะขึ้นเขาก็ตั้งเป็นประเพณีของที่นี่ แล้วก็ได้งบประมาณจากทางจังหวัดเขาส่งเสริมก็เลยเป็นงานใหญ่ได้ด้วย เป็นงานประจำปี แล้วก็มีการงบประมาณมา กรรมการของวัดครองเมืองจะเป็นคนจัดงาน เมื่อก่อนก็จัดกันเล็ก ๆ ธรรมดา

ครั้งแรกก็จัดกันแค่สนุก ก่อนที่จะลงแข่งรถอีต๊อกจะมีประกวดรถสวยงามเป็นบางปีลงไปขี่โคลนซีโรว์ ” (สมจิตร อิมคำมาก, การสัมภาษณ์, 23 กันยายน 2566) ดังนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า ก่อนจะมี ประเพณีรถไถเดินตาม จะมีเพียงแค่ประเพณีสงกรานต์เท่านั้น ชาวบ้านจึงเรียกร้องให้มีกิจกรรมเพิ่มขึ้นเพื่อต้องการ สร้างความสมัคสมานสามัคคีของคนในหมู่ ทั้งเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้เกิดการไหลเวียน เมื่อเกิดความสนใจ จากคนในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง จึงทำให้เป็นประเพณีประจำปีในทุก ๆ วันที่ 14 เมษายน การละเล่น ภายในงาน มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และเวลานั้น รางวัลจะเปลี่ยนไปตามงบประมาณที่ได้มาในแต่ละปี

ภาพ 3 ชาวนาใช้ควายไถนา

หมายเหตุ : จาก การเขียนคือชีวิต ชีวิตคือการเขียน การเขียนและชีวิตคือสิ่งเดียวกัน โดย นายหัวฟู, 2552, (<https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=badinpanthaisong&month=08-2009&date=05&group=19&gblog=1>). CC BY-NC-ND.

วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้อุปกรณ์ด้านนา

มนุษย์มีการริเริ่มรู้จักการเรียนรู้ ค้นพบวิธีการปลูกข้าว และสามารถปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของจำนวนประชากรที่มีการเพิ่มขึ้น จึงรู้จักการนำพืชพันธุ์ ต้นข้าว มาทำการเพาะปลูกเพื่อใช้ในการบริโภคเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ ซึ่งการปลูกข้าวมีมานานกว่า 5,500 ปี จึงกล่าวได้ว่า ข้าวคือชีวิตของคนไทย และพื้นที่ในการปลูกข้าวก็ยังมีอยู่ทั่วทั้งประเทศ ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันตกและภาคตะวันออก คนไทยจึงมีความผูกพันกับวัฒนธรรมการปลูกข้าวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ประกอบ มีโครตกอง, 2558) แต่ในการทำนาแต่ละครั้งคนไทยก็ยังมีความช่วยเหลือเป็นเครื่องทุ่นแรง นั่นก็คือ ควาย เป็นสัตว์ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ที่แข็งแรง อดทน เป็นประโยชน์อย่างมากในการไถย่นพาดนา นับเป็นสัตว์ที่มีความผูกพันกับคนเป็นอย่างมาก และควายยังเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของคนไทย (จิราภรณ์ คำแก้ว, 2546) แต่ด้วยยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อมนุษย์ การใช้ควายในการทำนาจึงมีความนิยมน้อย เพราะมีการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีทางภาคการเกษตร จึงกลายมาเป็นรถไถนาที่สามารถลดแรงงานและประหยัดเวลาในการทำนาแต่ละครั้ง โดยใน พ.ศ.2450 นักประดิษฐ์ชาวเยอรมันได้นำเครื่องจักรไถนาพลังไอน้ำมาทดลองที่ทุ่งรังสิต ปรากฏว่าไถได้ดี ไถได้ 30-40 ไร่ (พื้นดินแข็ง) ในเวลา 12 ชั่วโมง แต่มีปัญหาเรื่องน้ำหนักมากถึง 12.96 ตัน เวลาไถต้องวิ่งบนรางเหล็กเพื่อป้องกันจมดิน และเชื้อเพลิง (ใช้ฟืนและถ่าน) ซึ่งต้องขนมาจากที่ไกล ๆ กับต้องใช้คนคุมเครื่องเดินเครื่องถึง 20 คน คำนวณแล้วไม่คุ้มค่าใช้จ่าย จึงเลิกไป” การไถและคราดนาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้ควายเป็นหลัก และควายยังคงได้รับหน้าที่เป็นแรงงานหลักในการทำนาต่อเนื่องเรื่อยมา จนถึงยุคปฏิวัติเขียวที่เกิดขึ้นในประเทศ

สหรัฐอเมริกา เครื่องจักรกลสมัยใหม่ส่งเสริมเผยแพร่นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีสู่โลกที่สาม เครื่องจักรกลก็ได้มีวิวัฒนาการต่อเนื่องเรื่อยมา จนในที่สุดก็ได้เข้ามามีบทบาทแทนควายในการเป็นเครื่องทุ่นแรงด้านการทำนา จึงทำให้เกิดความนิยมในการใช้รถไถเนื่องด้วยการใช้รถไถทำให้ประหยัดเวลาและลดแรงงานคน (พิสิทธิ์ อุดมผล, 2555)

จึงสรุปได้ว่า การเพาะปลูกข้าวเพื่อใช้ในการบริโภคมีมาอย่างยาวนาน ข้าวคือสารอาหารหลักของคนหลากหลายพื้นที่ทั้งในประเทศไทย ได้มีการปลูกข้าวอยู่ทั่วประเทศ ทั้ง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง เป็นต้น จึงทำให้เห็นวัฒนธรรมการปลูกข้าวของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น พิธีบูชาแม่พระโพสพ พิธีทำขวัญข้าว ในการปลูกข้าวแต่ละครั้ง จะต้องมีการดำนาซึ่งคนไทยจะใช้ควายในการดำนา ในอดีตควายเป็นยานพาหนะหลักในการทุ่นแรงของคน เพราะจะต้องใช้ควายลากคันไถเพื่อดำนาก่อนจะมีการหว่านเมล็ดข้าวลง และควายจะมีความอดทน แข็งแรง ตัวขนาดใหญ่ จึงทำให้ควายเป็นสิ่งที่สำคัญกับการทำนาอย่างมาก แต่เนื่องด้วยมีเทคโนโลยีการเกษตร คือรถไถนาที่ทันสมัยเข้ามาในประเทศไทย เมื่อปีพ.ศ.2450 จึงทำให้ได้รับความสนใจจากชาวนา เนื่องด้วยรถไถนามีขนาดเล็ก ทุ่นแรงของชาวนาเป็นอย่างมาก สะดวก รวดเร็วกว่าการใช้ควาย สามารถทำนาได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ จึงทำให้คนไทยเริ่มมีปรับเปลี่ยนการใช้รถไถนาแทนควายตั้งแต่นั้น

จากการสัมภาษณ์เรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม นางทอง สมุนันต์ “เคยใช้ควายไถนา แล้วก็มาเปลี่ยนจากควายเป็นอีต๊อกเลย เมื่อก่อนก็จะใช้แรงงานควายแรงงานคน ใช้จอบ เสียม ใช้ดาบหลှ้าทำนา ได้เท่าไรก็ทำกิน ไม่ได้ทำขาย” (ทอง สมุนันต์, การสัมภาษณ์, 23 กันยายน 2566) ดังนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า ก่อนจะมีรถไถนา ในการทำนา เมื่อ 70 กว่าปีที่แล้ว นางทอง สมุนันต์ ได้ใช้เครื่องทำเกษตรในเริ่มแรกจะใช้จอบกับเสียมในการ ขุดดิน ดาบลู่วัว แล้วต่อมาปรับเปลี่ยนใช้ควายกับพานในการทำนา เพื่อเป็นการทุ่นแรงของคน และเป็นการใช้ทั้งแรงงานสัตว์กับคนร่วมกัน ซึ่งการทำนาในสมัยก่อนจะเป็นการทำเพื่อบริโภคกันในครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์เรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม จาก นางสมจิตร อิ่มคำมาก “สมัยอดีตจะใช้ควายในการทำนา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย แม่ไม่เคยได้ใช้ รถอีต๊อกมันมีเข้ามา น่าจะ 30 กว่าปีแล้ว เข้ามาพักหนึ่ง แต่ก็ยังไม่มียางล้อ เพราะคันนี้ราคาแพงซื้อไม่ไหว หลัง ๆ บ้านเราก็อายุมีรถ การทำเกษตรในเมื่อก่อนแค่พอได้กินได้ใช้ คนสมัยก่อนไม่ได้ทำเกษตรเพื่อการขาย เขาทำแค่กินในครัวเรือนไม่มีการขาย ขายก็ส่วนน้อยเป็นบางปี ส่วนมากจะเป็นข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ข้าว น้อยเจ้าที่จะทำไว้ขาย แต่พอมาถึงรถไถนามันเยอะขึ้น ก็ต้องใช้เงินเยอะขึ้น มันได้มากขึ้น ทำงานมันก็ไวขึ้น มันก็ได้ขายเลยเป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่ง เมื่อก่อนไม่มีการจ้างงานต่างคนต่างทำกันเอาเอง สมัยก่อนการละเล่นการดำนาไม่มีแล้ว มันหายไปหมดแล้ว คนสมัยก่อนก็จะทำงาน ถ้ามีก็แค่หนึ่งกลางแปลง สมัยอายุ 60-70 ปีก็ไม่มี” (สมจิตร อิ่มคำมาก, การสัมภาษณ์, 23 กันยายน 2566) ดังนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า การใช้ควายไถนา เริ่มมีการใช้น้อยลงหรือไม่ได้ใช้ควายไถนามานานกว่า 50 กว่าปีที่แล้ว เพราะมีการนำเทคโนโลยีรถไถเดินตามมาใช้ในประเทศไทย แต่เนื่องด้วยรถไถมีราคาที่สูงจึงทำให้ไม่สามารถซื้อใช้ได้ในพื้นที่ เป็นการซื้อรถไถใช้ตามทีหลัง เมื่อมีการนำรถไถเข้ามาใช้มากขึ้น รถไถจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยทำนาอย่างมากเพราะ ทำนาได้เสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ได้ผลผลิตที่ไวขึ้น จึงทำให้รถไถเป็นที่นิยมอย่างมากจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นสรุปได้ว่า การเพาะปลูกข้าวเพื่อใช้ในการบริโภคมีมาอย่างยาวนาน ในการทำการเพาะปลูกข้าวแต่ละครั้ง จะต้องใช้แรงงานจากควายเพื่อทำการปรับสภาพหน้าดิน แต่เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อภาคเกษตรทำให้จากเดิมที่ใช้แรงงานจากควาย ก็มีการปรับเปลี่ยนมาใช้รถไถ เนื่องด้วยทุ่นแรงของชาวนาเป็นอย่างมาก สะดวกรวดเร็วกว่าการใช้ควาย สามารถทำนาได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ จึงทำให้คนไทยเริ่มมีปรับเปลี่ยนการใช้รถไถนาแทนควายตั้งแต่นั้น ซึ่งวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้อุปกรณ์ดำนาข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำให้

สัมภาษณ์ของนางทอง สมนันต์ และนางสมจิตร อัมคำมาก ที่กล่าวไว้ว่า ในการทำงานเริ่มแรกจะเจอกับเสียมในขุดดิน ดายหญ้า แล้วปรับเปลี่ยนมาใช้ควายในการทำนาเพราะปลูกข้าว แต่เมื่อมีเทคโนโลยีรถไถเข้ามา การใช้ควายในการทำนาจึงลดน้อยลง เพราะการใช้รถไถช่วยทำให้การทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ได้ผลผลิตที่ไวขึ้น จึงทำให้รถไถเป็นที่นิยมอย่างมาก

ความสำคัญของประเพณีรถไถเดินตาม

การเพาะปลูกข้าวมีมาอย่างยาวนาน ในการทำงานแต่ละครั้งชาวบ้านใน ตำบลโกสัมพี หมู่บ้านคลองเมือง ชาวนาจะช่วยกันดำนา ปลูกข้าว มีการละเล่นการแข่งขันดำนาในแต่ละครั้งที่ได้ทำการเพาะปลูกในอดีต ทุกครัวเรือนจะใช้ควายในการดำนา ไถนา แต่เนื่องด้วยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น จึงได้มีการนำรถไถนาเดินตามเข้ามาใช้แทนควาย เพราะมีราคาที่ถูกกว่า สะดวกรวดเร็ว ไถดินได้ละเอียด ไม่ต้องใช้แรงมาก จึงทำให้ประเพณีการละเล่นแข่งขันดำนาในอดีตจึงไม่เป็นที่นิยมกันอย่างที่เคยมี เพราะเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ชาวบ้านโกสัมพีจึงริเริ่มอยากนำประเพณีในอดีตที่เริ่มเลือนลางและไม่เป็นที่นิยมของคนในยุคใหม่มาประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับโลกปัจจุบันของเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อภาคเกษตรกรรม การที่รถไถนาเดินตามที่เข้ามาแทนที่ควาย มีเครื่องจักรกลเข้ามาช่วยทุ่นแรงในการทำเกษตรกรรมได้อย่างดีและรวดเร็ว สำเร็จตามเวลาที่ต้องการ จากเมื่อก่อนที่ต้องอาศัยคนจำนวนมากมาช่วยกันดำนาลงแขกเกี่ยวข้าว แต่เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น การใช้จำนวนแรงงานจึงลดลงส่งผลให้กิจกรรมหรือประเพณีที่ช่วยสร้างความสนุกสนานลดความเหนื่อยล้าหลังจากทำนา การใช้ควายในการทำนาจึงไม่เป็นที่นิยม จึงกลายมาเป็นประเพณีรถไถเดินตามขึ้น ซึ่งสาเหตุในการเกิดประเพณีมาจากการที่คนในหมู่บ้านคลองเมืองเป็นคนรักความสนุกสนาน ดังนั้นความสำคัญของประเพณีคือ การสืบสาน อนุรักษ์การละเล่นของคนในพื้นที่ อีกทั้งยังกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน สร้างความสนใจให้กับคนในจังหวัด และคนในพื้นที่ใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคำจากการสัมภาษณ์ของ นางสมจิตร อัมคำมาก ได้พูดถึงเกี่ยวกับความสำคัญของประเพณีรถไถเดินตามว่า “เป็นการจัดเพื่อเป็นการละเล่นสนุกสนานในหมู่บ้าน เสริมความสามัคคี ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน จนมีคนมาคนสนใจเยอะขึ้น ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นแล้วเขาก็เลยจัดเป็นประเพณีประจำปี”

ดังนั้นสรุปได้ว่า ประเพณีรถไถเดินตามมีการจัดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านให้เกิดความใกล้ชิด สร้างความสนุกสนานลดความเหนื่อยล้าหลังจากทำนา อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของคนในชุมชนให้เกิดการไหลเวียน จึงส่งผลให้พื้นที่ใกล้เคียงและนอกพื้นที่เกิดความสนใจในประเพณีรถไถเดินตามเป็นประจำในทุกปี

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง ประเพณีรถไถเดินตาม ตำบลโกสัมพี จังหวัดกำแพงเพชร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของประเพณีรถไถเดินตาม พบว่า ประเพณีรถไถเดินตามหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าประเพณีรถไถตอก เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมากกว่า 20 ปี เนื่องจากในวันสงกรานต์มีกิจกรรมการทำบุญตักบาตรกันเป็นประจำทุกปี เมื่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านไม่มีความปฏิสัมพันธ์กันดังเมื่อก่อน ชาวบ้านจึงเรียกร้องอยากให้มีการละเล่นภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนภายในหมู่บ้านเพียงเท่านั้น ในตอนแรก เป็นเพียงงานเล็ก ๆ มีการละเล่น จับหมู จับปลาไหล แข่งรถไถเดินตามภายในหมู่บ้าน และด้วยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นจึงทำให้ประเพณีรถไถเดินตามดังจากสังคมออนไลน์ จึงทำให้ได้รับความสนใจจากคนในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง ทางอำเภอโกสัมพีนคร ร่วมด้วยกับทางจังหวัดกำแพงเพชร จึงจัดประเพณีรถไถเดินตามทุกวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีของคนภายในหมู่บ้านคลองเมือง และภายในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจงานในชุมชน และสนับสนุนการ

ท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร 2) **วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้อุปกรณ์ดำน้ำ** พบว่า มนุษย์รู้จักวิธีการปลูกข้าวเพื่อนำมาบริโภคมีมาอย่างยาวนาน ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพื้นที่ในการปลูกข้าวหลายภาค เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน เป็นต้น ในอดีตอุปกรณ์ที่ชาวนาใช้ในการทำนามีเป็นเพียงจอบ เสียม และควายที่เป็นยานพาหนะหลักที่ช่วยในการฟื้นฟูแรงของคน เพราะควายตัวใหญ่ แข็งแรง อดทนต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จึงเป็นที่นิยมอย่างมากในการใช้ควายช่วยดำนา แต่เนื่องด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เริ่มมีเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาช่วยทางภาคการเกษตร คือรถไถเดินตามที่ช่วยฟื้นฟูแรงการดำนา แต่ก็ได้รับความนิยมอย่างมากในภายหลังเพราะในช่วงแรกที่มีการนำรถไถเดินตามเข้ามาในประเทศไทย รถไถมีราคาที่สูงเกินที่ชาวนาจะสามารถจัดซื้อได้ทุกครัวเรือน แต่ภายหลังได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในทุกภาคที่มีการทำนา ควายจึงค่อย ๆ จางหายไปจากการเป็นเครื่องฟื้นฟูแรงทำนา เพราะเนื่องด้วยรถไถเดินตามมีประสิทธิภาพที่สามารถทำให้ชาวนาได้ผลผลิตที่ไวกว่า สามารถทำนาได้เสร็จรวดเร็วตามเวลาที่กำหนดได้ สะดวก และใช้งานง่ายฟื้นฟูแรงคนมากกว่าควาย

3) **ความสำคัญของประเพณีรถไถเดินตาม** พบว่า ประเพณีรถไถเดินตาม เกิดจากที่เมื่ออดีตชาวบ้านคลองเมือง ตำบลโกสัมพีนคร ส่วนใหญ่มีการทำนาเพื่อเป็นการบริโภคภายในครอบครัว มีการใช้ควายในการทำนา ลงแรงกันเพื่อช่วยเหลือกันในการทำนาครั้งต่อไป ไม่มีการจ้างแรงงาน แต่เนื่องด้วยยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป อุปกรณ์การทำนาได้มีการพัฒนาขึ้นจากการใช้ควายเป็นรถไถของตนเอง ความสัมพันธ์ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้านเริ่มเลือนหายไป ความนิยมในการทำนาแบบเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลง จึงทำให้ชาวบ้านคลองเมือง ตำบลโกสัมพีนครเริ่มจัดประเพณีรถไถเดินตาม เพื่อเป็นการกระตุ้นความสามัคคีของคนภายในหมู่บ้าน เนื่องด้วยชาวบ้านเป็นคนรักสนุกสนาน รักในความเร็ว และมีความทันสมัยจึงเกิดประเพณีรถไถเดินตามขึ้นมา ประเพณีรถไถเดินตามได้รับความสนใจจากผู้คนภายในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียงอย่างมาก และประเพณีรถไถเดินตามเป็นการสืบสานอนุรักษ์การเล่นของคนในพื้นที่ สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน สร้างอาชีพใหม่ภายในหมู่บ้านคลองเมือง จากการละเล่นประเพณีรถไถเดินตามที่จัดเป็นประจำทุกปี

บรรณานุกรม

จิราภรณ์ คำแก้ว. (19 กุมภาพันธ์ 2546). *ควาย*. ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.

<https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/general/10000-9552.html>

นายหวัฟ. (5 สิงหาคม 2552). *การเขียนคือชีวิต ชีวิตคือการเขียน การเขียนและชีวิตคือสิ่งเดียวกัน*.

BlogGang. <https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=badinpanthaisong&month=08-2009&date=05&group=19&gblog=1>

ประกอบ มีโคตรทอง. (2558). *การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* [รายงานการวิจัย]. สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/bitstream/123456789/288/1/2558-022%20พศ.ประกอบ%20มีโคตรทอง.pdf>

ประกอบ%20มีโคตรทอง.pdf

พิสิทธิ์ อุดมผล. (2555). *ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม และการอนุรักษ์ควายไทย : กรณีศึกษาชาวนาดำบลดอนปู่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสุพรรณบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Kan538. (13 ธันวาคม 2554). *ประเพณีแข่งรถไถนาเดินตาม อำเภอสว่างแดนดิน*. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. <http://www.m-culture.in.th/album/view/119581/>

พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (พิพิธภัณฑ์เรือนไทย)

ธัญรดี บุญปัน¹, ปรีสา พลายมี², วันฤดี แก้วทรัพย์³, ณัฐวุฒิ บำรุงศรี⁴ และญาณิศา อุ่นเมือง⁵

บทนำ

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ดังหลักฐานที่ปรากฏในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือในยุคหินใหม่ซึ่งมีอายุกว่า 2,000 ปี และมีพัฒนาการต่อมาในสมัยทวารวดี สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยอยุธยา จึงทำให้จังหวัดกำแพงเพชร มีประวัติความเป็นมา อันยาวนานและอุดมไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้ง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตลอดจนประวัติศาสตร์ภูมิหลังของบ้านเมือง สังคมจารีตประเพณีของผู้คน และเรื่องราวหลักฐานทางศิลปะ โบราณคดี อันเป็นเสน่ห์และเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เมื่อเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมาส่วนหนึ่งได้ถูกทำลายลง หรือถูกแทรกแซงด้วยกระแสวัฒนธรรมส่วนกลาง และวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ซึ่งหากไม่ช่วยอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไว้แล้ว มรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นอาจจะสูญสิ้นไป ด้วยเหตุผลดังกล่าว มูลนิธิปรีดิยาธิศึกษา (ณสส.) พระสังฆราชูปถัมภ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกโดยพระโสภณคณาภรณ์ (สมจิตต์ อภิจิตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อครั้งยังเป็นพระเปรียญ และนายวัลลภ เจียรนวนนท์ กรรมการบริหาร เครือเจริญโภคภัณฑ์ และจังหวัดกำแพงเพชร โดยนายศิวัช แสงมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีมติร่วมกันจัดทำโครงการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเนื่องในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 โดยเลือกทำโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำเมืองขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาเสด็จ ฯ ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ว่า พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (ชนิกา ศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพ 1 พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

คำสำคัญ: จังหวัดกำแพงเพชร, พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ

¹ อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁵ นักศึกษา สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพ 2 พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ข้อมูลทั่วไป

พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ สร้างขึ้นในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) เฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เช่นเดียวกับ 70 จังหวัดในประเทศไทย แต่ละจังหวัดก็จะเฉลิมฉลองเพื่อในโอกาสสมหามงคลนี้จังหวัดกำแพงเพชรเลยเลือกที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติแห่งนี้ขึ้น เลือกสร้างตรงพื้นที่ตรงนี้เพราะเป็นพื้นที่ของธนารักษ์ซึ่งเช่าใช้โดยดำริเจ้าคุณของพระราชนุรักษ์ปรีชาญาณให้อยู่ในเขตวัดและวัง ฉะนั้นในพื้นที่แห่งนี้จะอยู่ในเขตพื้นที่ที่สน้ำตาลก็คือเขตของอุทยานประวัติศาสตร์ เรียกพื้นที่ว่าขามวาสีในเขตวัดและวังของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้าเมืองจัดสร้างขึ้น พื้นที่ของพิพิธภัณฑ์สถานกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ ผู้ริเริ่มก่อตั้ง พระราชนุรักษ์ปรีชา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ดูแล ชนิกา ศรีวรรณศิลป์ งบประมาณในการสร้างพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ เฉพาะตัวอาคารทั้งหมด 100,000,000 บาท สร้างด้วยไม้สักทองล้วน ลักษณะของทางสถาปัตยกรรมหรือการสร้างนั้นถูกต้องตามหลักของการสร้างเรือนหรือปรางเรือน เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ที่มีรูปแบบเป็นเรือนไทยหมู่แบบเรือนไทยภาคกลาง สร้างด้วยไม้สักทอง บนเนื้อที่ 25 ไร่ 49 ตารางวา มีการจัดแสดงให้ข้อมูล 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1. ส่วนประวัติศาสตร์เมือง 2. ส่วนชาติพันธุ์วิทยา 3. ส่วนมรดกดีเด่นเมืองกำแพงเพชร 4. ห้องบรรยาย (ชนิกา ศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพ 3 ห้องชาติพันธุ์วิทยา
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 4 ห้องบรรยาย
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 5 ห้องมรดกไทย
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 6 ห้องประวัติศาสตร์
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

นอกจากนี้ จังหวัดกำแพงเพชรยังมีชื่อเสียงในฐานะเป็น เมืองกล้วยไข่ ซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเมืองกำแพงเพชร และเพื่อสนองแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้อนุรักษ์สายพันธุ์กล้วย พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ จึงได้รวบรวมกล้วยสายพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งกล้วยประดับ กล้วยบริโภค และกล้วยอนุรักษ์มากกว่า 150 สายพันธุ์ ซึ่งจัดเป็นศูนย์รวมสายพันธุ์กล้วยมากที่สุดในแห่งหนึ่งของประเทศไทย ด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประทานทุนในส่วนมูลนิธิปริยัติศึกษา (ญสส.) ในพระสังฆราชูปถัมภ์ สำหรับเป็นงบประมาณในการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติแห่งนี้ขึ้น พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ จึงเป็นความภาคภูมิใจของชาวกำแพงเพชร ที่รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และศิลปหัตถกรรม อันแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพชนในท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาค้นคว้า และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงาม ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชรสืบไป (ชนิกา ศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิพิธภัณฑสถานเรือนไทย สถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่ ที่ 104/5 ถ.ปิ่นดำริห์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร 62000 (กำแพงเพชร, 2554) พิกัดตำแหน่งที่ตั้งของพิพิธภัณฑ 16°29'14.9"N 99°31'20.7"E สำหรับหน่วยงานที่ดูแลพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ คือ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร การขึ้นทะเบียนยังไม่มี การขึ้นทะเบียนแต่อย่างใด ปัจจุบันได้สร้างอาคารพระสังฆราชานุสรณ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร ดำเนินการก่อสร้างในปี 2564 ดำเนินการในพื้นที่พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ดำเนินการโดย พระราชญาณปริชา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร มีงบประมาณในการก่อสร้างอาคารพระสังฆราชานุสรณ์ 11,800,000 บาท จากบัญชีทุนนิธิปริยัติศึกษา (ญสส.) ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จัดสรรงบประมาณปี 2563 ครุภัณฑ์ประจำอาคาร 1,556,000 บาท อาคารพระสังฆราชานุสรณ์ เป็นอาคารสถาปัตยกรรมทรงไทยประยุกต์ กว้าง 14 เมตร ยาว 37 เมตร สูง 5.85 เมตร จัดสร้างขึ้นเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อศาสนิกชนของชาวกำแพงเพชร สำหรับการใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาอบรมศิลปะและวัฒนธรรม การศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนและประชาชน (ชนิกา ศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพ 7 อาคารพระสังฆราชานุสรณ์ภายนอกอาคาร
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 8 อาคารพระสังฆราชานุสรณ์ภายในอาคาร
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ฉะนั้น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำเมืองกำแพงเพชร เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี (เมื่อ พ.ศ. 2539) และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. 2540 ทางจังหวัดกำแพงเพชร กรมศิลปากร กรมสามัญศึกษา และมูลนิธิปริยัติศึกษา (ยุสส.) ในสังฆราชูปถัมภ์ จึงร่วมกันจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานขึ้น ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดกำแพงเพชร ตัวอาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นเรือนไทยหมู่แบบเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งจัดวางผังตำแหน่งพิพิธภัณฑสถานตามอย่างเรือนไทยโบราณ ประกอบด้วยใต้ถุนโถ่ง สูง ด้านล่างจัดวางโต๊ะแสดงขนบประเพณีวิถีไทย เช่น ขนมหอยตุงกตาทไทย ส่วนด้านบน ทำเรือนชานกว้าง แต่ละห้องบนพิพิธภัณฑสถานเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและจัดแสดงงานศิลปหัตถกรรม อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชนในท้องถิ่น แหล่งข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัด การจัดแสดงแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ

1. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นมาของจังหวัด ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ประกอบด้วยเมืองโบราณที่บ้านคลองเมือง เมืองนครชุม เมืองเทพนคร เมืองบางพาน และเมืองกำแพงเพชร

2. ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชรทั้งธรณีวิทยา ดินฟ้าอากาศ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. ขาดิพันธุ์วิทยา แสดงเรื่องราวสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการอพยพเคลื่อนย้ายต่าง ๆ ได้แก่ พม่า ไต ลาวโซ่ง ชาวล้านนา ฯลฯ

4. มรดกดีเด่นของกำแพงเพชร ทั้งมรดกธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม เริ่มตั้งแต่พัฒนาการของพระเครื่องเมืองกำแพง พระเครื่องที่สำคัญ ๆ ได้แก่ พระนางพญากำแพงเพชร พระกำแพงซุ้มกอ พระกำแพงกลีบบัว เป็นต้น กล้วยไข่และประเพณีกล้วยไข่ ผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและศิลปหัตถกรรม เมืองกำแพงเพชร

5. การจัดแสดงความเป็นมาของเมืองในรูปแบบของภาพสี ภาพโปร่งใส แผ่นผัง แผนที่ หุ่นจำลอง และเทคนิคพิเศษในรูปแบบของมัลติมีเดีย การแสดงดังกล่าวเป็นการแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชร (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์กรมหาชน, ม.ป.ป.)

สถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานอยู่ต่อเนื่องกับที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ภายในเขตเมืองเก่าของกำแพงเพชร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 นอกจากจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชาวกำแพงเพชรแล้ว บริเวณด้านหลังของพิพิธภัณฑสถานยังนำเสนอพันธุ์กล้วยสายพันธุ์ต่าง ๆ มากกว่า 200 สายพันธุ์ ที่หลายคนอาจจะไม่เคยได้ยินชื่อก่อน และไม่เคยเห็น อาทิ กล้วยลังกา หรือเรียกในชื่ออื่น ๆ เช่น กล้วยจีน กล้วยนครสวรรค์ กล้วยน้ำนมราชสีห์ กล้วยส้ม กล้วยเปรี้ยว รสชาติจะแปลก ผลดิบแก่จัดฝานเป็นแผ่นทอดน้ำมัน รสชาติใกล้เคียงมันฝรั่งทอด กล้วยพม่าแหกคุก พบที่ จ.อ่างทอง เมื่อปี 2534 ในขณะที่กล้วยจะสุกพันธุ์ กล้วยเทพรส หรือเรียกกันในชื่ออื่น ๆ ว่า กล้วยปลีหลุด กล้วยปลีหาย กล้วยสั่นปลี กล้วยทิพย์รส กล้วยพาลิ กล้วยตีนเต่า ผลค่อนข้างเหลี่ยมมนสีเขียวมัน เปลือกหนา ผลดิบเผาหรือต้มเป็นอาหารของวากะเหยิง นอกจากนี้ยังมีกล้วยไข่พระตะบอง กล้วยตานี กล้วยคุณหมิง กล้วยน้ำหว้าลูกไส้ดำ กล้วยน้ำหมาก และสายพันธุ์อื่น ๆ อีกมากมาย ที่หาชมได้ยากทั่วทิศรอบ ๆ ที่สวยและเป็นธรรมชาติ มีที่ให้นักพักผ่อนหย่อนใจร่มเย็นเหมาะกับการเที่ยวชมและศึกษาบริเวณในพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ยังมีศูนย์วิจัยศึกษา ที่ทำงานการอบรมศิลปะและจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนและเยาวชนทั่วไปด้วย (พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ, 2562)

ภาพ 9 บริเวณทิวทัศน์โดยรอบของพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ (ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 10 บริเวณทิวทัศน์โดยรอบของพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ลักษณะสิ่งปลูกสร้าง

อาคารพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ เป็นลักษณะของเรือนไทยหมู่ภาคกลาง ปรับประยุกต์บันไดหน้าเป็นภาคเหนือและบันไดข้างเป็นภาคกลางเพราะเนื่องจากกำแพงเพชรนั้นอยู่เหนือสุดของภาคกลางและใต้สุดของภาคเหนือ กำแพงเพชรเป็นเมืองที่ต้องรับวัฒนธรรมอริยธรรม (ชนิกา ศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพ 11 ลักษณะสิ่งปลูกสร้างของพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 12 ลักษณะสิ่งปลูกสร้างของพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยในภาคต่าง ๆ

ลักษณะของเรือนไทยแต่ละภาคนั้นมีความแตกต่าง ออกไปตามลักษณะของภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีลักษณะแปรไปตามสภาพแวดล้อม เกิดจากการหยิบใช้วัสดุใกล้ตัว และใช้เทคนิควิธี หรือภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ทั้งยังเป็นตัวแทนบอกวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม การแก้ปัญหา และการปรับตัวของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นเหตุให้ทุกวันนี้ มีผู้สนใจศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นก็มีบทบาทในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมร่วมสมัยของคนยุคปัจจุบันมากขึ้นเช่นกันสำหรับในประเทศไทยนั้น แต่ละภูมิภาคมีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นแตกต่างกัน (บ้านและสวน Garden&Farm, 2566)

1. ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยในภาคเหนือ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทย ของภาคเหนือเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา จึงมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะ แตกต่างจากภาคอื่น สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่สุดคือ เรือนกาแล เป็นเรือนสำหรับผู้มีฐานะ หรือผู้นำชุมชน แตกต่างจากเรือนสามัญชนตรงที่จะก่อสร้างด้วยความประณีต มีแบบแผนการสร้างเป็นระเบียบชัดเจน และมีการประดับ “กาแล” ซึ่งเป็นไม้แกะสลักสวยงามบนยอดจั่ว เรือนกาแลเป็นเรือนไม้เนื้อแข็ง ยกใต้ถุนสูงไม่มาก มักเป็นเรือนแฝด นิยมสร้างหลังหนึ่งใหญ่กว่าอีกหลังตามความเชื่อ มีหลังคาใหญ่ ชายคาคลุมเรือนเกือบทั้งหมด มีหน้าต่างน้อย ผนังผายออก มักมี “ฝาไหล” เป็นฝาไม้กระดานที่เลื่อนเปิด-ปิดได้ เพื่อช่วยรับลมเข้าบ้าน และมีครัวไฟแยกออกไปเป็นสัดส่วน มี “เติน” เป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่งอเนกประสงค์สำหรับใช้นั่งเล่น ซึ่งมีตำแหน่งอยู่ระหว่างห้องกับ “นอกชาน” ที่เป็นพื้นที่เปิดโล่ง ด้วยความหลากหลายของวัฒนธรรม และความเชื่อของคนภาคใต้ ทำให้เราแบ่งรูปแบบเรือนไทยพื้นถิ่น (บ้านและสวน Garden&Farm, 2566)

ภาพ 13 ตัวอย่างลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคเหนือ

หมายเหตุ : จาก บ้านเรือนไทย 4 ภาค ต่างกันอย่างไร สร้างแบบไหนดีกว่า โดย บริษัท จระเข้ คอร์ปอเรชั่น จำกัด, 2563, (<https://www.jorakay.co.th/blog/owner/other/how-are-thai-houses-in-4-regions-different-which-type-is-better>). CC BY-NC-ND.

2. ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยในภาคใต้

ลักษณะสถาปัตยกรรม มีด้วยกันอยู่ 2 แบบ คือ เรือนไทยมุสลิม และเรือนไทยพุทธ เรือนไทยมุสลิมเป็นเรือนไม้ ใต้ถุนสูง แต่ไม่ใช่ประโยชน์ใต้ถุนมากนัก มีหลังคา 3 แบบ เรียกว่า “ลิมะ” (ป็นหย้า) “บาลานอ” (มณิลา) และ “แมละ” (จั่ว) รูปแบบที่พบส่วนใหญ่เป็นแบบบาลานอ ที่น่าสนใจคือภายในเรือนมักจะเปิดโล่งต่อเนื่องถึงกันหมด รวมถึงครัวที่อยู่หลังบ้าน กันเพียงห้องนอน หรือห้องละหมาดขนาดไม่ใหญ่ พื้นที่เปิดโล่งนั้นแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วนตามการใช้งาน ได้แก่ ส่วนรับแขก เป็นพื้นที่ใต้หลังคาปีกนกที่ยื่นยาวออกมา เป็นส่วนแรกของการเข้าสู่ตัวเรือนแขกจะอยู่แต่ภายในพื้นที่นั้น ไม่ก้าวล้ำเข้าไปมากกว่านี้ เว้นแต่เจ้าของบ้านจะเชิญชวน

ถัดเข้าไปเป็นส่วนโถง ซึ่งเป็นที่อยู่ของเจ้าของบ้าน ใช้นั่งเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณนี้จะมีการกั้นเป็นห้องนอนและห้องละหมาดไว้บริเวณกลางเรือน ท้ายเรือนเป็นส่วนครัว และยังเป็นส่วนของผู้หญิงโดยเฉพาะ คนภายนอกหรือผู้ชายจะไม่กล้าเข้าไป รวมถึงยังมีบันไดขึ้น-ลงทางด้านหลังเฉพาะของผู้หญิง ส่วนของเรือนไทยพุทธเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงหลังคาใหญ่เป็นทรงปั้นหยาและจั่ว ภายในมักจะกั้นห้องอย่างมิดชิด ไม่เปิดโล่งเท่าเรือนไทยมุสลิม โดยจะแบ่งเป็นห้องนอน มีโถงเชื่อมต่อทำหน้าที่เป็นส่วนนั่งเล่นและรับแขก ส่วนครัวจะอยู่ด้านหลัง องค์ประกอบเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรือนพื้นถิ่นที่พบในไทย เพราะยังมีเรือนพื้นถิ่นรูปแบบอื่นที่แตกต่างกันไปตามอิทธิพลที่ไม่เหมือนกันในแต่ละจังหวัด อย่างไรก็ตามการอยู่ภายใต้พื้นที่ร่มที่คล้ายกันเรือนไทยพื้นถิ่นจึงมีจุดสังเกตได้ชัด อย่างการเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ชายคายื่นยาว มีพื้นที่ข้างนอกหรือ “ชาน” เชื่อมแต่ละเรือนเข้าด้วยกัน รวมถึงนิยมสร้างด้วยไม้และไม้ไผ่ นั่นเพราะเรามีป่าไม้เป็นวัตถุดิบใกล้ตัว รวมถึงสร้างได้ด้วยการใช้แรงงานคนจำนวนไม่มาก และใช้เครื่องมือที่ไม่ซับซ้อน (บ้านและสวน Garden&Farm, 2566)

ภาพ 14 ตัวอย่างลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคใต้

หมายเหตุ : จาก บ้านเรือนไทยทั้ง 4 ภาคเหมือนหรือต่างกันอย่างไร โดย Dylan Snyder, 2565, Rocky Fordco (<https://rockyfordco.com/บ้านเรือนไทยทั้ง-4-ภาค/>). CC BY-NC-ND.

3. ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยในภาคอีสาน

ส่วนเรือนไทยภาคอีสานส่วนใหญ่ มักตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ หรือหนองบึงและนิยมสร้างด้านกว้างให้หันไปทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก และสร้างด้านยาวไปทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยบ้านเรือนไทยภาคอีสานที่นิยมสร้างมีทั้งหมด 3 แบบ ได้แก่ เอือนเกย เป็นเอือนเดี่ยว มีการออกแบบยื่นชายคาหลังคาด้านหนึ่งยาวออกไป คลุมพื้นที่ใช้สอยทั้งหมด เรียกว่า “เกย” เอือนแฝด หลังคาทรงจั่วสองเรือนสร้างชิดกัน มีผนังครบทุกด้าน เป็น “เอือนใหญ่” เอือนโง่ง มีลักษณะคล้ายเอือนแฝด มีการแยกโครงสร้างออกจากกัน เพื่อให้เกิดเป็นช่องทางเดินตรงกลางเชื่อมต่อพื้นที่ หลังคาลาดชันน้อย (บ้านและสวน Garden&Farm, 2566)

ภาพ 15 ตัวอย่างลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคอีสาน

หมายเหตุ : จาก บ้านเรือนไทย 4 ภาค ต่างกันอย่างไร สร้างแบบไหนดีกว่า โดย บริษัท จระเข้ คอร์ปอเรชั่น จำกัด, 2563, (<https://www.jorakay.co.th/blog/owner/other/how-are-thai-houses-in-4-regions-different-which-type-is-better>). CC BY-NC-ND.

4. ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยในภาคกลาง

ลักษณะของเรือนไทยภาคกลาง ส่วนใหญ่ จะมีส่วนกระเบื้องที่เป็นพื้นที่ยังอยู่ภายใต้หลังคา กันสาด และเชื่อมต่อกับพื้นที่นอกชานที่เป็น ลักษณะชานโล่งกลางแจ้ง ทุกส่วนของตัวเรือนถูกยกลอยขึ้นจนเกิดชั้นใต้ถุนเสาเรือน นิยมทำเป็นเสากลม ตั้งเอียงสอเข้าหากัน ทำให้สัดส่วนของเรือนสวยงาม และช่วยเสริมความมั่นคงแข็งแรง ฉะนั้น ฝาเรือนใช้ไม้ตีเป็นฝา อาจมีช่องลูกฟัก เพิ่มความสวยงาม หรือเว้นช่องรูช่วยระบายอากาศร้อน หลังคา กันสาดยื่นยาวเพื่อช่วยป้องกันแสงแดดที่จัด สร้างร่มเงาให้กับพื้นที่ใช้สอย และช่วยกันฝนสาด พื้นภายในของเรือนเป็นไม้จริง แผ่นหนา ตีชิด ส่วนนอกชานจะใช้วิธีตีไม้พื้นเว้นร่อง เพราะเป็นส่วนนอกชานคาที่ ต้องมีการระบายน้ำฝน การออกแบบหลังคาจั่วทรงสูง อันมีผลในเรื่องสัดส่วนความงามทางสถาปัตยกรรม และเป็น การเพิ่มมวล รูปทรงหลังคาช่วยระบายอากาศร้อนที่จะลอยขึ้นที่สูง เรือนไทยภาคกลางจะไม่นิยมทำฝาเพดาน ด้วยเหตุผลในการช่วยให้อากาศ ถ่ายเท เพราะเรือนไทยภาคกลางแบบดั้งเดิมจะใช้วัสดุผนังหลังคา จำพวก ตับจาก แฝก หรือ หล้าคา ที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น ซึ่งวัสดุเหล่านี้เป็นวัสดุธรรมชาติที่มีความไวตัว มีรูพรุน ช่วยในการระบายอากาศให้ตัวเรือน หากภายในห้องมีการทำฝาเพดานก็จะเป็นการกักอากาศร้อนให้อยู่ในตัวเรือน หรือถ้าหากเป็นเรือนไทยในยุคถัดมา ที่มักนิยมผนังหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา ก็มักจะไม่ทำฝาเพดานเช่นกัน เนื่องจากเหตุผลเรื่องช่วยให้อากาศถ่ายเทดังที่กล่าวมาแล้ว และยังมีประโยชน์ในช่วงที่กระเบื้องรวน จากลมตี อาจแตกหักเสียหายหลุดร่อน ก็จะใช้บันไดไม้ไผ่สอดพาดซ้อนขึ้นไปซ่อมกระเบื้องที่หลุด รวน เสียหายนั้นได้ โดยง่าย อีกทั้งการใช้รูปแบบหลังคาจั่วทรงสูงที่มีความลาดชันมาก จะช่วยลดปัญหาน้ำฝนรั่วซึม เพราะจะทำให้ น้ำฝนไหลเร็ว ลดอัตราการรั่วซึมได้ การยกใต้ถุนเรือนสูงหนีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก และป้องกันอันตรายจาก สัตว์ป่า โดยพื้นที่ใต้ถุนนี้ใช้ทำประโยชน์ได้แบบอนเนกประสงค์ ทั้งการนั่งเล่นนอนพักผ่อน เก็บของ เป็นพื้นที่ในการทำหรือซ่อมเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่อง หัตถกรรมต่าง ๆ (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2554)

ภาพ 16 ตัวอย่างลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนไทยภาคอีสาน

หมายเหตุ : จาก บ้านเรือนไทย ทางเลือกสำหรับอยู่อาศัย อากาศเย็นสบายและป้องกันน้ำท่วม โดย Kasikornbank, 2566, (<https://www.kasikornbank.com/th/propertyforsale/article/pages/thai-traditional-house.aspx>). CC BY-NC-ND.

สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไทยภาคกลางปรับประยุกต์ ในอดีตการณั้นไม่ว่าวัดหรือวัง ในรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งไม้ส่วนใหญ่นำมาจากกำแพงเพชร ถ้าหากเราย้อนกลับไปในอดีตการณั้น กำแพงเพชรเป็นเมืองป่าไม้ ไม้แรกของจังหวัดกำแพงเพชรคือ ตะกูลลำซำ ฉะนั้นบ้านเรือนไทยหลายแห่ง จึงสร้างขึ้นด้วยไม้สักเพราะเป็นเมืองที่มีไม้สัก ฉะนั้น พิพิธภัณฑ์จังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ จึงสร้างขึ้นด้วยไม้สักทอง ตัวอาคารได้ปรับประยุกต์ เช่น ประตู หน้าต่าง ถูกต้องตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้ปรับประยุกต์มาใช้เป็นกระจก เนื่องจากบางส่วนต้องการที่จะแสดงสิ่งของด้านใน ส่วนประตูก็ยังเป็นตัวคราะหัวสิงห์เหมือนเดิมหรือลวดลายต่าง ๆ ของเรือนไทยอยู่ในเรื่องของสถาปัตยกรรมการปรุงเรือนไทย แต่ถูกปรับประยุกต์ ส่วนพื้นไม้ใช้ไม้ล้วน บางส่วนเป็นค้ำกั้นปูนาเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย พื้นที่ที่สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ จะใช้ในการเป็นพื้นที่วิถีชีวิตวิถีถิ่น เรือนไทยภาคกลางส่วนใหญ่จะมีหอกกลางแต่ถ้าไม่มีหอกกลาง คือการปลูกต้นไม้แทน ถ้าย้อนกลับในสมัยอดีตการณั้นมีรบบจับศึกพม่าล้อมอย่างน้อยเราต้องมีผลไม้หลักที่จะเอาไว้กิน (ชนิกาศรีวรรณศิลป์, การสัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพ 17 บริเวณด้านบนในพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 18 บริเวณด้านบนในพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

สรุป

จากที่กล่าวมา พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ นั้น ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ครองราชย์ (เมื่อ พ.ศ. 2539) ซึ่งผู้ริเริ่มก่อตั้ง คือ พระราชญาณปริชา ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร มีพื้นที่ 25 ไร่ 49 ตารางวา สำหรับลักษณะการก่อสร้างโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรตินั้น เป็น

ลักษณะของเรือนไทยหมู่ภาคกลางปรับประยุกต์บันไดหน้าเป็นภาคเหนือและบันไดข้างเป็นภาคกลางเพราะเนื่องจากกำแพงเพชรนั้นอยู่เหนือสุดของภาคกลางและใต้สุดของภาคเหนือ ตัวเรือนสร้างด้วยไม้สักทองล้วน ซึ่งแต่ละภาคก็มีการก่อสร้างหรือโครงสร้างของตัวเรือนแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีลักษณะแปรไปตามสภาพแวดล้อม เกิดจากการหยิบใช้วัสดุ ไม้สักทอง และใช้เทคนิควิธี หรือภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ดังนั้นเหตุใดพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร จึงเลือกสร้างตรงพื้นที่ตรงนี้ เพราะเป็นพื้นที่ของธนารักษ์ซึ่งเช่าใช้โดยดำริเจ้าคุณของพระราชญาณปริชาโยภาหื้ออยู่ในเขตวัดและวัง ฉะนั้นในพื้นที่แห่งนี้จะอยู่ในเขตพื้นที่ที่สีน้ำตาลก็คือเขตของอุทยานประวัติศาสตร์เรียกพื้นที่ว่าขามวาสีในเขตวัดและวังของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าเมืองจัดสร้างขึ้น พื้นที่ของพิพิธภัณฑสถานกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งภายในพิพิธภัณฑสถานมีส่วนการจัดแสดงให้ข้อมูล 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1. ส่วนประวัติศาสตร์เมือง 2. ส่วนชาติพันธุ์วิทยา 3. ส่วนมรดกดีเด่นเมืองกำแพงเพชร 4. ห้องบรรยาย ได้ให้ศาสนิกชนประชาชนและนักศึกษาได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานอีกด้วย นอกจากนี้บริเวณด้านหลังของพิพิธภัณฑสถานยังนำเสนอพันธุ์กล้วยสายพันธุ์ต่าง ๆ มากกว่า 200 สายพันธุ์ ให้ได้รับชม และบริเวณภายในพิพิธภัณฑสถานมีบรรยากาศที่ร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจและการศึกษา ปัจจุบันในพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ ได้สร้างอาคารพระสังฆราชานุสรณ์ จัดสร้างขึ้นเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อศาสนิกชนของชาวกำแพงเพชร เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรม การศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนและประชาชนสืบไป

บรรณานุกรม

- กำแพงเพชร. (2 พฤศจิกายน 2554). *พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ*. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. <http://www.m-culture.in.th/album/117342>
- บริษัท จระเข้ คอร์ปอเรชั่น จำกัด. (21 กุมภาพันธ์ 2563). *บ้านเรือนไทย 4 ภาค ต่างกันอย่างไร สร้างแบบไหนดีกว่า*. <https://www.jorakay.co.th/blog/owner/other/how-are-thai-houses-in-4-regions-different-which-type-is-better>
- บ้านและสวน Garden&Farm. (13 เมษายน 2566). *รู้จักเอกลักษณ์เรือนไทย 4 ภาค เหนือ/กลาง/อีสาน/ใต้*. https://www.baanlaesuan.com/178487/houses/vernacular_architecture
- พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ. (26 เมษายน 2562). *ประวัติพิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ*. https://acc.kpru.ac.th/rtmuseum/?page_id=1&lang=TH
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์กรมหาชน. (ม.ป.ป.). *พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ (พิพิธภัณฑสถานเรือนไทย)*. <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/488>
- สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร. (2554). *โครงสร้างสถาปัตยกรรมประเภทเครื่องไม้ : เรือนไทยภาคกลาง*. https://www.finearts.go.th/storage/contents/2021/07/detail_file/xn0PwWLFIBm1vU5cpZGkXkmPZzu7gGryVGUKdzb1.pdf
- Dylan Snyder. (9 มิถุนายน 2565). *บ้านเรือนไทยทั้ง 4 ภาคเหมือนหรือต่างกันอย่างไร*. Rocky Fordco. <https://rockyfordco.com/บ้านเรือนไทยทั้ง-4-ภาค/>
- Kasikornbank. (16 สิงหาคม 2566). *บ้านเรือนไทย ทางเลือกสำหรับอยู่อาศัย อากาศเย็นสบายและป้องกันน้ำท่วม*. <https://www.kasikornbank.com/th/propertyforsale/article/pages/thai-traditional-house.aspx>

วัดพระแก้ว อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

สุวลัย อินทรรัตน์¹, ชัชฎาภรณ์ อินทรีย์², สุนิษา แก้วประเสริฐ³, บวรรัตน์ ดินแดง⁴, อินทิรา ภัคตินอก⁵,
ทิฆัมพร เทียนชัย⁶ และศลิษา สร้อยสนธิ⁷

บทนำ

ชื่อเมือง “กำแพงเพชร” ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 38 หรือ จารึกกฎหมายลักษณะโจร กล่าวพระนามจักรพรรดิราชได้ขึ้นเสวยราชสมบัติที่เมืองกำแพงเพชร ขณะเดียวกัน “กำแพงเพชร” ก็เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ซ้ำยังเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณหลายเมือง เช่น เมืองชากังราว เมืองไตรตรึงษ์ เมืองนครชุม เมืองเทพนคร เป็นต้น ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า กำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง เดิมชื่อ เมืองชากังราว ด้วยความที่เป็นเมืองหน้าด่านกำแพงเพชรจึงเป็นเมืองยุทธศาสตร์และมีความสำคัญมาก หลักฐานที่ปรากฏถึงความรุ่งเรืองของกำแพงเพชรได้แก่ กำแพงเมือง คูเมือง ป้อมปราการที่ถูกสร้างอย่างแข็งแรง รวมถึงวัดโบราณหลายแห่ง

ภาพ 1 วัดพระแก้ว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 2 วัดพระแก้ว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

¹ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกว่า กำแพงเมืองกำแพงเพชรเป็นกำแพงเมืองที่เก่าแก่มั่นคง ยังมีความสมบูรณ์มาก และเชื่อว่าสวยงามที่สุดในประเทศไทย ขณะที่ อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวถึงความมหัศจรรย์ของกำแพงเพชร ว่า กำแพงเพชรคือเมืองสองฝั่ง ขยายจากเมืองนครชุมทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง มีการขุดพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีและก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นการคมนาคมทางแม่น้ำปิงมาก่อน เมืองนครชุมอาจมีการพัฒนาเป็นบ้านเมืองในพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมและศูนย์กลางเศรษฐกิจของสุโขทัยในกลุ่มแม่น้ำปิง โบราณสถานที่เหลือ เช่น แนวกำแพงเมืองเชิงเทิน ป้อม ประตู น่าจะสร้างร่วมสมัยกับอยุธยาตอนต้น ในสมัยโบราณมีการใช้ “วัด” เป็นศูนย์กลางของนครเช่นเดียวกับสุโขทัย ดังนั้น กลางเมืองกำแพงเพชรจึงปรากฏมี “วัดพระแก้ว” และ “วัดพระธาตุ” เป็นศูนย์กลาง (ศูนย์อาเซียนและธุรกิจมัตixon (Matichon Academy), ม.ป.ป.)

คำสำคัญ: วัดพระแก้ว, โบราณสถาน, พระแก้วมรกต, กำแพงเพชร

ประวัติของวัดพระแก้ว

“วัดพระแก้ว” เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของเมือง และมีสถานะเป็นวัดหลวงที่มีเฉพาะเขตพุทธาวาสเช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ในกรุงศรีอยุธยา หรือวัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัย หรือวัดพระศรีรัตนศาสดารามของกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ ปัจจุบัน) วัดพระแก้วกำแพงเพชรสันนิษฐานว่ามีการต่อเติมสิ่งก่อสร้างในวัดหลายยุคหลายสมัย ด้านเหนือของวัดเป็นบริเวณที่เรียกว่า “สระมน” สันนิษฐานว่าเป็นเขตพระราชวังโบราณ

กำแพงวัดเป็นศิลาแลงกลมทั้งท่อน สูงประมาณเมตรเศษ ขาดเป็นตอน ๆ แผ่นผนังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนานไปกับกำแพง สิ่งก่อสร้างภายในวัดใช้ศิลาแลงเป็นส่วนใหญ่ ตรงกลางของวัดมี “พระเจดีย์กลม” แบบลังกาคือใหญ่เป็นประธาน ฐานสี่เหลี่ยม ที่ฐานทำเป็นซุ้มคูหาโดยรอบมีสิงห์ยืนอยู่ในคูหา แต่ชำรุดหมด หลังการขุดแต่งของกรมศิลปากร พบฐานเจดีย์แบบต่าง ๆ กัน รวม 35 ฐาน วิหารใหญ่และเล็ก 8 วิหาร ฐานโบสถ์ 3 แห่ง ซึ่งแสดงว่าเป็นวัดใหญ่และสำคัญมาก

ภาพ 3 บริเวณด้านหลังวัดพระแก้ว

หมายเหตุ : จาก Tour Story: เรื่องราวระหว่างทัวร์ วัดพระแก้ว เมืองกำแพงเพชร เสน่ห์แห่งแห่งศิลา โดย ศูนย์อาเซียนและธุรกิจมัตixon (Matichon Academy), ม.ป.ป., (<https://www.matichonacademy.com/tour-story/วัดพระแก้ว-เมืองกำแพงเพชร>). CC BY-NC-ND.

ภาพ 4 แสดงถึงภาพจำลองวัดพระแก้ว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ส่วนที่ว่าทำไมถึงมีชื่อว่า “วัดพระแก้ว” ก็มาจากตำนานพระแก้วมรกต เมื่อพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เมืองกำแพงเพชรได้ระยะหนึ่ง ทำให้เมืองกำแพงเพชรมีชื่อเสียงว่าเป็นเมืองสำคัญในทางพระพุทธศาสนา บรรดาหัวเมืองฝ่ายเหนือคิดจะแย่งชิงพระแก้วมรกตไปแต่ไม่สำเร็จ กระทั่งเจ้าเมืองเชียงรายยกกองทัพใหญ่มีไพร่พลนับแสนมาที่กำแพงเพชร เพื่อทูลขอพระแก้วมรกต ด้วยแสนยานุภาพของกองทัพเมืองเชียงราย เจ้าเมืองกำแพงเพชรจึงจำใจให้ไปด้วยความโศกเศร้าของอาณาประชาราษฎร์ ต่อมาเมื่อมีการทำศึกแย่งชิงพระแก้วมรกตกันอีกหลายครั้งจนเจ้าเมืองเชียงรายนำพระแก้วมรกตไปซ่อนไว้ภายในพระเจดีย์ วัดป่าเยี้ยะ ซึ่งอยู่ในเชียงรายนั่นเอง จึงทำให้พระแก้วมรกตหายสาบสูญไปตั้งแต่นั้น

จนกระทั่งเกิดฟ้าผ่าพระเจดีย์จึงทำให้พบเห็นพระแก้วมรกตอีกครั้ง คราวนี้เจ้าเมืองเชียงใหม่อัญเชิญพระแก้วมรกตไปไว้ที่เชียงใหม่ แต่มาถึงกลางทางช้างที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตไม่ยอมเดิน แต่กลับไปที่เมืองเขลางค์นคร (ลำปาง) จึงต้องประดิษฐานพระแก้วมรกตไว้ที่นครลำปาง

ต่อมาพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์เชียงใหม่ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากลำปางไปไว้ที่สุปเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ เมื่อเกิดศึกเชียงใหม่กับลาว พระเจ้าไชยเชษฐาได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปไว้ที่นครหลวงพระบาง แล้วต่อมาย้ายไปที่เมืองเวียงจันทน์ในที่สุด พระแก้วมรกตอยู่ในเวียงจันทน์มาเป็นเวลาประมาณ 200 ปี จนสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อเสร็จศึกเมืองเวียงจันทน์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมายังพลับพลาที่วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม)

โดยพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ได้อารธนาจากเมืองเวียงจันทน์ ข้ามมายังเมืองพานพร้าว (น่าจะเป็นเมืองศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย) ฝั่ตรงข้ามแม่น้ำโขง เดินทางมาถึงเมืองสระบุรี พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จขึ้นไปรับพระแก้วมรกต เป็นขบวนเรือไปรับที่ท่าเจ้าสนุก หลังจากอัญเชิญมาทางบก แล้วทำพิธีสมโภช 3 วัน 3 คืน จึงอัญเชิญมาที่ท่าพระราชวังหลวงมาประทับแรมที่พระตำหนักบางธรณี (วัดตำหนักใต้บางกระสอ นนทบุรี) และในที่สุดพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ในปัจจุบัน

เมื่อครั้งพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เมืองกำแพงเพชรนั้น เชื่อว่าต้องประดิษฐานภายในวัดในกำแพงเมืองหรือวัดประจำเมืองก็คือ วัดพระแก้ว ประกอบกับที่วัดพระแก้วมีมณฑปขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนฐานบัวลูกฟัก ย่อมุม 28 ตั้งซ้อนกันอยู่ 2 ชั้น ฐานชั้นล่างกว้างประมาณ 12 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ตรงกลางด้านทิศตะวันออกทำเป็นทางขึ้น ถัดจากนั้นเป็นฐานบัวลูกฟัก ย่อมุม 36 อีก 1 ชั้น แต่ชั้นนี้ไม่มีบันไดทางขึ้นต่อไปเป็นฐานย่อมุม 28 กว้างประมาณ 8 เมตร รองรับตัวเรือนธาตุ ย่อมุมไม้ 12 มีประตูทางเข้าทั้ง 4 ด้าน ภายในเป็นห้องสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตนั่นเอง (ศูนย์อาชีพและธุรกิจมติชน (Matichon Academy), ม.ป.ป.)

พระแก้วมรกตกับเมืองกำแพงเพชร

สันติ อภัยราช (ม.ป.ป) พระพุทธรูปที่ทรงคุณค่าควรเมืองที่สุดในประเทศไทยคือ พระแก้วมรกต เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของไทยมาช้านาน ตามตำนานกล่าวว่า ผู้สร้างคือพระนาคเสนเถระ พระอรหันต์เจ้าแห่งประเทศอินเดีย ท่านต้องการบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป จึงดำริที่สร้างพระพุทธรูปด้วยแก้วมณี เมื่อสร้างเสร็จได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ เจ็ดพระองค์ เข้าประดิษฐานในองค์พระแก้วมรกต พระแก้วมรกตเดิมประดิษฐานที่นครปาตลีบุตร แห่งประเทศอินเดีย ต่อมาเกิดสงครามประชาชนจึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปยังลังกาทวีป จากนั้นหลังปีพุทธศักราช 1000 พระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ที่พระมหานครเอกราช แต่เกิดอุทกภัย ทำให้ประชาชนตายทั้งพระนคร ต่อพระเจ้าอาทิตย์ราชแห่งอโยธยา ยกกองทัพมาตีชายแดนมหานครเอกราชจึงอัญเชิญมาไว้ที่นครอโยธยา พระยาวิเชียรปราการแห่งเมืองกำแพงเพชร ได้มาอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เมืองกำแพงเพชร

เมื่อพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่เมืองกำแพงเพชรนั้น ต้องประดิษฐาน ณ วัดในกำแพงเมือง วัดประจำเมืองกำแพงเพชรคือวัดที่เรียกกันว่า วัดพระแก้ว เพราะเชื่อกันว่าถ้ามาอยู่กำแพงเพชรต้องอยู่ที่วัดนี้ อย่างแน่นอน และประกอบกับที่วัดพระแก้วมีมณฑปขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนฐานบัวลูกฟัก ย่อมุม 28 ตั้งซ้อนกันอยู่ 2 ชั้น ฐานชั้นล่างกว้างประมาณ 12 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ตรงกลางด้านทิศตะวันออก ทำเป็นทางขึ้น ถัดจากนั้นเป็นฐานบัวลูกฟัก ย่อมุม 36 อีก 1 ชั้น แต่ชั้นนี้ไม่มีบันไดทางขึ้น ต่อไปเป็นฐานย่อมุม 28 กว้างประมาณ 8 เมตร รองรับตัวเรือนธาตุ ย่อมุมไม้ 12 มีประตูทางเข้าทั้ง 4 ด้าน ภายในเป็นห้องที่สันนิษฐานว่า น่าจะประดิษฐานพระแก้วมรกต พระแก้วมรกตประดิษฐานที่กำแพงเพชรระยะหนึ่ง ทำให้เมืองกำแพงเพชร มีชื่อเสียง โด่งดังว่าเป็นเมืองสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ทำให้หัวเมืองฝ่ายเหนือคิดจะแย่งชิงพระแก้วมรกตไป แต่ทำไม่สำเร็จ เพราะความแข็งแกร่งของเมืองกำแพงเพชร เจ้านครเชียงรายได้ยกกองทัพใหญ่มีไพร่พลนับแสนมากำแพงเพชร เพื่อทูลขอพระแก้วมรกตไปเป็นขวัญพระนครเชียงรายได้ด้วยแสนยานุภาพที่เกรียงไกร กำแพงเพชรจึงให้พระแก้วมรกตไปด้วยความโศกเศร้าเสียดายของอาณาจักรอยุธยา คงมีการแย่งชิงพระแก้วมรกตกันอีกหลายครั้งทำให้เจ้าผู้ครองนครเชียงรายได้นำพระแก้วมรกตไปซ่อนไว้ภายในพระเจดีย์วัดป่าเยี้ยะ ทำให้พระแก้วมรกตหายสาบสูญไป จนกระทั่งเกิดฟ้าผ่าพระเจดีย์ทำให้พบพระแก้วมรกตอีกครั้ง เจ้าเมืองเชียงใหม่ตั้งใจจะอัญเชิญพระแก้วมรกตไปไว้ที่เชียงใหม่ แต่มาถึงกลางทางช้างที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตไม่ยอมเดิน แต่กลับมาที่เขลางค์นคร จึงมาประดิษฐานที่นครลำปาง ต่อมาพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ เชียงใหม่ ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากลำปางมาไว้ที่สุปเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปไว้ที่นครหลวงพระบาง และไปประดิษฐานที่เมืองเวียงจันทน์ในที่สุด อยู่ในประเทศลาว เป็นเวลาประมาณ 200 ปี

พระแก้วมรกต ได้รับการอาราธนาอีกครั้งหนึ่งในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี จากเมืองเวียงจันทน์ มายังพลับพลาที่วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) โดยพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชนิพนธ์ว่า ได้อาราธนาจากเมืองเวียงจันทน์ ข้ามมายังเมืองพานพร้าว (น่าจะเป็นเมืองศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย) ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำโขงเดินทัพมาถึงเมืองสระบุรี พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จขึ้นไปรับพระแก้วมรกตว่าเป็นขบวนเรือไปรับที่ท่าเจ้าสนุก หลังจากได้อัญเชิญมาทางบก แล้วทำพิธีสมโภช 3 วัน 3 คืน จึงอัญเชิญมาที่ท่าพระราชวังหลวง มาประทับแรมที่พระตำหนักบางธรณี (วัดตำหนักใต้บางกระสอ นนทบุรี) และในที่สุดพระแก้วมรกต มาประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

วัดไธประดิษฐานพระแก้วมรกต

เพ็ญสุภา สุขคตะ (2567) อาจารย์สันติ อภัยราช เล่าว่า ทุกวันนี้ชาวกำแพงเพชรมีความเชื่อเป็นกระแสหลักไปเรียบร้อยแล้วว่า “วัดพระแก้ว” ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น คือสถานที่ที่เคยประดิษฐานพระแก้วมรกต องค์ที่เรากำลังเสวนาหาความจริงกันอยู่นี้มาก่อน การสืบเสาะค้นหาว่าพระแก้วมรกตเคยประดิษฐานอยู่ที่ไหนในกำแพงเพชร เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2446 โดย “พระวิเชียรปราการ” ขุนนางที่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ส่งไปปกครองเมืองกำแพงเพชรนั้น ได้ทำการศึกษาสำรวจวัดร้างซากโบราณสถานโบราณวัตถุต่าง ๆ ในเขตเมืองเก่า แล้วพยายามตั้งชื่อสถานที่นั้น ๆ ให้ใกล้เคียงกับตำนาน เท่าที่ความรู้ความสามารถของปราชญ์ยุคเมื่อ 130 ปีจักทำได้ คำว่า “วัดพระแก้ว” จึงปรากฏขึ้นครั้งแรกในบันทึกของพระวิเชียรปราการ 2 ปีถัดมาคือ พ.ศ.2448 ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 สมัยที่ยังดำรงพระอิสริยยศเป็น “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร” หรือที่เรานิยมเรียกย่อ ๆ ว่า “พระยุพราช” ได้เสด็จพระดำเนินเลียบเมืองกำแพงเพชร (ในอดีตสังกัดมณฑลนครสวรรค์) ครั้งนั้นเองทรงวินิจฉัยว่า “พระแก้วมรกต หากเคยประดิษฐานที่กำแพงเพชรจริง ก็น่าจะเป็นวัดอวาสใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอรัญญิก” พระวินิจฉัยนี้หนุนเนื่องมาจากช่วงที่พระยุพราชเสด็จกำแพงเพชรเป็นแค่ระยะเวลาสั้น ๆ พระองค์ท่านยังมีทันได้เห็นจุดที่เรียกว่าวัดพระแก้ว ด้วยเหตุที่อาณาบริเวณของวัดอวาสใหญ่นั้นกว้างขวางใหญ่โตกว่าวัดอื่น ๆ

ภาพ 5 วัดอวาสใหญ่ จุดที่รัชกาลที่ 6 สมัยเป็นพระยุพราช ได้เสด็จมากำแพงเพชร แล้วทรงเห็นว่าเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุด จึงสันนิษฐานเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นวัดพระแก้ว

หมายเหตุ : จาก มหาภาพย ‘พระแก้วมรกต’ (3) เจื่อนำ ‘กำแพงเพชร’ ผ่าน ‘พระซุ้มกอ’ โดย เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2567, มติชนสุดสัปดาห์ (https://www.matichonweekly.com/column/article_757564). CC BY-NC-ND.

ครั้นอีกเพียง 1 ปีให้หลัง ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2449 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นมายังเมืองกำแพงเพชรด้วยพระองค์เองอีกครั้ง คราวนี้พระวิเชียรปราการได้ทูลเชิญล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 เสด็จไปทอดพระเนตรสถานที่ที่ปัจจุบันเรียกกันว่าวัดพระแก้ว รัชกาลที่ 5 ทรงบันทึกไว้ในจดหมายเหตุประพาสต้นครั้งที่ 2 ว่า “ถ้าพระแก้วมรกตเคยประดิษฐานที่กำแพงเพชรจริง ก็น่าจะเป็นวัดแห่งนี้แน่ ๆ” การที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยเช่นนี้ก็เนื่องมาจากทรงทอดพระเนตรเห็นพระเจดีย์ทรงลังกาองค์ใหญ่ตั้งอยู่บนฐานเดียวกันกับพระวิหาร ทรงตรัสชมว่า เป็นเจดีย์ที่งดงามมาก เมื่อก้มลงมองฐานเจดีย์ พบปูนปั้นรูปสิงห์แบก (จมอยู่ใต้ชั้นดิน ครั้นเมื่อทำการขุดค้นทางโบราณคดีจึงพบพระพิมพ์รูปสิงห์แบกที่ฐานพระพุทธรูปอีกเป็นจำนวนมาก)

การพบรูปสิงห์ที่ล้อมฐานเจดีย์นี้เองยิ่งทำให้ปราชญ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ว่าสมเด็จพระน้องยาเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระน้องยาเธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ต่างเห็นคล้อยว่า วัดแห่งนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับ “พระแก้ว-พระสิงห์” หรือ พระแก้วมรกตกับพระพุทธรูปสิงห์ ซึ่งเป็นพระคู่กันมีตำนานใกล้เคียงกันเป็นแน่แท้ ควรเชื่อได้ว่าที่นี่น่าจะเป็น “วัดพระแก้ว” มากกว่าบริเวณวัดอวาสใหญ่ เหนือสิ่งอื่นใด

ในส่วนท้ายที่ต่อเชื่อมกับเจดีย์ยังมี “มณฑป” ขนาดใหญ่ตั้งอยู่อีกด้วย สะท้อนว่าครั้งหนึ่งต้องเคยมีการประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญอย่างแน่นอน ทำให้ทุกวันนี้ชาวกำแพงเพชรเรียกกันว่า “มณฑปพระแก้วมรกต”

ภาพ 6 เจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาขนาดใหญ่ ณ วัดพระแก้ว กำแพงเพชร

หมายเหตุ : จาก มหาภาพย์ ‘พระแก้วมรกต’ (3) เจื่อนำ ‘กำแพงเพชร’ ผ่าน ‘พระซุ้มกอ’ โดย เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2567, มติชนสุดสัปดาห์ (https://www.matichonweekly.com/column/article_757564).
CC BY-NC-ND.

ลักษณะของวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ใช้ศิลาแลงในการก่อสร้าง เจดีย์ช้างเผือก เป็นกลุ่มโบราณสถานที่ตั้งอยู่ตอนหลังสุดทางด้านทิศตะวันตกของวัดพระแก้วเป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานสี่เหลี่ยม มีเจดีย์บริวารทรงระฆังอยู่ทั้งหมดทั้ง 4 ของฐาน โดยรอบฐานสี่เหลี่ยม มีการประดับประติมากรรมปูนปั้นรูปช้างเผือกครั้งตัว จำนวน 32 เชือก แบบศิลปะสุโขทัย มีระเบียงคดล้อมรอบเจดีย์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปโดยรอบ ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์เป็นวิหารสามารถศึกษาเปรียบเทียบทางศิลปะเทียบเคียงได้กับเจดีย์ประธานแห่งวัดช้างล้อมแห่งเมืองศรีสัชนาลัย และเจดีย์วัดช้างล้อมแห่งเมืองสุโขทัย บริเวณระหว่างวิหารและระเบียงคดที่ล้อมรอบเจดีย์ช้างเผือกเป็นมณฑป ขนาดกว้าง 10.60 เมตร ยาว 12.50 เมตร มีเสาอาคารสร้างด้วยศิลาแลง จำนวน 12 ต้น ตรงกลางของอาคารปรากฏหลักฐานการประดิษฐานพระพุทธรูปในอิริยาบถยืนสร้างจากศิลาแลงชิ้นเดียว โกลนให้เป็นแท่นฐานสี่เหลี่ยมขนาดความกว้าง 2.00 เมตร ยาว 2.10 เมตร สูง 0.60 เมตร ส่วนของพระพุทธรูปคงเหลือเฉพาะแกนศิลาแลงที่โกลนให้เป็นพระบาทถึงข้อพระบาททั้ง 2 ข้าง ส่วนบนขึ้นไปหักหาย ขนาดความยาวพระบาทแต่ละข้างยาว 1.70 เมตร กว้าง 0.60 เมตร สูงถึงข้อพระบาท 0.57 เมตร สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปในอิริยาบถยืนดังกล่าวคือ “พระอัฐฐารส” (เว็บทำกรมศิลปากร, ม.ป.ป.)

ภาพ 7 รูปแบบสัณนิฐานวัดพระแก้ว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ภาพ 8 รูปแบบสัณนิฐานวัดพระแก้ว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

บทสรุป

“วัดพระแก้ว” เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของเมือง และมีสถานะเป็นวัดหลวงที่มีเฉพาะเขตพุทธาวาส เช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ในกรุงศรีอยุธยา หรือวัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัย หรือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ของกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ ปัจจุบัน) วัดพระแก้วกำแพงเพชรสันนิษฐานว่ามีการต่อเติมสิ่งก่อสร้างในวัด หลายยุคหลายสมัย ด้านเหนือของวัดเป็นบริเวณที่เรียกว่า “สระมน” สันนิษฐานว่าเป็นเขตพระราชวังโบราณ กำแพงวัดเป็นศิลาแลงกลมทั้งท่อน สูงประมาณเมตรเศษ ชาติเป็นตอน ๆ แผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนานไปกับกำแพง สิ่งก่อสร้างภายในวัดใช้ศิลาแลงเป็นส่วนใหญ่ ตรงกลางของวัดมี “พระเจดีย์กลม” แบบลังกา องค์ใหญ่เป็นประธาน ฐานสี่เหลี่ยม ที่ฐานทำเป็นซุ้มคูหาโดยรอบมีสิงห์ยืนอยู่ในคูหา แต่ชำรุดหมด หลังการขุดแต่งของกรมศิลปากร พบฐานเจดีย์แบบต่าง ๆ กัน รวม 35 ฐาน วิหารใหญ่และเล็ก 8 วิหาร ฐานโบสถ์ 3 แห่ง ซึ่งแสดงว่าเป็นวัดใหญ่และสำคัญมาก

บรรณานุกรม

เพ็ญสุภา สุขคตะ. (31 มีนาคม 2567). มหาภาพย์ ‘พระแก้วมรกต’ (3) เจื่อนำ ‘กำแพงเพชร’ ผ่าน ‘พระซุ้มกอ’.

มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_757564

เว็บทำกรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). พระอัฐารส ณ วัดพระแก้ว เมืองกำแพงเพชร.

<https://www.finearts.go.th/kamphaengphethistoricalpark/view/30166->

ศูนย์อาชีพและธุรกิจมติชน (Matichon Academy). (ม.ป.ป.). Tour Story: เรื่องราวระหว่างทัวร์ วัดพระแก้ว

เมืองกำแพงเพชร เส้นทางแห่งศาสตร์. <https://www.matichonacademy.com/tour-story/>

วัดพระแก้ว-เมืองกำแพงเพ

สันติ อภัยราช. (ม.ป.ป.). พระแก้วมรกตกับเมืองกำแพงเพชร. <http://sunti-apairach.com/06N/06NJ.htm>

ครูสุขศรี สิทธิ ปราชญ์การแสดงพื้นบ้านกำแพงเพชร

เบญจมาศ ผิวขาว¹, อรรถพล จันทรมณี², อมรกันต์ บุญเผย³, วันนิสา ศรีมากุล⁴, นภลัย ภักดีนอก⁵,
ลดาวัลย์ พิมพ์ขาว⁶ และภาณุพงศ์ อ่องเลื่อม⁷

บทนำ

คุณครูสุขศรี สิทธิ เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญในการให้ข้อมูลที่สำคัญในจังหวัดกำแพงเพชร และเป็นปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดกำแพงเพชร มีการเผยแพร่สิ่งต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ การละเล่น การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านฟื้นฟูอนุรักษ์และนำเสนอบทเพลงพื้นบ้านไตรตรึงษ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยพัฒนาชุมชนบ้านวังพระธาตุ โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์แบ่ง 3 ข้อดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคุณครูสุขศรี สิทธิ จากการสัมภาษณ์ ท่านเกิดที่จังหวัดกำแพงเพชร มีประสบการณ์การทำงานในสายงานครู ได้รับรางวัลจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พื้นฟูอนุรักษ์และนำเสนอบทเพลงพื้นบ้าน ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้เป็นที่ยอมรับในชุมชนบ้านวังพระธาตุ 2) เพื่อศึกษาผลงานของคุณครูสุขศรี สิทธิ ผลงานของท่านที่โดดเด่น เป็นผู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลไตรตรึงษ์ เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุและให้ความสำคัญกับสุขภาพของผู้สูงอายุ และท่านเป็นผู้ที่อนุรักษ์ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม การละเล่นและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ 3) เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติและรางวัลที่ท่านได้รับ ในด้านรางวัล ได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ ซึ่งเป็นการยืนยันถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การฟื้นฟูอนุรักษ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ ในด้านแนวทางการปฏิบัติและการดำเนินชีวิต ท่านได้นำความรู้และประสบการณ์นี้มาปรับใช้ในชีวิตของตนเองและในการสอนนักเรียนอีกด้วย โดยมีการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด (ม.ป.ป.) ได้ให้ข้อมูลว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้เหมาะสม ซึ่งคุณครูสุขศรี สิทธิ นับเป็นบุคคลหนึ่งที่นับได้ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีความสำคัญต่อจังหวัดกำแพงเพชรโดยเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดกำแพงเพชร ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ และส่งต่อสิ่งที่สำคัญของจังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่การละเล่น การแสดง ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษารวบรวมประวัติและผลงานของท่าน เพื่อให้เป็นข้อมูลในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติการทำงาน ข้อคิดในการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จ และผลงานที่ท่านได้ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชนวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคุณครูสุขศรี สิทธิ 2) เพื่อศึกษาผลงานของคุณครูสุขศรี สิทธิ 3) เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติและรางวัลที่ท่านได้รับ

คำสำคัญ: สุขศรี สิทธิ, ปราชญ์การแสดง, กำแพงเพชร

¹ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ประวัติของ ครูสุขศรี สิทธิ

สันติ อภัยราช (2555) ครูสุขศรี สิทธิ มีตำแหน่งเป็นข้าราชการบำนาญ ครูภาษาไทยและวรรณกรรมพื้นบ้าน เกิดเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2497 มีอายุอยู่ที่ 70 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ บ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันทำอาชีพเป็นครูโรงเรียนบ้านไทรตรัง อยู่บ้านเลขที่ 27 ตำบลไทรตรัง อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

ครูสุขศรี สิทธิ ท่านเป็นคนพื้นถิ่นจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีครอบครัวคุณแม่และคุณตาอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชรโดยกำเนิดตรงแม่น้ำปิง ฝั่งตะวันตก (ไทรตรัง) คุณแม่และคุณตาของครูสุขศรี สิทธิ ได้รับข้าราชการ ท่านเคยสอนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ครูสุขศรี สิทธิ เป็นคนกล้าแสดงออก และชอบจดจำเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและวิถีชีวิต ท่านมีพี่น้องทั้งหมด 6 คน ซึ่งครูสุขศรี สิทธิ เป็นลูกคนแรก และครอบครัวของท่านรับราชการทั้งหมด

ในส่วนของการศึกษา ครูสุขศรี สิทธิ เคยศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสตรีกำแพงเพชรนารีวิทยา ได้รับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา จากวิทยาลัยครูนครสวรรค์ เรียนรู้สอบครูพิเศษมัธยมด้วยตนเอง และจบครุศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ตลอดชีวิตการทำงานของท่าน ครูสุขศรี สิทธิ ได้รับรางวัลต่าง ๆ อย่างมากมายทั้งทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านพื้นฟูอนุรักษ์และนำเสนอบทเพลงพื้นบ้านไทรตรัง การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยพัฒนาชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง ซึ่งจะเห็นได้จากรางวัลที่ท่านได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย

ผลงานของครูสมศรี สิทธิ ในการพัฒนาชุมชนวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

ครูสุขศรี สิทธิ เป็นผู้ที่มีความชำนาญและอยากที่จะพัฒนาชุมชนบ้านวังพระธาตุ ท่านอยากทำให้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนบ้านวังพระธาตุว่ามีสิ่งที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์อะไรบ้างที่น่าสนใจ และท่านยังเป็นผู้ที่รักาศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาในด้านการละเล่นพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของชาวกำแพงเพชร ผลงานของท่านมีมากมายซึ่งในปัจจุบัน มี 3 เรื่องใหญ่ ๆ ที่ดูแลรับผิดชอบ ประกอบด้วย

1. เป็นผู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ตำบลไทรตรัง บ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถานที่สำคัญที่น่าสนใจหลายแห่งที่สำคัญ ได้แก่

1) วัดวังพระธาตุ

กำแพงเพชรศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร (2564) ได้เขียนไว้ว่า วัดวังพระธาตุ แต่ก่อนที่วัดแห่งนี้เป็นการร้าง บริเวณพระวิหารมีเนินดินและต้นไม้ใหญ่ปกคลุมจนแทบมองไม่เห็นพระวิหาร ต่อมากรมศิลปากรได้มาบูรณะให้ใหม่จนมีสภาพในปัจจุบัน เหตุผลที่เรียกขานกันว่าวัดวังพระธาตุ เพราะหน้าวัดเป็นห้วงน้ำใหญ่ เรียกกันโดยสามัญว่า “วัง” และมีความเชื่อว่า ภายในพระมหาเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ขนาดใหญ่ของวัดบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จึงมีพระธาตุตั้งอยู่เรียกกันว่า วัดวังพระธาตุ

วัดวังพระธาตุ เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่นอกเมืองไทรตรัง ริมฝั่งแม่น้ำปิง ในตำบลไทรตรัง อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

วัดวังพระธาตุ เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 1826 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 เหตุผลที่เรียกขานกันว่าวัดวังพระธาตุเพราะหน้าวัดเป็นห้วงน้ำใหญ่ เรียกกันโดยสามัญว่าวัง เมื่อมีพระธาตุตั้งอยู่จึงเรียกกันว่าวัดวังพระธาตุ แต่ก่อนวัดแห่งนี้ไม่มีพระจำพรรษาอยู่เลย จะเริ่มมีพระมาจำพรรษาอยู่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2493

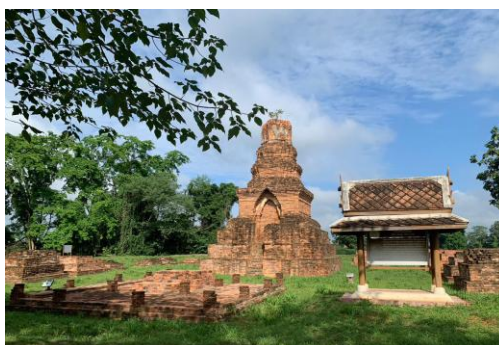
ภาพ 1 วัดวังพระธาตุ

หมายเหตุ : จาก "วัดวังพระธาตุ"(ท้าวแสนปม) โดย เทียวไปกับ Trip, 2566,
(<https://th.trip.com/moments/detail/kamphaeng-phet-23205-119534566/>). CC BY-NC-ND.

2) เจดีย์เจ็ดยอด

องค์การบริหารส่วนตำบลไทรตรังษ์ ได้เขียนไว้ว่า วัดเจดีย์เจ็ดยอด ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากจุดกลางเมือง เป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในเมืองไทรตรังษ์ สิ่งก่อสร้างที่สำคัญประกอบไปด้วย เจดีย์ประธานทรงดอกบัวหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นเจดีย์รูปแบบที่นิยมสร้างในสมัยสุโขทัย นอกจากนี้ยังปรากฏวิหารก่ออิฐทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน และโดยรอบเจดีย์ประธานมีเจดีย์รายขนาดเล็กก่อด้วยอิฐจำนวน 15 องค์ ล้อมรอบอยู่ สันนิษฐานว่าโบราณสถานแห่งนี้สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 20 ช่วงสมัยสุโขทัยตอนปลายร่วมสมัยกับอยุธยาตอนต้น ในปีพุทธศักราช 2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาทรงพระเนตรโบราณสถานแห่งนี้ในคราวที่พระองค์เสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร

กำแพงเพชร (2567) ภายในกำแพงเมืองโบราณของนครไทรตรังษ์ มีวัดประจำเมืองคือ วัดเจดีย์เจ็ดยอด ซึ่งเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสต้นกำแพงเพชร ในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2449 เมื่อถึงนครไทรตรังษ์ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “วิหารเจดีย์พังตั้งอยู่เบื้องหลัง ถัดเข้าไปอีกหน่อยหนึ่ง เรียกว่า เจดีย์เจ็ดยอด จะเป็นด้วยผู้มาตรวจตราค้นพบ สามารถจะถ่างเข้าไปได้แค่เจ็ดยอดแต่ที่จริงคราวนี้ เขาถ่างได้ดีกว่า จึงได้พบมากกว่า 7 คือ พระเจดีย์ใหญ่ขนาดพระมหาธาตุริมน้ำอยู่กลาง มีพระเจดีย์สามด้าน” เจดีย์เจ็ดยอดมีเจดีย์รายล้อม พระมหาเจดีย์ อยู่ 3 ด้าน รวม 14 องค์ ลักษณะเจดีย์ เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ก่อด้วยอิฐ เจดีย์ประธานเป็นลักษณะเจดีย์ทรงดอกบัวหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ฐานล่างก่อเป็นแบบฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมซ้อนกันสี่ชั้นถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย จึงเป็นส่วนเรือนธาตุย่อไม้ยี่สิบ ส่วนยอดพังทลาย ฐานด้านหน้าหรือด้านตะวันออก ทำเป็นซุ้มพระยื่นออกมา รายรอบเจดีย์ประธานมีฐานเจดีย์รายเล็ก ๆ ก่อด้วยอิฐหลายองค์ มีลักษณะที่งดงามมาก สมเป็นวัดประจำเมืองไทรตรังษ์

ภาพ 2 เจดีย์เจ็ดยอด

หมายเหตุ : จาก โรงเรียนอนุบาลสมนึกกำแพงเพชร. (2 กันยายน 2566). *พากันไปยัยยัย...* [รูปภาพ]. Facebook. <https://www.facebook.com/ScienceTeacherAnubansomnuk/posts/pfbid0PF9KtjoAm5X1BkseE4eHuMCTj62o9dzmLqkve6yevdcL2wjLv7Ud5sTkwb6EAZNI>

3) ศาลเจ้าแสนปม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ม.ป.ป.) ศาลท้าวแสนปม เป็นศาลที่มีตำนานกล่าวถึงชายผู้หนึ่งนามว่า ตาแสนปม ตาแสนปมเป็นคนทำสวนคนหนึ่งในวังของพระราชา แต่เขาเกิดมามีกรรมเพราะมีรูปร่างแปลกประหลาดไปจากคนทั่วไป ร่างกายของเขามีปุ่มปมขึ้นเต็มไปหมด ซึ่งก็เป็นที่มาของชื่อของเขานั่นเอง

acttifact -ab- (2555) นอกจากคำเล่าขานของชาวบ้านแล้ว ท้าวแสนปมตามตำนานในต้นพระราชนิพนธ์พงศาวดารกรุงเก่าฉบับสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ว่าในจุลศักราช 681 พ.ศ. 1862 ท้าวแสนปมได้ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่เมืองเทพนครและขึ้นครองราชย์สมบัติในเมืองเทพนคร ทรงพระนามว่าพระเจ้าสิริชัยเยี่ยงแสนครองราชย์สมบัติ 25 ปี สวรรคตเมื่อจุลศักราช 706 พ.ศ. 1887 ทรงมีพระราชโอรสทรงพระนามว่าพระเจ้าอู่ทอง ได้ชื่อเช่นนี้เพราะพระราชบิดานำทองคำมาทำเป็นอู่ให้นอน จึงขนานนามพระองค์ว่าพระเจ้าอู่ทอง ภายหลังพระเจ้าอู่ทองเป็นผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงและทรงพระนามว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1

ภาพ 3 ศาลเจ้าแสนปม

หมายเหตุ : จาก ศาลท้าวแสนปม โดย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ม.ป.ป., (<https://thailandtourismdirectory.go.th/attraction/5102>). CC BY-NC-ND.

Vsport (2566) บ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรึงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ทุกครัวเรือนยังคงดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยทุกครัวเรือนจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน และที่เหลือจะแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน โดยในชุมชนจะมีแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะมีวัฒนธรรมด้านการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม (การเล่นเพลงระบำ ก.ไก่), (ระบำคล้องช้าง) รวมถึงวัฒนธรรมด้านอาหารพื้นบ้านหลากหลาย “บ้านวังพระธาตุ” ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ “ชุมชนคุณธรรมบ้านวังพระธาตุ” โครงการพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้และจัดตลาดนัดความดี เชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม

2. ประธานชมรมผู้สูงอายุ ใส่ใจสุขภาพ

การจัดตั้งชมรมเริ่มสืบเนื่องตั้งแต่รุ่นคุณตาคุณยาย แล้วก็สืบต่อกันมาเรื่อย แต่หลักฐานในปัจจุบันประธานคนแรกได้เสียชีวิตไปแล้ว ไม่สามารถหาหลักฐานได้ ปัจจุบันสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ ใส่ใจสุขภาพ มีผู้สูงอายุในบ้านวังพระธาตุมีทั้งหมด 179 คน แต่ที่มาร่วมกิจกรรมหลัก ๆ กับครุสมศรีได้ มีประมาณ 30 ท่าน

ที่แข็งแรงและอยากทำกิจกรรมกับสังคมภายนอก กิจกรรมของผู้สูงอายุ ใฝ่ใจสุขภาพ ชมรมได้มีกิจกรรมที่จัดให้ผู้สูงอายุได้มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความสุข สร้างสุขภาพที่ดี และบางกิจกรรมยังสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย กิจกรรมดังกล่าวที่จัดขึ้น อาทิ

- ☐ โครงการนวัตกรรมการรอกหรรษาหรรษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ☐ โครงการสมุนไพร ยาดม ยาลม ยาหม่อง สมุนไพรในท้องถิ่น
- ☐ โครงการป้องกันสมองเสื่อม
- ☐ โครงการชกมวยสหายชีวี

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมเกี่ยวกับการสร้างงานสร้างอาชีพ เช่น เรื่องพืชสมุนไพรต่าง ๆ การสร้างเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุที่สามารถทำได้ เช่นงานที่ทำด้วยตนเอง (DIY) งานเกี่ยวกับเศษผ้า งานทำน้ำพริก งานทำขนม ผักพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น ขยายผัก การขยายผลรักษาแพทย์แผนไทยสู่เยาวชน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของชมรมผู้สูงอายุ ใฝ่ใจสุขภาพ ชมรมนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้คนเฒ่าคนแก่ได้มีส่วนร่วมได้ ออกจากบ้านมาทำมาส่วนร่วมในหมู่บ้านของเรามาออกกำลังกายในหมู่บ้าน จะได้ลดการเจ็บป่วยและการไปเข้าโรงพยาบาลหรืออนามัย ลดการโรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุ เพิ่มออกกำลังกาย ซึ่งสามารถลดอาการเจ็บป่วยได้

ที่มาในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ใฝ่ใจสุขภาพ แต่เดิมมีโครงการของผู้สูงอายุอยู่แล้วทางชุมชนได้รวมกลุ่มของผู้สูงอายุ โดยทางพี่เลี้ยงของเราก็คือทางสถานอนามัยและกกท. (การกีฬาแห่งประเทศไทย) การจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุขึ้น เพราะว่าเราอยากให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะบางท่านก็ติดเตียง ติดบ้าน ติดสังคม การมีชมรมผู้สูงอายุเราสามารถหาอาชีพไปให้เขาหรือให้นาน ๆ ให้เขามารวมกลุ่มกันและให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ ส่วนคนป่วยติดเตียงแล้วก็ไปดูแลให้กำลังใจเขาและหาของไปให้ เช่น แพมเพิร์ส อยากได้อะไรเราก็ไปดูแล แบ่งวันเวลา แบ่งปันวันเวลาชวนผู้ติดบ้านไปเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง เพื่อให้เขามีกำลังใจ ส่วนคนที่ติดสังคมเราก็หากิจกรรมที่เหมาะสมเช่นการเล่นพื้นบ้าน ที่นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วยังเป็นการสืบสานอนุรักษ์สืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลังได้อีก

ภาพ 4 การวางแผนการจัดกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ประกอบการชุมชนไตรตรังษ์

หมายเหตุ : จาก การวางแผนการจัดกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ประกอบการชุมชนไตรตรังษ์ โดย สำนักบริการวิชาการและจัดหารายได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2559, (https://asl.kpru.ac.th/main/?page_id=84&lang=TH). CC BY-NC-ND.

3. ดูแลเกี่ยวกับเรื่องการแสดง การละเล่น และศิลปวัฒนธรรมเมืองไตรตรึงษ์

กำแพงเพชรศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร (2564) ชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นชุมชนโบราณมีความเป็นมาตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์หลายด้าน เช่น นิทานเรื่องท้าวแสนปม การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม สำหรับการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไตรตรึงษ์ ได้แก่ ระบำ ก. ไก่ ระบำคล้องช้าง และ ระบำโพน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ระบำ ก.ไก่

องค์การบริหารส่วนตำบลไตรตรึงษ์ (2562) ระบำ ก.ไก่ เป็นระบำซึ่งมีลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่นเล่นคำอักษร ก ถึง ฮ เนื้อหาของบทร้องเป็นไปในเชิงเกี่ยวพาราสี โดยสะท้อนถึงชีวิตของคนไทยสมัยหนึ่ง จึงเป็นกิจกรรมที่พึงกระทำ และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบสานต่อมา ชาวบ้านวังพระธาตุ มีการละเล่นเพลงระบำ ก. ไก่ มานานนับร้อยปีแล้ว แต่เดิมเนื้อหาของบทร้อง เป็นการโต้ตอบเชิงเกี่ยวพาราสีกันธรรมดา ไม่มีการเล่นคำและอักษรดังเช่นทุกวันนี้ จนเมื่อมีการเรียนการสอนในโรงเรียนจึงนำอักษร ก-ฮ มาเล่นคำและสัมผัสอย่างมีชั้นเชิงมากขึ้น เมื่อราว 80 ปีที่ผ่านมา

วิธีการเล่น

1. ผู้เล่นประกอบด้วย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจำนวนเท่าๆ กัน แบ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่
2. การแต่งกายชุดไทยพื้นบ้าน คือ นุ่งโจงกระเบนทั้งชายและหญิง ฝ่ายชายใส่เสื้อคอกลม มีผ้าขาวม้าคาดเอว ฝ่ายหญิงใส่เสื้อแขนกระบอก หรือเสื้อผ้าลูกไม้ไม่มีผ้าคาดเอว
3. วิธีการเล่น เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูร้องสลับกันระหว่างชายหญิง ลูกคู่รับด้วยคำสร้อยที่ว่า “เอ้อระเหยลอยมา หงส์เอ๋ยลอยมาลอยไป” จนถึง ฮ.นกฮูก จึงจบด้วยบทส่งท้าย ระหว่างการร้องนั้นใช้จังหวะปรบมือกำกับเช่นเดียวกับเพลงฉ่อย และขณะร้องพ่อเพลงกับแม่เพลง จะใช้ทำรำสอดสร้อยมาลา ประกอบการร้องโดยตลอด
4. โอกาสในการเล่น จะเล่นในงานรื่นเริงต่าง ๆ ของท้องถิ่น ได้แก่ วันตรุษ และสงกรานต์

ภาพ 5 ระบำ ก.ไก่

หมายเหตุ : จาก ระบำ ก. ไก่ โดย องค์การบริหารส่วนตำบลไตรตรึงษ์, 2562, (<https://www.tritrueng.go.th/travel/detail/286>). CC BY-NC-ND.

บทร้องของเพลงระบำ ก. ไก่

บทไหว้ครู

(สร้อย) เอ้อระเหยลอยมา หงส์เอ๋ยลอยมาลอยไป (ร้องรับทุกบท) ก่อนเล่นระบำ ก. ไก่ นั้นจะต้องไหว้ครูก่อน เพราะจะต้องมีครูฝึกสอนจึงจะมาเล่นได้ ขอไหว้พระครูสูงสุด คือ องค์พระพุทธรูป พระธรรม อีกทั้งพระสงฆ์ ชี้นำไปในทางผ่องใส ทั้งครูร้อง ครูรำ ที่ท่านดั่งมาก่อน ลูกขอกราบไหว้วอน ซึ่งพระคุณทั้งหลาย ลูกจะร้องจะรำ ขออย่างให้ขัดข้อง ขอให้พระครูทั้งผอง จงช่วยช่วยวยชัย

บทเกริ่น (ร้องสร้อยรับทุกบท) .

เรื่องระบำ ก.ไก่ นั้นเป็นของเก่า มาช่วยกันขัดเกลาให้มันเกิดกลับกลาย เดียวนี้ระบำ ก.ไก่อันไม่มีเหมือนแต่ก่อน เพราะจะเป็นเพียงบทกลอน เป็นเพลงฉ่อยกลายๆ เพราะมันเป็นของเก่าๆ เราจึงเอามาเกริ่น ให้รู้เรื่องเจริญ ช่วยกันอนุรักษ์กันเอาไว้

บทร้อง

(สร้อย) เอ้อระเหยลอยมา หงส์เอ๋ยลอยมาลอยไป (ร้องรับทุกบท)

(ชาย) แม่ ก.ไก่ งามเกิน พี่ร้องเกริ่นทำไมไม่กลับ แม่การะเกดซ่อนอาบข้างส่งกลิ่นหอมไกล

(หญิง) พ่อ ก.ไก่ งามเกิน เห็นจะไม่ได้เกลี้ยกล่อม อย่าทำหน้าที่ออกกรอบ ไปเลยพ่อหนุ่มบ้านไกล

(ชาย) แม่ ข.ไข่ งามข้า นื่องอย่าทำขัดข้อง จงหาคู่ไว้ประคอง เสียเมื่อยามเจ็บไข้

(หญิง) พ่อ ข.ไข่ งามข้า เห็นจะไม่ได้คลึงเคล้า พ่อเห็นนกขาขาวๆ ประเดี๋ยวจะนอนเป็นไข่

(ชาย) แม่ ข.ขวิด ขวยเขี้ยว ขอให้พี่กขา ถ้าได้เป็นเขยอยู่คา แล้วพี่ไม่คิดซื้อขาย

(หญิง) พ่อ ข.ขวิด ขวยเขิน ถ้าวรกน้องให้มาขอ จะเฝ้ากอดเคลี้ยคลอ แม่แก้มขาวกลัวจะขาย

(ชาย) แม่ ค.ควาย นาคี ไม่เอาตัวพี่เป็นเจ้าของ มันไม่ได้กอดประคอง หรอกนะพ่อหน้าขนเป็นควาย

(หญิง) แม่ ค.ควาย นาคี ให้เอาตัวพี่เป็นเจ้าของ จะขี่ควายลงคลอง ค่อยๆ คลึง ค่อยๆ ไคล

(ชาย) แม่ ฆ.ระฆัง ดังเครื่อง หรือจะไม่ได้ประคอง แม่นมคัตเหมือนปมข้อหรือรักกายอยู่กับใคร

(หญิง) พ่อ ฆ.ระฆัง ดังเครื่อง เห็นจะไม่ได้ประคอง พี่อย่ามาพูดคล่องๆ คงจะไม่ได้คลึงไคล

(ชาย) แม่ ง.งู รูปงาม เสียแรงพี่ตามมาจ้อ อย่าทำแสนอนหน้าจ้อ แล้วแม่เงาเดือนหงาย

(หญิง) พ่อ ง.งู รูปงาม พี่อย่าตามมาจ้อ นื่องไม่หลงงมหน้าจ้อ ยอมรับผู้ชายง่าย

(ชาย) แม่ จ.จาน คำจูน บุญมาประจวบกันจิง ถ้าได้ประจำเรือจ้าง ด้วยกันแจวนั้นพี่เข้าใจ

(หญิง) พ่อ จ.จาน งามจริง อย่ามารักน้อง เลยจะจำ อย่ามาพูดจ้อเจรจา เพราะน้องมันจน

เอ๋ยใจ

(ชาย) แม่ ฉ.ฉิ่งงามโฉม มักทำให้ชอบตาฉัน พี่อยากจะชิดกระชั้น กับแม่ช่อจันทร์ฉาย

(หญิง) พ่อ ฉ.ฉิ่งของฉัน พอเป็นน้ำเชื่อมกระฉอน พอได้ชิมเพียงหนึ่งช้อน ก็ลิ้มแม่ช่อจันทร์ฉาย

(ชาย) แม่ ช.ช้างเชยชม พี่ขอเชิญชวนเผ้าพี่ มาคว่ำช่องเอี้ยวซี หวังชิงชิงเอาชัย

(หญิง) พ่อ ช.ช้างเชยชวน อย่ามาแอบชมร้อยซึ้ง อย่ามาผูกมารักผูกซึ้ง ให้เป็นเช่นเลยหนอชาย

(ชาย) แม่ ช.โซ่เดินเช่อ อย่างถ้าได้เธอเข้ามาซ้อน จะปักข้อมเอาไปซ้อน อยู่ในข้อมชิงไทร

(หญิง) พ่อ ช.โซ่เดินเช่อ อย่าทำกระเชอเสียดี อย่ามาทำเข้าซี่ เดี่ยวจะโดนสันตีนซ้าย

(ชาย) แม่ ฒ. กระเมือเชยชม ขอให้พี่ชิมสักขาม พี่ไม่กระโชกให้ซ้ำ ดอกกะเมือชื่นใจชาย

(หญิง) พ่อ ฒ. กระเมือต้นไม้ มันไม่ได้เชยชม แล้วจะไม่ได้ลองชิมหรือกะเมือที่หนุ่มลอยชาย

(ชาย) แม่ ญ. หลึงเดินย่างให้คู่ไว้เขย่า เสียเมื่อตัวยังเยาว์ ประเดี๋ยวจะแก่ครวยาย
 (หญิง) พ่อ ญ. หลึงเดินย่างอย่างขึ้นต่อขย่ม จะให้ ญ. หลึงเขานิยมเชียวหรือพ่อลำไย
 (ชาย) แม่ ญ. ขญาเดินดง ถ้าได้น้องเอามาดู จะพาเดินดงดูไม่ทิ้งน้องให้เดียวดาย
 (หญิง) พ่อ ญ. ขญาเดินดง พี่ได้ดมดอกมาตาม มาเห็นดอกดินดำแล้วพี่จะทิ้งดูตาย
 (ชาย) แม่ ญ. ปฏักตัวตัน ที่หลงตนนั้นตอง พี่อยากจะแตะต้องกับแม่มนมแต่งเป็นไต
 (หญิง) พ่อ ญ. ปฏักตัวตัน ให้หันหลังไปตอง มันไม่ได้แตะได้ต้องจะพาตัวมลาย
 (ชาย) แม่ ฐ. ฐานถ้ำถ้วน อีแม่สวนกระถิน นานไปจะมีมลทินสมควรถ่ายก็ถ่าย
 (หญิง) พ่อ ฐ. ฐานถ้ำถ้วน อยู่มาถาถึงดอกกระถิน น้องกลัวจะมีมลทิน ไม่ต้องมาคิดถาถไถ
 (ชาย) แม่ ท. มณโฑนั่งแท่น พี่อยากจะทับแทนที่ ถ้าไม่ได้ทับสักทีจะสู้กระตึกกระทาย
 (หญิง) พ่อ ท. มณโฑนั่งแท่น มันไม่ได้แทนทับที่ แต่พ่อได้ทับเข้าไปสักที เดียวพี่ก็ท้อพระทัย
 (ชาย) แม่ ผ. ผู้เฒ่าเดินเกรอ พี่รักเธอเต็มที จนทนกระตึกให้ถี่ ๆ น้องอย่าเพ่งท้อพระทัย
 (หญิง) ผ. เอ๊ย พ่อ ผ. ผู้เฒ่า แม่กายของเรายังเป็นทุกข์ ความรักยังทลายไม่ถูก น้องกลัวไม่

สมฤทัย

(ชาย) แม่ ณ. เณรหน้าवल พี่อยากได้น้องมานอนน้าว แม่มนมเหมือนหน่วยมะนาว พี่อยาก

สนิทเนื้อใน

(หญิง) พ่อ ณ. เณรตัวน้อย มันไม่ใช่วาสนา มันไม่ได้รับจนา เสียแล้วพ่อแก้วเจียรระไน
 (ชาย) แม่ ด. เด็ก สวยเด็ด สงสารได้โตไถเดียว ที่ได้ดั้นด้นมาเที่ยงคนเดียวเอ๋ยตมตาย
 (หญิง) พ่อ ด. เด็ก คนดี น้องมันมีปมด้อย พอเด็ดดมเข้าสักหน่อย แล้วพี่ก็ทิ้งให้เดียวเอ๋ยตาย
 (ชาย) แม่ ต. เอ๊ย ต. เต่า แลดูสองเต้าน้องเต่ง เหมือนทองขึ้นตาเต่งพี่หลงลืมตาย
 (หญิง) พ่อ ต. เต่าตีนดำ พี่อย่ามาทำอวดโต ประเดี๋ยวจะโดนมิดได้ถ้าไม่รักตัวกลัวตาย
 (ชาย) แม่ ถ. เอ๊ย ถ. ถูง เปรียบเหมือนนาทุ่งสองแคว ไร่ทุ่งนาทั้งสองแควนั้นน้องจะไม่ให้ใครไถ
 (หญิง) พ่อ ถ. เอ๊ย ถ. ถูง น้องมีนาทุ่งสองแคว แต่ทุ่งนาทั้งสองแควนั้นน้องจะไม่ให้ใครไถ
 (ชาย) แม่ ฐ. ธงสีทอง พี่เที่ยวท่องมาหลายเที่ยว เมื่อมีหนทางพี่ก็ต้องเที่ยวมาหาแม่แสงอุทัย
 (หญิง) พ่อ ฐ. ธงชาติไทย น้องกลัวรักไม่ซื่อตรง ให้พี่ไปยกเสาธงเอาไว้สำหรับเสี่ยงทาย
 (ชาย) แม่ น. หนูเนื้อนึ่ง พี่อยากเจอหน้าवलน้อง แม่ดอกโสนในหนองพี่อยากแนบเนื้อนางใน
 (หญิง) พ่อ น. หนูหน้าवल มันไม่ได้น้องไปนอนน้าว จะต้องไปนอนหนาว ก็เพราะไม่ได้นางใน
 (ชาย) แม่ บ. ใบไม้ใบบาง อย่าทำเป็นใบ้บ่าบ่น ให้หาคู่เทินบนเสียเถิดแม่บัวบังใบ
 (หญิง) พ่อ บ. ใบบัวบาง อย่าทำเป็นใบ้บ่าบ่น อย่าทำเหมือนคนเป็นบ้า อย่ามาหลงรักบุษบา

เลณะพ้อบ่ทองใบ

(ชาย) แม่ ป. ปลานมปั้น โคนใครปั้นมาบ้างหรือไม่ แม่ ป. ปั้นยิ่งเป่าจงว่าความเป็นไป
 (หญิง) พ่อ ป. ปลางามบ่อ มันไม่ได้แม่ป่อสุกปลั่ง ให้กลับไปทำนาปรัง ไปเถอะไปพี่ไป
 (ชาย) แม่ ผ. ผึ้งโผผิน พี่มาประสบพบผ่าน จะพาตัวน้องผายผิน เข้าไปในพุ่มป่าไม้
 (หญิง) พ่อ ผ. ผึ้งบินผ่าน น้องไม่เอาทำผัว อย่ามาหลงพันพัว มันไม่ได้ต่อดอกไผ่
 (ชาย) แม่ ผ. ผาหน้าฝน ถึงอยู่คนละฟาก พี่จะเอารักมาฝากกับแม่แค้นเป็นไฟ
 (หญิง) พ่อ ผ. ผาหน้าฝน อย่ามาพ่นเป็นฟอย น้องนี้ไม่ใช่ผืน ถึงแม้จะฆ่าจะฟัน ก็ไม่ได้แค้น

เป็นไฟ

(ชาย) แม่ พ. พานงามพร้อม เสียงช่างเพราะเหมือนพิณ พี่อุตสาหิผผินมาหาแม่ผ่องอำไพ
 ฯลฯ (กำแพงเพชร, 2555)

2) รำคล้องช้าง

รำคล้องช้างเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านวังพระธาตุ วิธีรำฝ่ายชายจะนำผ้าไปคล้องคอฝ่ายหญิงออกมารำกลางวงเป็นคู่ ๆ เมื่อจบเพลงฝ่ายหญิงจะเอาผ้านั้นไปคล้องผู้ชายคนอื่นออกมาสลับกันไปเรื่อย ๆ เมื่อฝ่ายชายคล้องจะร้องว่า “คล้องเถิดหนาพ่อคล้อง” ถ้าเป็นฝ่ายหญิงคล้องจะร้องว่า “คล้องเถิดหนาแม่คล้อง” เนื้อร้องแสดงถึงวัฒนธรรมการคล้องช้างปามาฝึกเพื่อใช้งานในสมัยก่อน เนื้อร้องมี 2 ช่วง คือ ร้องเกริ่น โดยนาเนื้อเพลงกล่อมเด็ก “เพลงคล้องช้าง” มาใส่จังหวะและทำนองเดียวกันใช้ร้องช่วงเกริ่นเพื่อให้รำเดินหาคู่คล้อง เมื่อขึ้น “คล้องเถิดหนา...” ผู้เล่นก็จะคล้องคู่ออกมารำ

ภาพ 6 ระบำคล้องช้าง

หมายเหตุ : จาก ระบำคล้องช้าง โดย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น, ม.ป.ป., (<https://culturs.weebly.com/362336333602360936083619361936173649362136323616364136173636361136333597359736343651360936073657362935913606363636563609.html>). CC BY-NC-ND.

ร้องเกริ่น

วันเอ๋ยวันนี้ ตัวพี่จะไปคล้องช้าง ชำมห้วยบึงบาง ชำมเขาพนมทอง
คล้องช้างมาได้ เก็บเอาไว้ในจालอง เกี้ยวหย้าเอามากอง ช้างน้อยหรือก็ไม่กิน
ยกวงฟาดงา น้ำตาไหลริน ช้างน้อยไม่กิน เพราะคิดถึงถิ่นมารดา

ร้องประกอบการรำเป็นคู่

คล้องเสียเถิดแม่ (พ่อ) คล้อง อย่าจดย่าจ้อง คล้องเอาตัวงามเอ๋ย คล้องช้างมาได้แล้วเหว
คล้องช้างมาได้แล้วว้า มัดไว้ที่ต้นยอ ช้างเถื่อนเข้ามาเกย เลยเอาช้างต่อ ต้นยอเล็กนัก ระวังจะหักโพงเอ๋ย

3) ระบำโขน

ระบำโขนมีมาก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง ผู้สืบค้น แม่ล่ำภู ทองธรรมชาติ และแสดงโดยแม่บ้าน ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีการเล่น

ดนตรีและนักร้องเริ่มบรรเลง หนุ่มสาวจะออกรำเป็นคู่ ๆ รำไปรอบลงจะมีลีลาและท่าทางประกอบในแต่ละเพลง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วย กลอง ฉิ่ง ฉาบ กรับ สำหรับการแต่งกายนั้น หญิงนุ่งซิ่น เสื้อสวยงาม ชายนุ่งกางเกง เสื้อคอกลมลายดอก ผ้าขาวม้าคาดเอว

เนื้อเพลง

เพลงที่ใช้ในระบำไทมีหลายบทเพลงแต่ที่นิยมนำมาใช้ประจำจะมีเพลงสายน้ำแม่ปิง เพลงดอกกุหลาบ เพลงหงส์ เพลงดอกบัวไทย เพลงชากังราว เพลงตามองตา เพลงเธอจำ เป็นต้น แต่ละเพลงมีเนื้อร้องดังนี้

- เพลงสายน้ำแม่ปิง สายน้ำแม่ปิงไหลนอง น้ำเหนือไหลเซาะตลิ่ง ไหลดิ่งวังเอ่อฝั่ง เย็นสอง เรามานั่ง เย็นสองเรามาสั่ง ฝากความหวังไว้ให้แก่น้ำ สายน้ำคือสายสัมพันธ์ เธอกลิ่นฉันเป็นชาวฝั่งปิง เอ้าเธอกับฉันเป็นชาวฝั่งปิง

- เพลงดอกกุหลาบ ดอกกุหลาบดอกน้อยหนามคม อยากจะชมว่าชื่นอร่า หนามเหน็บทำไมถึงเจ็บหนักหนา ทุกคืนวันมาพาให้สุขใจ อยากรู้จักแม่มาเดลี แม่ยอดสตรีแห่งดวงดารา ชำนี้เปรียบเสมือนกระต่ายน้อย จะมากอดดวงจันทร์รา ฟังดู ฟังดู คารมชายจะชมไม่ชื่นอร่า ใจชายเชื่อไม่ได้ดอกหนา ใจหญิงเชื่อไม่ได้ดอกหนา ทุกคืนวันมาพาให้สุขใจ

- เพลงหงส์ หงส์ หงส์ หงส์ หงส์ อย่าทะนงไปนัก เดี่ยวปีกของเจ้าจะหัก หักลงอยู่ตรงกลางหนอง อย่าทะนงถือว่าเป็นหงส์ทอง ยามเมื่อฉันแลมอง หงส์เอ๋ย หงส์ทอง ขยับปีกบิน หงส์เอ๋ย หงส์ทอง ขยับปีกบิน

- เพลงดอกบัวไทย ดอกบัวไทย นั้นช่างงามผุดผ่อง แต่ฉันมอง ฉันว่าเธอสวยกว่า เธอฉันสวยจริง ๆ สวยยิ่งกว่าเทพธิดา รักเธอ ๆ หนักหนา รักกว่าชีวิตของฉัน หากเธอตายฉันต้องวายชีวัน มาตายด้วยกันขึ้นสวรรค์กันฉันนะเธอ

- เพลงชากังราว ชากังราววัยคะนอง เราจะต้องไว้อาลัยให้โลกเล่าลือ ขึ้นชื่อว่าชากังราว ใครจะรำก็เชียว เราไม่เมินหน้าหนี พวกเรายินดี เชิญชิมมาเล่นพ่อนรำ (ข้า) ขอเชิญสาวงาม มารำถวายเจ้าพ่อ อนิจจารูปหล่อ คิ้วตอข้างเดียว พายเรือมารับ ขากลับกระไรน้ำเขียว พายเรือคนเดียว น้ำเขียวอุตสาห์พายมา

- เพลงตามองตา ตามองตา สายตาก็จ้องมองกัน รู้สึกเสียวซ่าหัวใจ จะว่ารักฉันก็ไม่รัก จะว่าหลงฉันก็ไม่หลง ฉันยังอดโค้งเธอไม่ได้ เธอช่างงามวิไล (ข้า) เหมือนดอกไม้ที่เธอถือมา (ข้า) (ชาย) ขอให้ดอกเดียว (หญิง) ดอกเดียวก็ไม่ได้ (ชาย) หมดอาลัยเจ้าของเขามี

- เพลงเธอจำ เธอจำ เธอชื่อไร บอกหน่อยจะได้รู้จัก ไปมาจะได้ถามทัก รู้จักกันไว้แหละดี เมื่อตีพลัดไปบ้านน้อง เมื่อน้องพลัดไปบ้านพี่ สวัสดิ์จ้า จ้าสวัสดิ์ ฉันยินดีสาคีต่อเธอ

ภาพ 7 ระบำไท

หมายเหตุ : จาก รำไทโคราช โดย หนังสือพิมพ์โคราชคนอีสาน, 2563, (<https://koratdaily.com/blog.php?id=11626>). CC BY-NC-ND.

แนวทางปฏิบัติและรางวัลที่ได้รับของ ครูสุขศรี สิทธิ

1. ผลงานที่สร้างชื่อเสียง

ครูสุขศรี สิทธิ ได้รับรางวัลต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ แสดงให้เห็นว่า ท่านได้เสียสละเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อสังคม บ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านฟื้นฟูอนุรักษ์และนำเสนอบทเพลงพื้นบ้านไทรตรัง การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยพัฒนาชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง ซึ่งจะเห็นได้จากรางวัลที่ท่านได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย สำหรับผลงานหลักที่ท่านภูมิใจและสร้างชื่อเสียงให้กับท่าน มีดังนี้

1) รางวัลชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ประจำปี 2565

ภาพ 8 รางวัลชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ประจำปี 2565

(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

2) เผยแพร่และส่งเสริมนิทานเรื่องท้าวแสนปมจนได้รับรางวัลมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นดีเด่นของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชรและสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ

3) นำเสนอการการเล่นท้องถิ่นระบำ.ไก่ ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ ITV เป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งประเทศได้รู้จักการเล่นพื้นบ้านของตำบลไทรตรัง

และผลงานอื่น ๆ ของ ครูสุขศรี สิทธิ เป็นที่ประจักษ์ของคนทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ เกียรติคุณ และรางวัลที่ท่านได้รับมีมากมาย ขอยกตัวอย่างมาบางส่วน ดังนี้

1) เกียรติบัตรได้ผ่านอบรม และลงพื้นที่ปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยสิ่งแวดล้อม และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม

2) โล่ประกาศเกียรติคุณ เป็นคลังปัญญาผู้สูงอายุดีเด่นจังหวัดกำแพงเพชร ประจำปี 2563

3) เกียรติบัตร ได้รับการพิจารณาเป็นชุมชนคุณธรรม เทียวชุมชนยลวิถี ประจำปี 2565

4) โล่ประกาศเกียรติคุณคลังปัญญาผู้สูงอายุดีเด่นประจำจังหวัด

5) เกียรติบัตรเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ เครือข่ายทางวัฒนธรรม

6) เกียรติบัตรได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นผู้มีคุณูปการต่อการใช้ภาษาไทยของจังหวัดกำแพงเพชร

7) เกียรติบัตรเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ประจำปี

2551

8) เกียรติบัตรเข้าร่วมฝึกอบรมสูตรวิชาชีพพระยาสัน หลักสูตรอาหารท้องถิ่นเมืองกำแพงเพชร ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมอาหารไทย ผ่านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์

- 9) เกียรติบัตรเป็นผู้ได้รับการคัดเลือกเพื่อรับรางวัล ครูดีในดวงใจระดับเขตพื้นที่การศึกษา
- 10) ประกาศกิตติคุณระบาค. โกได้รับการคัดสรรเป็นประเพณีศิลปะการแสดงอาหารหรือทอผ้าที่โดดเด่นที่สุดขององค์การบริหารส่วนตำบลเตยตึง ตามโครงการรากวัฒนธรรมของดีบ้านฉัน
- 11) ประกาศนียบัตร ได้รับรางวัลชมเชยอันดับ 2 ระดับประเทศในการตอบคำถามธรรมะทางก้าวหน้าครั้งที่ 23 ระดับครูอาจารย์
- 12) เกียรติบัตรเป็นผู้ที่ทำความดีให้เป็นแบบอย่างบุคคลทั่วไป ยกย่องเชิดชูคนดีประจำปี 2551
- 13) ประกาศกิตติคุณหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวบ้านวัดวังพระธาตุเป็นผู้ผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐานการพัฒนาชุมชนประเภทกลุ่ม/องค์กรชุมชน ประจำปี 2565
- 14) ประกาศเกียรติคุณเป็นผู้ผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐานการพัฒนาชุมชน ประเภทผู้นำชุมชนประจำปี 2565
- 15) เกียรติบัตร ได้รับคัดเลือกเป็นครูสอนดี ประจำปี 2554
- 16) เกียรติบัตรเป็นผู้ได้รับคัดเลือกเป็นบุคคลดีเด่นคนดีศรีไตรตรังษ์
- 17) เกียรติบัตรได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างที่ดีภายใต้โครงการเมืองไทยเมืองคนดีประจำปี 2551

2551

- 18) ประกาศเกียรติคุณได้รับการสดุดีพระเกียรติยกย่องเป็นผู้สูงอายุที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมระดับจังหวัด ประจำปี 2566
- 19) เกียรติบัตรพัฒนาศักยภาพเครือข่ายทางวัฒนธรรมและผู้นำชุมชน คุณธรรม รุ่นที่ 2
- 20) เกียรติบัตรได้เป็นผู้อนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานการแสดงศิลปะวัฒนธรรมศิลปนิมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง
- 21) เกียรติบัตร เป็นภูมิปัญญา ผู้สูงอายุดีเด่น ประจำปี 2554
- 22) โล่เกียรติคุณ ชุมชนบ้านวังพระธาตุได้รับการคัดเลือก ให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ประจำปี 2565 และอื่น ๆ

2. แนวทางการปฏิบัติและการดำเนินชีวิต

ครูสุขศรี สิทธิ (การสัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2567) ในด้านแนวทางการปฏิบัติและการดำเนินชีวิต ท่านเล่าว่า ที่ท่านประสบความสำเร็จทุกวันนี้เป็นเพราะมีแนวทางจากคุณแม่เสนอ สิทธิ ซึ่งเป็นมารดาได้เป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และคุณแม่เสนอ สิทธิ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมให้กับท่านอาจารย์สุขศรีซึ่งท่านก็เกิดการเรียนรู้และจดจำและก็นำมาปรับใช้กับตัวเองและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังโดยสิ่งที่ท่านได้ทำการอนุรักษ์และถ่ายทอด อาทิเช่น

- ☐ การส่งเสริมการทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้จักวิธีการทำบุญที่ถูกต้องตามประเพณีที่สืบทอดกันมา
- ☐ ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการแต่งกายที่ม้นเป็นวัฒนธรรมของไทยพื้นถิ่น เช่น การนุ่งผ้าซิ่นไปวัด นำเอาเสื้อโป่งหรือคอกระเช้าหรือโจงกระเบน เป็นต้น
- ☐ อนุรักษ์และถ่ายทอดเรื่องศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้คงอยู่ให้สืบทอดต่อไปจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งมีมา มากกว่า 200 กว่าปี
- ☐ อนุรักษ์และถ่ายทอดเรื่องเพลงพื้นบ้าน เรื่องอาหารพื้นถิ่นที่กำลังจะเลือนหายไปแล้ว เช่น อาหารพื้นถิ่นตามรอยเสด็จประพาสต้น น้ำพริกกำแพงพัง เป็นต้น

บทสรุป

ครูสุขศรี สิทธิ เกิดที่จังหวัดกำแพงเพชรในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2497 และมีอายุ 70 ปี โดยมีประสบการณ์การทำงานในสายงานครูโดยมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและครุศาสตรบัณฑิต ได้รับรางวัลจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พื้นฟูอนุรักษ์และนำเสนอบทเพลงพื้นบ้าน ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้เป็นที่ยอมรับในชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรัง อำเภอมือ จังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันทำงานเป็นครูโรงเรียนบ้านไตรตรัง อยู่บ้านเลขที่ 27 ตำบลไตรตรัง อำเภอมือ จังหวัดกำแพงเพชร ในตำแหน่งข้าราชการบำนาญ

ครูสุขศรี สิทธิ มีความสนใจในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมในชุมชนบ้านวังพระธาตุ โดยเป็นผู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการดูแลและสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การแสดง การละเล่น และศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้คนในและนอกชุมชนได้รับรู้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของบ้านวังพระธาตุ อีกทั้งยังเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุและให้คำแนะนำเพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ผ่านกิจกรรมการออกกำลังกายและการเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในไตรตรัง ชุมชนวังพระธาตุยังเป็นชุมชนโบราณที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่น่าสนใจ เช่น นิทานท้าวแสนปม การละเล่นพื้นบ้าน และการสืบทอดวัฒนธรรมโบราณอย่างสมบูรณ์แบบอยู่ต่อไป

ในด้านผลงาน ได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ ซึ่งเป็นการยืนยันถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การฟื้นฟูอนุรักษ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านวังพระธาตุ ตำบลไตรตรัง อำเภอมือ จังหวัดกำแพงเพชร ผลงานที่ได้รับรางวัลนี้แสดงถึงการทำงานอย่างเต็มที่และการให้บริการสู่สังคมอย่างเสียสละ โดยเน้นไปที่การพัฒนาชุมชนให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ในด้านแนวทางการปฏิบัติและการดำเนินชีวิต ครูสุขศรี สิทธิ ได้รับแนวทางและคำแนะนำจากคุณแม่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางด้านวัฒนธรรมจากคุณแม่ด้วย โดยท่านได้นำความรู้และประสบการณ์นี้มาปรับใช้ในชีวิตของตนเองและในการสอนนักเรียนอีกด้วย โดยมีการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการทำบุญตามประเพณี การแต่งกายที่เป็นวัฒนธรรมไทยพื้นเมือง การอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแสดงและเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์และถ่ายทอดเครื่องดนตรีและอาหารพื้นถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้รุ่นหลังได้รับรู้และรักษาวัฒนธรรมไทยไว้ในชุมชนอย่างยั่งยืนและต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (ม.ป.ป.). *ศาลท้าวแสนปม*.

<https://thailandtourismdirectory.go.th/attraction/5102>

กำแพงเพชร. (13 มกราคม 2555). *ระบำ ก.ไก่*. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม.

<http://www.m-culture.in.th/album/120778>

กำแพงเพชร. (9 กุมภาพันธ์ 2567). *เจดีย์เจ็ดยอด เมืองโบราณไตรตรึงษ์*. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม.

กระทรวงวัฒนธรรม. http://www.m-culture.in.th/album/198187/เจดีย์เจ็ดยอด_เมืองโบราณไตรตรึงษ์

เที่ยวไปกับ Trip. (17 สิงหาคม 2566). *"วัดวังพระธาตุ"(ท้าวแสนปม)*.

<https://th.trip.com/moments/detail/kamphaeng-phet-23205-119534566/>

โรงเรียนอนุบาลสมนึกกำแพงเพชร. (2 กันยายน 2566). *พากันพายยยย...* [รูปภาพ]. Facebook.

<https://www.facebook.com/ScienceTeacherAnubansomnuk/posts/pfbid0PF9KtjoAm5X1BkseE4eHuMCTj62o9dzmLqkve6yevdcL2wjLv7Ud5sTkwbi6EAZNL>

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. (ม.ป.ป.). *ระบำคล้องช้าง*.

<https://culturs.weebly.com/36233633360236093>

6083619361936173649362136323616364136173636361136333597359736343651360936073657362935913606363636563609.html

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด. (ม.ป.ป.).

ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น. https://maesot.kpru.ac.th/suffeco/?page_id=587

สันติ อภัยราช. (26 กุมภาพันธ์ 2555). *ครูสุขศรี สิทธิ ครูผู้นำ ในการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมสาขาการแสดง*.

<http://www.sunti-apairach.com/home/ครูสุขศรี-สิทธิ-ครูผู้นำ-ในการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมสาขาการแสดง>

สำนักบริการวิชาการและจัดหารายได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (20 มกราคม 2559). *การวางแผนการจัดกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ประกอบการชุมชนไตรตรึงษ์*.

https://asl.kpru.ac.th/main/?page_id=84&lang=TH

หนังสือพิมพ์โคราชคนอีสาน. (14 สิงหาคม 2563). *รำไท่นโคราช*.

<https://koratdaily.com/blog.php?id=11626>

องค์การบริหารส่วนตำบลไตรตรึงษ์. (20 มีนาคม 2562). *ระบำก.ไก่*.

<https://www.tritrueng.go.th/travel/detail/286>

acttifact -ab-. (15 ธันวาคม 2555). *ตำนานเล่าขาน ; ท้าวแสนปม*. Blogger.

<http://acttifact.blogspot.com/2012/12/blog-post.html>

Vsport. (5 ตุลาคม 2566). *กำแพงเพชร-แหล่งเรียนรู้ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ “ชุมชนคุณธรรมบ้าน*

วังพระธาตุ” เรือน้ำน้อย ทำอาหารคาวหวานจากกล้วยไข่ ขนมสังขยากล้วยไข่ ทับทิมกล้วยไข่ แกงไก่กล้วยไข่. <https://www.vsportkamphaeng.com/post/9613>

วัดปราสาท ตำบลคณทิ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร

วุฒิชัย ตรุษลักษณ์¹, ปนัดดา สิงห์คำ², พิมลพร เพชรสัมฤทธิ์³, ยุทธภูมิ ครอบครอง⁴, ณรงค์ชัย รักษ์ชน⁵,
นริศร ธงชัย⁶ และพงศธร พิธิ์⁷

บทนำ

วัดปราสาท อยู่ในเขตบ้านโคกไต้ เป็นวัดโบราณที่อยู่ในเขตเมืองโบราณคณทิ ภายในวัดมีวิหารหลวงพ่โตซึ่งเป็นฐานวิหารเก่าแล้วมีการสร้างหลังคาครอบ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่สกุลช่างกำแพงเพชรเป็นประธานหนึ่งองค์ ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่โต” บนฐานชุกชียังมีพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดเล็กอยู่อีกหลายองค์ นอกจากนี้มีเจดีย์โบราณอยู่ 2 องค์ องค์หนึ่งได้รับการบูรณะและสร้างเจดีย์ครอบมณฑป ส่วนอีกองค์ยังไม่ได้บูรณะ ชาวบ้านเรียกว่า “ปราสาท” ซึ่งสันนิษฐานว่าแต่เดิมคงเป็น เจดีย์ทรงปราสาทและเป็นที่มาของชื่อวัดปราสาทด้วย ที่โบสถ์มีใบเสมาหินชนวนสมัยอยุธยาสกุลช่างกำแพงเพชรปักอยู่หลายใบ ส่วนวัดกาทั้งนั้นพบแค่เพียงซากฐานวิหาร

วัดปราสาทยังมีพิพิธภัณฑสถานบ้านตำบลคณทิ ซึ่งจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านโคก ในอดีตเมื่อราว 100 ปีที่ผ่านมา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวบ้านโคก

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตำบลคณทิถือว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีการดำเนินการจัดทำโดย ท้องถิ่น มีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่ค่อนข้างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (Jongkolrut, 2555)

ดังนั้นคณะผู้จัดทำจึงได้ศึกษาเรื่องวัดปราสาท เพื่อให้ผู้อ่านนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของวัดปราสาท และ 2. เพื่อศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลคณทิ

คำสำคัญ: วัดปราสาท, วัดบ้านโคก, กำแพงเพชร

ความเป็นมาของวัดปราสาท และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตำบลคณทิ

1. ประวัติข้อมูลของวัดปราสาท

วัดปราสาทตั้งอยู่ใน บ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลคณทิ อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร 62000

ภาพ 1 วัดปราสาท
(ผู้บันทึกสร้างสรรค์เอง)

¹ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²⁻⁷ นักศึกษา สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ตั้งแต่สมัยโบราณชุมชนนี้ยังไม่ค่อยมีคนมาอาศัยอยู่จะไปอยู่ในกลางทุ่ง เขาเรียกว่าแม่น้ำคณฑีในพื้นที่ตรงนั้นรวม 1 ตร.ม มีวัดอยู่ 16 วัด ที่ใกล้ๆวัดจะติดต่อกันพอตอนหลังน้ำมันท่วมความเจริญไม่สะดวกเรื่องทำมาหากินก็เลยมาสร้างในชุมชนนี้ ชาวมอญ เขาเรียกว่า “ยายสาท” จะมีเรือบรรทุกเงินทองและค่าทาสบริวาร คนสมัยก่อนเขาจะเรือวิชาอคมจะทำน้ำมนต์และอธิฐานจิตด้วยว่า ถ้าเรือไปจอดนิ่งอยู่ที่ใดไม่เคลื่อนที่แล้วจะเอาสมบัติมาสร้างเป็นวัด จนมาถึงบ้านท้ายเกาะ ก็ติดเกาะเอน้ำมนต์พรมก็เป็นร่องน้ำเรื่อยมา มาถึงหมู่ 1 เรือก็ติด เรือมาไม่ได้ก็เอน้ำมนต์พรมก็แหวกเป็นร่องมาเรื่อยจนถึงท่าวัดประสาธ เอน้ำมนต์พรมยังงี้ก็ไม่ไปก็เลยขึ้นมาสร้างวัดปราสาท แล้วก็ให้ชื่อว่า “ประสาธ” เพราะมาจากยายสาทที่เป็นชาวมอญ สร้างครั้งแรกที่เป็นเอกลักษณ์ก็คือปราสาท

สมัยก่อนเป็นป่าไผ่เยอะ มีเสียด้วยเขาจึงเรียกครั้งแรกว่าวัดปราสาทเสียพอภายหลังมีความเจริญของชุมชนเสียเลยหนีไปต่อ ๆ มา สมัยพระร่วงก็ได้เกิดการเสียด้วยก็คือพระร่วงพูดคำไหนก็เป็นคำนั้น เป็นคนที่มีกำลังวังชามหาศาลทำนายว่าท่านต้องเป็นใหญ่ก็เลยเสียด้วยให้ในเงวียน ก็เลยไปอยู่ที่สุโขทัยก็เลยตั้งกรุงสุโขทัยและตั้งท่านเป็นกษัตริย์องค์แรกของสุโขทัย ทรงพระนามว่าพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และความเจริญตรงนี้ก็เริ่มเพิ่มมากขึ้น ในสมัยก่อนก็คือสมัยสงครามก่อนที่จะสร้างกำแพงเพชรเมืองนี้จะเกิดก่อนเมืองกำแพงเพชร คนที่เป็นกษัตริย์จะกวาดต้อนคนของแต่ละหมู่บ้าน อยู่ในหมู่บ้าน 15 วัน ไปสร้างเมืองอีก 15 วัน แสดงว่าเมืองกำแพงเพชรจะถูกสร้างก่อนที่กรุงสุโขทัยจะเกิดคนใหญ่คนโตก็จะมีวัดเป็นของตัวเอง ก็สร้างหลาย ๆ วัดจึงได้มีถึง 16 วัด ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (ประเสริฐ รุ่งน้อย, การสัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2567)

2. พิพิธภัณฑสถานตำบลคณฑี

พิพิธภัณฑสถานตำบลคณฑี พัฒนามาจากการเก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านโค่นที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายวัด โดยเก็บรวบรวมไว้ที่ศาลา การเปรียญซึ่งสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 ต่อมาศาลาการเปรียญชำรุดทรุดโทรมทางวัดจึงได้ทำการรื้อถอนเพื่อสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่เมื่อ พ.ศ. 2538- 2539 จากนั้นนำไม้และวัสดุที่ยังมีสภาพดีจากการรื้อถอนศาลาการเปรียญมาสร้างเป็น อาคารพิพิธภัณฑสถานตำบลคณฑี พิพิธภัณฑสถานได้มีการจัดและเปิดให้เข้าชมเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2546 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคณฑี ภายใต้การนำของนายอดุลย์ โพธิ์อ่วม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคณฑี ซึ่งเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญและมีวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรและ องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นหลักในการพัฒนา พิพิธภัณฑสถานตำบลคณฑีมีลักษณะเป็นอาคารโถงชั้นเดียว หลังคาทรงไทย ภายในจัดแสดง ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไม้ริมผนังและมุมต่าง ๆ (ประเสริฐ รุ่งน้อย, การสัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2567) จำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1) เครื่องมือในการทำครัว เช่น ช้อน ชาม ครก กาน้ำร้อน กระทายชุดมะพร้าว ชันทองเหลือง ปิ่นโต เครื่องไม้ เป็นต้น

- ชันทองเหลือง

ในสมัยก่อนคนโบราณใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเช่น ตักอาบน้ำหรือล้างไม้ล้างมือ และสามารถใช้แทนแก้วสำหรับดื่มน้ำได้ เป็นของใช้ประจำบ้านที่จำเป็นอย่างหนึ่งที่ต้องมีทุกบ้าน

ภาพ 2 ช้อนทองเหลือง
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- กาน้ำร้อน

เป็นเครื่องใช้สมัยก่อนที่นำมาใช้ต้มน้ำดื่มชาสมุนไพรต่าง ๆ ในยุคสมัยนี้คนนิยมนำมาตกแต่งบ้านเนื่องจากกาน้ำร้อนโบราณมีลวดลายที่สวยงาม

ภาพ 3 กาน้ำร้อน
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- ช้อนทองเหลือง

เป็นของใช้จำเป็นของคนในสมัยโบราณที่คอยข้างจะมีฐานะใหญ่โตนำมาใช้ในการรับประทานอาหาร ช้อนที่ทำจากทองเหลืองจะมีประสิทธิภาพต่อต้านการเกิดสนิมได้ดี

ภาพ 4 ช้อนทองเหลือง
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- กระต่ายขูดมะพร้าว

เป็นเครื่องครัวสำหรับขูดมะพร้าวเพื่อปรุงสำหรับอาหารต่าง ๆ ในปัจจุบันในบางครัวเรือนยังมีการใช้กระต่ายขูดมะพร้าวอยู่แต่อาจจะมีการดัดแปลงให้หน้าตาของกระต่ายขูดมะพร้าวไม่เหมือนแต่ก่อน

ภาพ 5 กระต่ายขูดมะพร้าว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- ปิ่นโต

ปิ่นโตจะใช้สำหรับใส่อาหารเพื่อเดินทางไกล ๆ หรือใส่อาหารเพื่อไปทำบุญที่วัด ปิ่นโตเป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนกล่องใส่ข้าวในยุคนี้ ปัจจุบันบางครัวเรือนยังนิยมใช้อยู่แต่จะมีรูปร่างหน้าตาการใช้งานและวัสดุที่ใช้ทำที่พัฒนาขึ้น

ภาพ 6 ปิ่นโต
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- เครื่องโม่

เครื่องโม่หินเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการโม่แป้ง เป็นเครื่องทุ่นแรงในสมัยโบราณ ในปัจจุบันได้มีการพัฒนามาเป็นเครื่องโม่ไฟฟ้า

ภาพ 7 เครื่องโม่
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

2) เครื่องมือในการจับปลา เช่น ลอบ สุ่ม ข้อง ไซ เบ็ด ฉมวกเหล็ก-ไม้ เป็นต้น

- ไซ สุ่ม ลอบ เบ็ด ฉมวกเหล็ก - ไม้

ในสมัยโบราณใช้ในการหาปลาจับปลาเพื่อมาเป็นอาหารตามแม่น้ำลำธารต่าง ๆ หรือเป็นเครื่องมือทำมาหากินชนิดหนึ่ง ในปัจจุบันยังมีการใช้อยู่บางพื้นที่

ภาพ 8 ไซ สุ่ม ลอบ เบ็ด ฉมวกเหล็ก-ไม้
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

3) เครื่องมือช่าง เช่น เลื่อยสั้น-ยาว มีดพร้า-ปลอกมีด กบมือไสไม้และขวาน กรรไกรตัดผม เป็นต้น

- กรรไกรตัดผม

กรรไกรตัดผมโบราณเป็นเครื่องมือช่างในสมัยก่อน ใช้ในการตัดแต่งทรงผมหรือเป็นเครื่องมือทำมาหากินของช่างตัดผมในสมัยโบราณ มีลักษณะคล้ายมีดที่ใช้ในครัวเรือนในสมัยปัจจุบัน

ภาพ 9 กรรไกรตัดผม
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

4) เครื่องที่ใช้ในการทำมาหากิน เช่น ลูกคิด ตาชั่ง เป็นต้น

- ลูกคิด

เป็นเครื่องมือสำหรับใช้คำนวณคณิตศาสตร์หรือการนับเลขบวกลบคูณหาร นับว่าเป็นเครื่องคิดเลขยุคแรก ๆ

ภาพ 10 ลูกคิด
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- ตาชั่ง

เป็นเครื่องมือวัดชนิดหนึ่งที่ใช้วัดน้ำหนักวัตถุชนิดต่าง ๆ เพื่อบ่งชี้วัดขนาดของน้ำหนักที่วัดได้ แต่ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนการชั่งน้ำหนักใหม่ที่ทันสมัย

ภาพ 11 ตาชั่ง
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

5) เครื่องมือที่ใช้เขียนหมาก เช่น เครื่องตำหมาก เป็นต้น

- เขียนหมาก

เป็นเครื่องตำหมากในสมัยโบราณ ปัจจุบันไม่นิยมรับประทานหมากเพราะมีแต่คนรุ่นใหม่ แต่ยังมีคนเฒ่าคนแก่ที่ยังคงรับประทานอยู่ จึงจางหายไปตามกาลเวลาเพราะสามารถหาซื้อได้แบบสำเร็จรูป โดนที่ไม่ต้องมานั่งตำเอง

ภาพ 12 เซียนหมาก
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

6) เครื่องมือที่ใช้ในการนวด เช่น นมสาว เป็นต้น

- นมสาว

เป็นอุปกรณ์นวดตัว ทำจากไม้ ใช้สำหรับกดนวดบริเวณตัว โดยใช้มือจับแล้วกดไปที่ตัว หรือวางกับพื้น แล้วนอนกด นวดได้ทั้งบริเวณ คอ แขน ลำตัว หลัง ขา และ น่อง

ภาพ 13 นมสาว
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

7) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บของ เช่น หีบ กล่อง เป็นต้น

- หีบ

เป็นกล่องที่ใช้บรรจุสิ่งของในสมัยโบราณ คนโบราณมักใช้เก็บสิ่งของมีค่า เช่น ทองคำ กีบ เครื่องประดับ และยังสามารถเก็บสิ่งของต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไปได้

ภาพ 14 หีบ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

8) เครื่องมือที่ใช้ในการทำขนม เช่น หลุมขนมครก ครก เป็นต้น

- ครก

ครกเป็นเครื่องครัวอย่างหนึ่ง ใช้ในการทำอาหารที่ต้องตำ และบด

ภาพ 15 ครก

(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- หลุมขนมครก

หลุมขนมครกนับว่าเป็นเครื่องครัว ใช้ในการทำขนมครก ปัจจุบันยังคงมีอยู่แต่มีการดัดแปลงตามกาลเวลาและยังนำมาทำอาหารที่หลากหลาย เช่น ไข่นกกระทาทอดในหลุมขนมครก

ภาพ 16 หลุมขนมครก

(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

- ตะเกียงโบราณ

การใช้ตะเกียงในสมัยโบราณถือว่าเป็นของที่มีทุกบ้าน ใช้ในการส่องแสงในเวลากลางคืนที่ในสมัยโบราณยังไม่มีไฟฟ้าใช้

ภาพ 17 ตะเกียงโบราณ
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

นอกจากนี้ ภายในพิพิธภัณฑียังเก็บรักษาของโบราณต่าง ๆ ทำเป็นตู้กระจกจัดแสดงเครื่องถ้วยลายคราม และเครื่องเบญจรงค์ ข้างบนตู้จัดแสดงพระราช ประวัติ พระบรมฉายาลักษณ์และพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระองค์เคยเสด็จประพาสบ้านโคนในการเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2449 และยังมีพระราชประวัติและพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันด้วย

พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นตำบลคณทีได้พัฒนามาจากการที่ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้โบราณ มาถวายให้กับทางวัด โดยเก็บรวบรวมไว้ที่ศาลาการเปรียญซึ่งสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 พิพิธภัณฑท์ได้มีการจัดและเปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2546 พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นตำบลคณทีมีลักษณะเป็นอาคารโถงชั้นเดียว หลังคาทรงไทย ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไม้ริมผนังและมุมต่าง ๆ (ประเสริฐ รุ่งน้อย, การสัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2567)

ภาพ 18 พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดปราสาท
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

พระพุทธรูปปางลีลา

พระพุทธรูปปางลีลามีขนาดสูงฐาน 155 เซนติเมตร อายุสมัยศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ 20 วัสดุที่ทำคือ สำริด องค์พระพุทธรูปอยู่ในอิริยาบถที่เคลื่อนไหว หรือเดินบนแท่นบัวหงายที่มีลักษณะรองรับด้วยฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยมอีกชั้นหนึ่ง ก้าวพระบาทซ้ายไปข้างหน้า ยกสันพระบาทขวาขึ้นเล็กน้อย พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้น หันฝ่าพระหัตถ์ออกไปข้างหน้า ส่วนพระหัตถ์ขวาปล่อยลงขนานไปกับพระวรกาย พุทธศิลป์ของพระพุทธรูปองค์นี้ จัดเป็นศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ซึ่งมีอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะของสุโขทัยโดยเฉพาะ คือ มีพระรัศมีเป็นเปลวเพลิง ขมวดพระเกศาเล็กโรเกศา 9 เส้น พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่งงุ้ม พระโอษฐ์อมยิ้มเล็กน้อย พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเชี้ยวตะคาบ

พระพุทธรูปลีลาลอยตัวองค์นี้ จัดเป็นประติมากรรมสำริดที่งดงามที่สุดชิ้นหนึ่ง ที่แสดงถึงฝีมือชั้นสูงของช่างสมัยสุโขทัย การทำพระพุทธรูปลีลาลอยตัวในสมัยสุโขทัย อาจเปรียบเทียบกับภาพปูนปั้นบนผนังอาคารวัดตระพังทองกลางนอกเมืองสุโขทัย ด้านทิศตะวันออกซึ่งมีองค์ประกอบเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนพระพุทธองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภายหลังทรงเทศนาโปรดพระพุทธรูปปางลีลานี้ อยู่ในพระอิริยาบถยืนยกสันพระบาทขวา สูงขึ้นจากพื้น ปลายพระบาทยังจดอยู่กับพื้นในท่าจะก้าว เพื่อทรงพระดำเนิน พระหัตถ์ขวาย้อยอยู่ท่าไกว พระหัตถ์ซ้ายยกเสมอพระอุระ ตั้งฝ่าพระหัตถ์ป้องไปเบื้องหน้าเป็นกิริยาเดิน มูลเหตุของพระพุทธรูปปางนี้มีที่มาจากครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกในวันออกพรรษา ท่ามกลางหมู่ดาว และพรมแวดล้อม ครั้นนั้นพระสาวิบุตรได้กล่าวชื่นชมในพระอิริยาบถอย่างก้าวของพระองค์ว่าช่างงดงามทำให้ผู้ได้เห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่งนัก

พระพุทธรูปปางลีลาคือเป็นประติมากรรมสำริดที่งดงามทำให้เห็นถึงฝีมือชั้นสูงของช่างในสมัยสุโขทัย การทำพระพุทธรูปปางลีลานี้ อาจเปรียบเทียบกับภาพปูนปั้นบนผนังอาคารของวัดตระพังทองกลางนอกเมืองสุโขทัย มูลเหตุของพระพุทธรูปปางนี้มีที่มาจากครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษา ในครั้งนั้นพระสาวิบุตรได้กล่าวชื่นชมในพระอิริยาบถอย่างก้าวของพระองค์ว่าช่างงดงามทำให้ผู้ได้เห็นเกิดความเลื่อมใส (ประเสริฐ รุ่งน้อย, การสัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2567)

ภาพ 19 พระพุทธรูปปางลีลา
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

ประวัติพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ภาพที่ 18 พิพิธภัณฑสถานวัดปราสาท

เมื่อจุลศักราช 536 พระเจ้าสุริยราชา ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ได้ทรงตกแต่งซ่อมแซมแปลงเมืองพิจิตรปราการ (กำแพงเพชร) ขึ้นใหม่ ครองครองราชย์สมบัติต่อไป มีอัครมเหสี ทรงพระนามว่า สิริสุธาราชเทวี มีพระราชโอรสองค์หนึ่งด้วยพระอัครมเหสี ทรงพระนามว่า จันทกุมาร พระเจ้าสุริยราชาเมื่อแรกได้ราชสมบัติพระชนม์ได้ 20 พรรษา อยู่ในราชสมบัติ 28 ปี เสด็จสวรรคต พระชนม์ได้ 47 พรรษา พระองค์ประสูติวันจันทร์จุลศักราช 570

พระจันทกุมารราชโอรส ได้ขึ้นครองราชย์สมบัติ ทรงพระนามว่า พระเจ้าจันทราชา ข้อความในหนังสือชินกาลมาลินี กล่าวถึงมูลประวัติของพระโอรสราชผู้ได้พระพุทธรูปทองคำมาจากศรีธรรมนครนั้นว่า บุรุษผู้หนึ่งหลงป่าที่บริเวณ บ้านโคกคามา(เข้าใจว่าบ้านโคกคามาเมืองเทพนคร) และได้พบนางเทพธิดาแปลงเป็นมนุษย์ (สาวชาวบ้านเมืองคณที) มาร่วมสมรสจึงเกิดบุตรได้มาเป็นเจ้ากรุงสุโขทัยทรงนามว่าโรจราชจากคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ตอนหนึ่งกล่าวถึงการประสูติของพระองค์ได้ย่นไว้ที่บ้านโค (บ้านโคก จังหวัดกำแพงเพชร ในปัจจุบัน) ยังมีชายคนหนึ่ง (จันทราชา) รูปงามมีกำลังมาก ท่องเที่ยวอยู่ในป่า มีนางเทพธิดาองค์หนึ่ง (สาวชาวบ้านเมืองคณที) เห็นชายคนนั้นแล้ว ใคร่ร่วมสังวาสด้วยจึงแสดงมายาหญิง ชายคนนั้นก็ร่วมสังวาสกับนางเทพธิดาองค์นั้น เนื่องจากการร่วมสังวาสของทั้งสองคนนั้น จึงเกิดบุตรชายคนหนึ่งบุตรชายคนนั้น มีกำลังมาก รูปงาม เพราะฉะนั้นชาวบ้านทั้งปวงจึงพร้อมใจกันทำราชาภิเษกบุตรชายคนนั้น บุตรชายซึ่งครองราชย์สมบัติในเมืองสุโขทัยนั้นปรากฏพระนามในครั้งนั้นว่า โรจราช ภายหลังปรากฏพระนามว่าพระเจ้าร่วง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหมดได้เชื่อว่า เมืองคณทีโบราณ หรือตำบลคณที จังหวัดกำแพงเพชร ในปัจจุบันนั้นอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากพระเจ้าสุริยราชา (พระอัยกาของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ครองราชย์สมบัติที่เมืองพิจิตรปราการ (เมืองกำแพงเพชรปัจจุบัน) หลังจากนั้นก็เสด็จสวรรคตและต่อมาพระจันทกุมารราชโอรส (พระเจ้าจันทราชาพระราชบิดาของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ก็เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติต่อระหว่างที่เกิดปฏิกิริยาหลายสิ่งมากมายจนกระทั่งพระมเหสีเป็นเชื้อชาตินางนาคกุมารี และมีพระโอรสคือ พระร่วง (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) นั่นเอง เพราะอีกเหตุผลหนึ่งที่น่าเชื่อถือ คือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ชินกาลมาลีปกรณ์ว่า บ้านเดิมของพระองค์อยู่ที่ บ้านโคก พระองค์ทรงนำชนชาติไทยต่อสู้กับชนชาติขอมซึ่งเป็นใหญ่อยู่ในสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งของประเทศส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งรวมถึงกรุงสุโขทัยด้วย ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกและเป็นต้นราชวงศ์พระร่วงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย (ประเสริฐ รุ่งน้อย, การสัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2567)

ภาพ 20 พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
(ผู้นิพนธ์สร้างสรรค์เอง)

บทสรุป

วัดประสาธตตั้งอยู่ที่บ้านโคก หมู่ที่ 5 ตำบลคณที อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร สังกัดคณะสงฆ์ภิกษุ ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า วัดบ้านโคก และเป็นสถานที่ที่สำคัญภายในวัดประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑสถานซึ่งเก็บรวบรวมพระพุทธรูปต่าง ๆ สมัยสุโขทัยและมีพระพุทธรูปศิลปะ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี ซึ่งมีลักษณะที่งดงามที่สุดในโลกมีเพียงสององค์คือ พิพิธภัณฑสถานสุโขทัยและพิพิธภัณฑสถานวัดประสาธต โดยในสมัยก่อนพื้นที่ใกล้ๆวัดเป็นพื้นที่ที่ไม่เจริญมากนักคนสมัยก่อนที่มีวิชาอาคมได้ทำน้ำมนต์ไว้ และอธิษฐานจิตว่าถ้าเรือไปจอดนิ่งอยู่ที่ใดแล้วไม่เคลื่อนที่ไปไหนแล้วจะเอาสมบัติมาสร้างวัด จนมาถึงบ้านท้ายเกาะหลังเอาน้ำมนต์พรมก็เป็นร่องน้ำเลื่อยมาถึงหมู่ 1 เรือก็ติด เรือไม่สามารถไปไหนได้จึงนำน้ำมนต์พรมแยกเป็นร่องจนถึงท่าวัดประสาธตและเอาน้ำมนต์พรมและไม่ไปไหน จึงสร้างวัดขึ้นที่วัดประสาธต ซึ่งผู้ที่เห็นความสำคัญ และมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่นจึงใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นหลักในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตำบลคณที มีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว หลังคาทรงไทยภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ริมผนังและมุมต่าง ๆ มีดังนี้ 1. เครื่องใช้ในครัว เช่น ช้อน ชาม ครก กระต่ายขูดมะพร้าว 2. เครื่องใช้ในการจับปลา เช่น ลอบ สุ่ม ข้อง 3. เครื่องมือช่าง เช่น เลื่อยสับยาว มีดพร้า 4. เครื่องที่ใช้ในการทำมาหากิน เช่น ลูกคิด ตาชั่ง 5. เครื่องมือที่ใช้เขียนหมาก เช่น เครื่องตำหมาก 6. เครื่องมือที่ใช้ในการนวด เช่น นมสาว 7. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บของ เช่น หีบ กล่อง 8. เครื่องมือที่ใช้ในการทำขนม เช่น หลุมขนมครก โดยทั้งหมดที่กล่าวมานั้นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตำบลคณที ได้พัฒนามาจากการที่ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้โบราณมาถวายให้กับทางวัดโดยเก็บรวบรวมไว้ที่ศาลากลางเปรียญ จนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

Jongkolrut. (9 ตุลาคม 2555). *วัดปราสาท*. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

<http://m-culture.in.th/album/view/163582/>

การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th

การเขียนบรรณานุกรมตามหลักการเขียนตามรูปแบบ APA 7th ในที่นี้เราแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ คือ การอ้างอิงในเนื้อหาและการอ้างอิงในบรรณานุกรมท้ายเล่ม โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

1. การอ้างอิงในเนื้อหา

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหานั้นผู้เขียนสามารถเขียนอ้างอิงได้ 2 รูปแบบคือ การอ้างอิงก่อนข้อความและการอ้างอิงหลังข้อความ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงนั้นจะมาจากแหล่งใด อาทิ หนังสือ รายงานการประชุม เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสารทางวิชาการหรือสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ผู้เขียนสามารถใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหารูปแบบเดียวกัน คือ ชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ แต่หากไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) สำหรับการอ้างอิงภาษาไทยและ (n.d.) สำหรับการอ้างอิงภาษาอังกฤษ กรณีที่มีปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี) เท่านั้น กรณีไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ท.) หรือ (n.p.) และถ้าชื่อผู้เขียนหรือชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก โดยมีรายละเอียดดังนี้

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

กรณี	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ผู้แต่ง 1 คน	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์) วรวิทย์ จันทรสุวรรณ (2563)	Lastname (Year) Miyake (2008)
ผู้แต่ง 2 คน	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ² (ปีที่พิมพ์) ชลลดา มงคลวนิช และ วัฒนาภรณ์ ชาติวงศ์ (2551)	Lastname ¹ and Lastname ² (Year) Wegener and Petty (1994)
ผู้แต่ง 3 คน ขึ้นไป	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และคณะ (ปีพิมพ์) สรญา แสงเย็นพันธ์ และคณะ (2565)	Last Name ¹ et al., (Year) Harris et al., (2022)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

กรณี	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ผู้แต่ง 1 คน	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง, ปีพิมพ์) (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2555)	(Lastname, Year) (Tracy, 2014)
ผู้แต่ง 2 คน	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และ ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ² , ปีที่พิมพ์) (ชลลดา มงคลวนิช และ วัฒนาภรณ์ ชาติวงศ์, 2555)	(Lastname ¹ and Lastname ² , Year) (Wegener and Petty, 1994)
ผู้แต่ง 3 คน ขึ้นไป	(ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง ¹ และคณะ, ปีพิมพ์) (สรญา แสงเย็นพันธ์ และคณะ, 2565)	(Last Name ¹ et al., Year) (Harris et al., 2018)

- การลงชื่อผู้เขียน

ผู้เขียน 1 คน

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุล./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

Author, A. A. (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/Publisher.

ผู้เขียน 2 คนขึ้นไป

ชื่อ นามสกุล¹ และชื่อ นามสกุล²./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

Author, A. A.¹ & Author, B. B.² (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/Publisher.

2. การอ้างอิงในบรรณานุกรม

1. หนังสือ (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)./สำนักพิมพ์.

Author, A.A. (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/ Publisher.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ จันทรสุวรรณ. (2565). *เคมีวิเคราะห์ : หลักการและเทคนิคการคำนวณเชิงปริมาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Covey, S. R. (2013). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful lessons in personal change*. Simon & Schuster.

กรณีที่ผู้แต่งเป็นนิติบุคคล เช่น หน่วยงาน องค์กร บริษัท หรือเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ ใส่ชื่อย่อ ในส่วนของสำนักพิมพ์ หรือผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ได้ เช่น WHO, มหาวิทยาลัย, สถาบัน, กรม, โรงพยาบาล

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2564). *คู่มือการตรวจสอบการออกแบบและก่อสร้างอาคารเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน*. กรม.

1.1 บทความหรือบทในหนังสือ (Book chapter)

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทหรือชื่อบทความ./ในชื่อบรรณาธิการ/(บ.ก.), ชื่อหนังสือ/(น./xx-xxx)./
สำนักพิมพ์.

Author, A. A./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)/Title of the book/(pp./xx-xxx)./
Publisher.

ตัวอย่าง

วัลลภ สุขสวัสดิ์. (2561). แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำทางการเมืองของกิตาโน มอสก้า กับชนชั้นนำทางการเมืองไทยในยุคมาลามาไทย. ใน *วัชรพล ศุภจักรวิวัฒนา และวัชรพล พุทธิรักษา (บ.ก.), ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (น. 47-68). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

1.2 หนังสือแปล

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ *ชื่อเรื่องหนังสือภาษาต้นฉบับ* / [*ชื่อหนังสือภาษาไทย*] / (พิมพ์ครั้งที่)./ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

แบร์รี สมาร์. (2555). *Michel Foucault* [มิเชล ฟูก็อดต์]. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

1.3 E-BOOK

1.3.1 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไม่มี DOI

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ *ชื่อหนังสือ* / (พิมพ์ครั้งที่)./ URL

Author, A.A./ (Year)./ *Title of the book* / (Edition ed.) / URL

ตัวอย่าง

จักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ. (2562). *พฤติกรรมสุขภาพ : แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
<https://www.ookbee.com>

Haslam, S. (2003). *Research Methods and Statistics in Psychology (SAGE Foundations of Psychology series)*. <http://www.amazon.com>

1.3.2 บทความหรือบทในหนังสือ (Book chapter) ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่งในบท./ (ปีพิมพ์)./ *ชื่อบท* / ใน *ชื่อบรรณาธิการ* / (บ.ก.)./ *ชื่อหนังสือ* (พิมพ์ครั้งที่)./ น./ xx-xxx)./ URL

Author, A. A./ (Year)./ *Title of the chapter* / In Editor/ (Eds.)./ *Title of the book* / (Edition ed., pp./ xx-xxx)./ URL

ตัวอย่าง

วัลลภ สุขสวัสดิ์. (2561). แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำทางการเมืองของกิตาโน มอสก้า กับชนชั้นนำทางการเมืองไทยในยุคมาลามาไทย. ใน วัชรพล ศุภจักรวัฒนา และวัชรพล พุทธรักษา (บ.ก.), *ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2., น. 47-68).

<https://www.mebmarket.com/ebook-273573-ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย>.

1.3.3 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มี DOI

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ *ชื่อหนังสือ* / (พิมพ์ครั้งที่)./ <https://doi.org/xxxxxxx>

Author, A. A. (Year)./ *Title of the book* / (Edition ed.) / <https://doi.org/xxxxxxx>

ตัวอย่าง

Chu, Z. (2022). *People-Oriented Education Transformation*.

<https://doi.org/10.1007/978-981-16-6353-6>

2. วิทยานิพนธ์

2.1 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่). /ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์หรือ
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]./ชื่อมหาวิทยาลัย.

Author, A.A./ (Year). /Title/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./
Name of the Institution awarding the degree.

ตัวอย่าง

สรญา แสงเย็นพันธ์. (2559). การพัฒนารูปแบบการเขียนบรรณานุกรมออนไลน์ [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Stewart, Y. (2000). *Dressing the tarot* [Unpublished master's thesis]. Auckland University of Technology.

2.2 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากเว็บไซต์ ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่). /ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]/ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

วันชนะ จุบรจ. (2560). ระบบสนับสนุนการประมาณการสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภคอาหาร [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. ThaiLIS.

https://tdc.thailis.or.th/tdc/search_result.php

Miller, T. (2019). *Enhancing readiness: An exploration of the New Zealand Qualified Firefighter Programme* [Master's thesis, Auckland University of Technology]. Tuwhera. <https://openrepository.aut.ac.nz/handle/10292/12338>

2.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่). /ชื่อวิทยานิพนธ์/(หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ) [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]./ชื่อฐานข้อมูล.

ตัวอย่าง

Becker, J. C. (2013). *Landscape-level influences on community composition and ecosystem function in a large river ecosystem* (Publication No. 3577776) [Doctoral dissertation, Graduate Council of Texas State University – San Marcos]. ProQuest Dissertations and Theses Global.

3. รายงานการวิจัยรูปแบบต่าง ๆ ที่มีใช้วิทยานิพนธ์

3.1 รายงานการวิจัย (รูปเล่ม)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง/[รายงานการวิจัย]/สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

จური วิจิตรวาทการ. (2553). *การศึกษาแนวทางส่งเสริมการบูรณาการมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง* [รายงานการวิจัย]. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

3.2 รายงานการวิจัย (อิเล็กทรอนิกส์)

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง/[รายงานการวิจัย]/ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

จური วิจิตรวาทการ. (2553). *การศึกษาแนวทางส่งเสริมการบูรณาการมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง* [รายงานการวิจัย]. สำนักงาน ก.พ..
<https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/research-juree-2553.pdf>

4. วารสาร

4.1 วารสารแบบเล่ม

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./เลขของปีที่/(เลขของฉบับที่)./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วิชัย พานิชย์สวาย, สุนน ไวยบุญญา, พิชพร ศุภกิจ, และรัตนกร หลวงแก้ว. (2562). ผลของการใช้บทเรียน PISA ที่มีต่อความสามารถด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารการวิจัยพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 12(3), 133-160.

4.2 วารสารออนไลน์

4.2.1 กรณีไม่มีเลข DOI

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./เลขของปีที่/(เลขของฉบับที่)./เลขหน้า./URL

ตัวอย่าง

Pattaratumrong, M., & Wongkhamhaeng, K. (2019). The Molecular Identification of Nephtys species (Polychaeta: Phyllodocida) from Songkhla Lake, Southern Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 1-9.
<https://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/Vol-27-No-3-2019-1-9>

4.2.2 กรณีมีเลข DOI

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./เลขของปีที่/(เลขของฉบับที่)./เลขหน้า./URL

ตัวอย่าง

Chantana, C. (2019). A Cooling System for a Mushroom House for Use in the Upper Central Region Climate of Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 10-19. <https://doi.org/10.14456/nujst.2019.22>

5. รายงานการประชุมเชิงวิชาการที่มี Proceeding

5.1 ในรูปแบบรูป Book Chapter

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์). /ชื่อบทความ./ ใน/ชื่อบรรณาธิการ./ (บ.ก.). /ชื่อการประชุม./ (น./เลขหน้า). /สถานที่. Contributor, A. & Contributor, B./ (Year). /Title./ In/ Editor / (Ed. หรือ Eds.), *Conference Name.* / (pp./xx-xxx). /Location.

กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากฐานข้อมูล ตัวอย่าง ชื่อฐานข้อมูล./ <https://doi.org/xxxx>

ตัวอย่าง

วิศวะ กลับลาย, อลิสา คู่เมี่ยม, และอมลวรรณ วีระธรรมโม. (2553). ผลการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง ภาษาไทยถิ่นใต้ ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3. ใน มนัส สุวรรณ (บ.ก.), *การจัดการเรียนรู้ การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 53.* (น. 3-14). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Bedenel, A.-L., Jourdan, L., & Biernacki, C. (2019). Probability estimation by an adapted genetic algorithm in web insurance. In R. Battiti, M. Brunato, I. Kotsireas, & P. Pardalos (Eds.), *Lecture notes in computer science: Vol. 11353. Learning and intelligent optimization.* (pp. 225-240). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-05348-2_21

5.2 ในรูปแบบวารสาร

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์). /ชื่อเรื่อง:/ชื่อเรื่องย่อย./ *ชื่อวารสาร.* /เลขของปีที่(เลขของฉบับที่). /เลขหน้า./ URL Contributor, A. & Contributor, B./ (Year). /Title:/ Sub-title./ *Journal.* /เลขของปีที่(เลขของฉบับที่). / เลขหน้า./ URL

ตัวอย่าง

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 105(34), 12593-12598. <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.0805417105>

6. เอกสารประกอบการประชุม/การประชุมวิชาการ ที่ไม่มี proceeding (Symposium)

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง./ (วัน/เดือน/ปี)./เรื่องการประชุม./ใน/ชื่อ/(ประธาน),/ชื่อการประชุม/[Symposium]./
ชื่องานที่จัดประชุม,/สถานที่ประชุม.

Contributor, A. & Contributor, B./ (Year,/Month/day)./Title of contribution./In/
Chair name/(Chair), Title of the Symposium/[Symposium]./Conference Name,
Location.

ตัวอย่าง

Cochrane, T. & Narayan, V. (2019, February 14–15). Evaluation the CMALT cMOOC: An agile and scalable professional development framework. In R. Shekhawat (Chairs). *Breakout session* [Symposium]. Scholarship of Technology Enhanced Learning Symposium, Auckland, New Zealand.

7. การนำเสนองานวิจัยหรือการนำเสนอโปสเตอร์ (Paper/ Poster Presentation)

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุล./ (วัน/เดือน/ปี)./ชื่อเอกสาร หรือโปสเตอร์/[เอกสารนำเสนอในที่ประชุม หรือ โปสเตอร์นำเสนอในที่ประชุม]./ชื่อการประชุม,/สถานที่.

Presenter, A & Presenter, B./ (Year,/Month/day)./Title of conference paper or poster/[Paper presentation or Poster presentation]./Conference Name,/Location.

กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากสถานที่ ตัวอย่าง ชื่อสถานที่./https://doi.org/xxx

7.1 Paper presentation

ตัวอย่าง

Mason, I. & Missingham, R. (2019, October 21–25). *Research libraries, data curation, and workflows* [Paper presentation]. eResearch Australasia Conference, Brisbane, QLD, Australia. <https://bit.ly/2v1CjRg>

7.2 Poster presentation

ตัวอย่าง

McGoudall, J., Durbin, P., Schlatter, T., McGale, M. & Jerabek, A. (2019, October 21–25). *Dataverse Installation Personas': A UX concept adopted to enable the navigation of Dataverse installations, for the purpose of sharing ideas and technical experiences by the international community* [Poster presentation]. eResearch Australasia Conference, Brisbane, QLD, Australia.
https://conference.eresearch.edu.au/wp-content/uploads/2019/10/Janet-McDougall-eRA2019_McDougall_Janet.pdf

8. รายงานการประชุม/การสัมมนา/อภิปราย

รูปแบบ

ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม./ (ปีพิมพ์) ./ชื่อเรื่องการประชุม./ชื่อการประชุม./สถานที่จัดประชุม.

ตัวอย่าง

ที่ประชุมคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยของรัฐ. (2565). การประชุมสามัญที่ประชุมคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 53. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

9. หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (วัน/เดือน/ปี) ./ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ทีมาวาไรตี้. (21 กุมภาพันธ์ 2565). จับตามผลกระทบโควิดระลอกสามทำคนไทยหนีท่วม. เดลินิวส์. 1.

10. เว็บไซต์

รูปแบบ

ชื่อ นามสกุลผู้เขียน./ (วัน/เดือน/ปีที่เผยแพร่) ./ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL

Author, A. A. / (Year, Month date) ./Title of the work: Subtitle./Website name./URL

ตัวอย่าง

สุรชาติ บำรุงสุข. (7 สิงหาคม 2566). สงครามยูเครน : สงครามร้อนแรกในสงครามเย็นใหม่. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/สงครามยูเครน>

สรญา แสงเย็นพันธ์. (2566). 10 เว็บไซต์จับคู่สื่อ ออกแบบงานได้สวยทันตา. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/จับคู่สื่อ/h>

Sparks, D. (2019). Women's wellness: Lifestyle strategies ease some bladder control problems. Mayo Clinic. <https://newsnetwork.mayoclinic.org/discussion/womens-wellness-lifestyle-strategies-ease-some-bladder-control-problems/>

กรณีที่ไม่มียวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) หรือ (n.d.)

กรณีที่มิปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี) เท่านั้น

กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก

10.1 เว็บไซต์ไม่ระบุปีที่เผยแพร่

ตัวอย่าง

Athletics New Zealand. (n.d.). Form a new club.

<http://www.athletics.org.nz/Clubs/Starting-a-New-Club>

10.2 Wikipedia

ตัวอย่าง

Leonardo da Vinci. (2024, August 13). In *Wikipedia*.
https://en.wikipedia.org/wiki/Leonardo_da_Vinci

11. Social media

11.1 Twitter ตัวอักษร

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]/(Year,/Month/date หรือ n.d.)/เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[Tweet].
Twitter./URL

ตัวอย่าง

Ardern, J. [@jacindaardern]. (2018, October 15). *I salute you, @Kereru4PM #BirdOfTheYear*
[Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/jacindaardern/status/1051569120066469889>

11.2 Twitter รูปภาพและวิดีโอ

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]/(Year,/Month/date หรือ n.d.)/เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[Image or
Video attached] [Tweet]. Twitter./URL

ตัวอย่าง

Figure.NZ [@figurenz]. (2019, October 15). *Looking forward to resting up over the holidays?*
[sleeping face emoji] [beach with umbrella emoji] NZ #Health Survey figures show
about 70% of adults meet sleep duration... [Image attached] [Tweet]. Twitter.
<https://twitter.com/FigureNZ/status/1207422765986279424>

11.3 Facebook post

รูปแบบ

ชื่อ Facebook. (วัน/เดือน/ปีที่เผยแพร่). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[วิดีโอหรือรูปภาพ]. Facebook./URL
Author, A. A./[Year,/Month/date หรือ n.d.]/เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./[Video or Image
attached]. Facebook./URL

ตัวอย่าง

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). *[Book Overview] ศิลปะและวิทยาศาสตร์ของการลงทุนเน้นคุณค่า*
โดย ผศ. ดร.สัมพันธ์ เนตยานันท์... [Video]. Facebook. <https://www.facebook.com/NU.publishing.house/videos/500261141462779>

11.4 Instagram

รูปแบบ

Author, A. A./[@username]/(Year,/Month/date หรือ n.d.)/เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก./
[Photograph]. Instagram./URL

ตัวอย่าง

New Zealand Police [newzealandpolice]. (2019, November 15). *Class of 2019 // Wellington dog section* [paw prints emoji] #fridayfloop [Photograph]. Instagram.
https://www.instagram.com/p/B43Cl_-J9pN/

11.5 YouTube หรือ streaming video

รูปแบบ

Uploader, U. U./ (Year, Month Day)./Title of work./[Video]./YouTube./URL

ตัวอย่าง

MSNBC. (2020, January 7). *Julián Castro endorses Elizabeth Warren*. [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=Uk2Tzc8H5po>

12. เอกสารประกอบการเรียน (เอกสารที่ตีพิมพ์หรือเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์)

รูปแบบ

ชื่อสกุล./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเอกสาร [เอกสารที่ตีพิมพ์หรือเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]./คณะ, มหาวิทยาลัย. Author, A./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเอกสาร [Manuscript/Unpublished manuscript]./คณะ, มหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ จันทรสุวรรณ. (2559). *หลักการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือโดยอาศัยกราฟมาตรฐาน* [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

13. แผ่นพับและจุลสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง [แผ่นพับ/จุลสาร]./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *แนะนำกรมศิลปากร* [แผ่นพับ]. <https://www.finearts.go.th/promotion/view/7294-แผ่นพับแนะนำกรมศิลปากร>

ศูนย์โบบานศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). *วัฒนธรรมโบบาน* [แผ่นพับ]. สำนักพิมพ์สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

14. ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ

ชื่อกฎหมาย./ (วัน/เดือน/ปี)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/ตอนที่/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564. (7 มกราคม 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 4 ง หน้า 22-50.

15. โปรแกรมซอฟต์แวร์/แอปพลิเคชัน

15.1 มีเวอร์ชัน

รูปแบบ

ชื่อผู้พัฒนา. (ปีที่เผยแพร่). *ชื่อโปรแกรม* (เวอร์ชัน) [ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์, แอปพลิเคชันมือถือ, เว็บแอปพลิเคชัน]. ผู้ให้บริการ. URL

Author. (Year). *Title of Software* (Version number) [Computer software, Mobile application, Web application]. Publisher. URL

ตัวอย่าง (กรณีที่ผู้พัฒนาเป็นองค์กร)

IBM Corporation. (2023). *SPSS Statistics* (Version 29.0) [Computer software]. IBM Corporation. <https://www.ibm.com/analytics/spss-statistics-software>

Meta Platforms. (2024). *Facebook* (Version 479.1.0) [Mobile App]. Meta Platforms, Inc. <https://apps.apple.com/th/app/facebook/id284882215>

Trello, Inc. (2023). *Trello* (Version 4.0) [Web application]. Atlassian. <https://www.trello.com>

ตัวอย่าง (กรณีที่ผู้พัฒนาเป็นบุคคล)

Smith, J. (2022). *DataAnalyzer* (Version 20.0)[Computer software]. Data Solutions. <https://www.datasolutions.com/analyzer>

ตัวอย่าง (กรณีที่ไม่มีผู้พัฒนาหรือผู้ให้บริการที่ชัดเจน)

GIMP. (2023). *GIMP* (Version 10.0.1) [Computer software]. <https://www.gimp.org>

15.2 ไม่มีเวอร์ชัน

รูปแบบ

ชื่อผู้พัฒนา. (ปีที่เผยแพร่). *ชื่อโปรแกรม*. [ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์, แอปพลิเคชันมือถือ, เว็บแอปพลิเคชัน]. ผู้ให้บริการ. URL

Author. (Year). *Title of Software*. [Computer software, Mobile application, Web application]. Publisher. URL

ตัวอย่าง (กรณีที่ผู้พัฒนาเป็นองค์กร)

อินสไปร์. (2015). *อักษรวิสุทธิ*. [เว็บแอปพลิเคชัน]. อินสไปร์. <https://www.akarawisut.com>

Slack Technologies. (2022). *Slack*. [Web application]. Salesforce. <https://www.slack.com>

ตัวอย่าง (กรณีที่ผู้พัฒนาเป็นบุคคล)

Smith, J. (2022). *DataAnalyzer*. [Computer software]. Data Solutions. <https://www.datasolutions.com/analyzer>

ตัวอย่าง (กรณีที่ไม่มีผู้พัฒนาหรือผู้ให้บริการที่ชัดเจน)

GIMP. (2023). *GIMP*. [Computer software]. <https://www.gimp.org>

16. Generative AI

รูปแบบ

ชื่อบริษัทผู้พัฒนา/ผู้เขียนโมเดลนี้. (ปีที่ใช้). ชื่อของโมเดล (version ที่ใช้) [Large language model].

URL for AI

ตัวอย่าง

OpenAI. (2024). *ChatGPT* (September 16 version) [Large language model].

<https://chat.openai.com/chat>

Anthropic. (2024). *Claude* (September 20 version) [Large language model].

<https://claude.ai/new>

Tips: การใช้ Generative AI ในงานเขียนนั้นมีข้อควรระวัง เพราะคนอื่นไม่สามารถเข้าถึงบทสนทนาของเราได้ เพราะเป็นการสนทนาระหว่างเรากับ AI แม้แต่เราจะระบุ Prompt สำหรับการสนทนาผลลัพธ์ก็อาจจะแตกต่างกันออกไป เราอาจจะใส่ข้อความเต็ม (full text) ของคำตอบที่ยาวจาก Generative AI ไว้ในภาคผนวก หรือในเอกสารเสริมรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงข้อความที่ถูกสร้างขึ้นจริงได้ และสร้างความน่าเชื่อถือ

ตัวอย่าง

เมื่อถามต่อว่าอะไรคือคำอธิบายที่ถูกต้องกว่า ChatGPT ตอบว่าส่วนต่าง ๆ ของสมองทำงานร่วมกัน และความเชี่ยวชาญของแต่ละส่วนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ (OpenAI, 2023 ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก หรือ OpenAI, 2023; see Appendix A for the full transcript)

หมายเหตุ

- ควรศึกษาข้อตกลงและนโยบายของวารสารและสำนักพิมพ์ในเรื่องของการใช้ Generative AI ให้ชัดเจน เพราะโดยมากจะไม่จัดว่า “ChatGPT” มีสถานะเป็น “Author” หรือ ไม่ได้อยู่ในหลักเกณฑ์ของการเป็นผู้ประพันธ์ (Authorship Criteria) จึงทำให้ไม่ต้องอ้างอิงและไม่ต้องนำมาใส่ในรายการอ้างอิง
- ผู้เขียนอาจจำเป็นต้องประกาศให้ชัดเจน (Clarify) ว่ามีการใช้งาน ChatGPT ในงานเขียนของตนเองว่าใช้ทำอะไรและอยู่ในส่วนใดของงานเขียน (Natthasit.n, 2567)

17. ภาพและตาราง

การระบุแหล่งที่มาของรูปภาพและตารางจะต่างจากสารสนเทศประเภทอื่น ๆ ที่จะต้องมีการเพิ่มเติมการระบุสิทธิ์การใช้งานและลิขสิทธิ์ หรือในสาธารณสมบัติหรือตัวย่อใบอนุญาต Creative Commons ทำซ้ำโดยได้รับอนุญาต หรือดัดแปลงโดยได้รับอนุญาต หากมีการขออนุญาตและได้รับอนุญาต

1. ลักษณะการนำมาใช้ โดยระบุว่า “จาก” สำหรับการพิมพ์ซ้ำ หรือ “ดัดแปลงจาก” สำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใด ๆ
2. ข้อมูลของแหล่งที่มาตามประเภทของสารสนเทศ
3. สถานะลิขสิทธิ์ของผลงานที่นำมา โดยระบุว่า “สงวนลิขสิทธิ์/ปี/โดย/ชื่อเจ้าของผลงาน.” หรือ “CC BY-NC-ND” สำหรับการสงวนลิขสิทธิ์บางประการ (Creative Commons) หรือ “สาธารณสมบัติ” สำหรับงานสร้างสรรค์ที่หมดความคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว
4. ข้อความการอนุญาต ให้ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น

5. การระบุที่มานี้ ใช้แทนการอ้างอิงในเนื้อหา จึงไม่จำเป็นต้องระบุซ้ำ (ศูนย์นวัตกรรมทางการศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์, 2564)

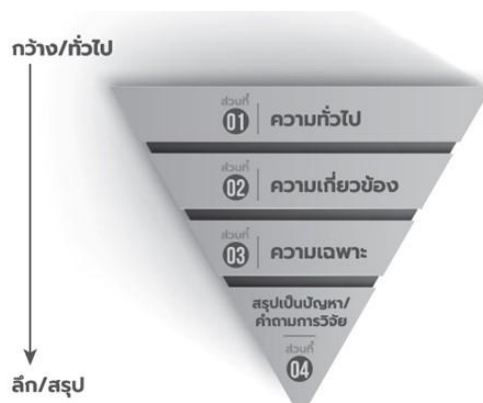
แหล่งที่มา	การนำมาใช้	รายละเอียดแหล่งที่มา	ลิขสิทธิ์	ข้อความการอนุญาต
หนังสือ	จาก หรือ ปรับปรุงจาก	ข้อ 1	ไทย สงวนลิขสิทธิ์/ปี/โดย/ชื่อเจ้าของผลงาน. หรือ สาธารณสมบัติ.	ไทย พิมพ์ซ้ำโดยได้รับ อนุญาต หรือ ดัดแปลงโดยได้รับ อนุญาต
วารสาร	From หรือ Adapted from	ข้อ 3	หรือ CC BY-NC อังกฤษ Copyright/year/by/ ชื่อเจ้าของผลงาน.	อังกฤษ Reprinted with permission. หรือ Adapted with permission.
เว็บไซต์		ข้อ 4	หรือ In the public domain. หรือ CC BY-NC	

หมายเหตุ : จาก การอ้างอิงสารสนเทศตาม “Publication Manual of the American Psychological Association” 7th Edition) โดย ศูนย์นวัตกรรมทางการศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์, 2564. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/153329/111738>).

17.1 จากหนังสือ

รูปแบบ

จาก/ชื่อหนังสือ/(น./เลขหน้า)/โดย/ชื่อผู้แต่ง,/ปีพิมพ์,/สำนักพิมพ์/(URL)/ลิขสิทธิ์/ข้อความการอนุญาต
From/BookName/(p./ PageNumber)/by/ Author, A. A./Year,/Publisher/(URL)/ Copyright/
Permission.

ภาพ 1 การเขียนความเป็นมาของปัญหา

หมายเหตุ: จาก ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ : จากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2 น. 32), โดย ชำนาญ ปาณวงษ์, 2563, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. สงวนลิขสิทธิ์ 2563 โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. ดัดแปลงโดยได้รับอนุญาต.

ตัวอย่าง (การอ้างอิงท้ายเล่ม)

ชำนาญ ปานางษ์. (2563). *ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ : จากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

17.2 จากเว็บไซต์

รูปแบบ

จาก/ชื่อบทความ,/โดย/ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่เผยแพร่,/ชื่อเว็บไซต์/(URL)/ลิขสิทธิ์/ข้อความอนุญาต.

From/Title,/by/Author, A. A./Year,/Site Name/(URL)/Copyright/Permission.

*ไม่ต้องระบุ ชื่อเว็บไซต์หากเหมือนกับ ชื่อผู้แต่ง

ภาพ 1 การพบปะกันระหว่างคิมจองอึน (Kim Jong-un) ผู้นำเกาหลีเหนือประธานาธิบดีมุนแจอิน (Moon Jae-in) ผู้นำเกาหลีใต้ และประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ผู้นำสหรัฐอเมริกาที่พื้นที่ปลอดทหาร (demilitarized zone) ระหว่างเกาหลีทั้งสอง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 2019

หมายเหตุ: จาก President Trump Meets with Chairman Kim Jong Un โดย The White House, 2561, Commons Wikimedia (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:President_Trump_Meets_with_Chairman_Kim_Jong_Un_%2848164732021%29.jpg). CC BY-NC-ND.

ตัวอย่าง (การอ้างอิงท้ายเล่ม)

The White House. (2019). President Trump Meets with Chairman Kim Jong Un. [Image].

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:President_Trump_Meets_with_Chairman_Kim_Jong_Un_%2848164732021%29.jpg

17.3 จากวารสาร

รูปแบบ

จาก/ “ชื่อบทความ,” /โดย/ชื่อผู้แต่ง,/ปีพิมพ์/ชื่อวารสาร,/เลขของปีที่(เลขของฉบับที่),/น./เลขหน้า/(URL)/ลิขสิทธิ์/ข้อความการอนุญาต.

From*/“Title journal,”/by/Author, A. A./Year/JournalTitle,/Volume(issue),/p. PageNumber (url or doi if from an ejournal)/Copyright/Permission.

พระเทพวชิรเมธี, ผศ.ดร. (วีระ วรปัญญ ป.ธ.๙)
เจ้าอาวาสวัดท่าซุงเมืองสรวง อำเภอวารินชำราบ
ผู้ช่วยกรรมการวิเทศสัมพันธ์สำนักงานเขตฯ

ภาพ 1 พระราชวชิรเมธี เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง

หมายเหตุ: จาก ประชาสัมพันธ์จังหวัดกำแพงเพชร. (15 กันยายน 2567). กราบถวายความอาลัยพระเดชพระคุณพระเทพวชิรเมธี เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ... [รูปภาพ]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=842871074697070&id=100069225549371&set=a.246534134330770>.

ตัวอย่าง (การอ้างอิงท้ายเล่ม)

ประชาสัมพันธ์จังหวัดกำแพงเพชร. (15 กันยายน 2567). กราบถวายความอาลัยพระเดชพระคุณพระเทพวชิรเมธี เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ... [รูปภาพ]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=842871074697070&id=100069225549371&set=a.246534134330770>

17.5 ผู้เขียนบทความถ่ายภาพเอง

ภาพ 1 เซ่ง (แคนม้ง) เครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง
(ถ่ายภาพโดยผู้สร้างสรรค์)

*** ไม่ต้องอ้างอิงในบรรณานุกรม

18. การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ (อ้างถึงใน)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
Bazzano (2011 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556, หน้า 47)	Bennett (2000 as cited in Stone, 2013, p.34)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
(Bazzano, 2011 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2556, หน้า 47)	(Bennett, 2000 as cited in Stone, 2013, p.34)

* การอ้างอิงบรรณานุกรม ให้ทำการอ้างอิงตามรูปแบบของแหล่งข้อมูลนั้น ๆ เช่น มาจากหนังสือหรือเว็บไซต์

19. การติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล

- การอ้างอิงในเนื้อหา (ก่อนข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์ (การสัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)	G. A. Smith (Interview, 5 October 2012)

- การอ้างอิงในเนื้อหา (หลังข้อความ)

ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
(ณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์, การสัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2559)	(G. A. Smith, Interview, 5 October 2012)

* การติดต่อสื่อสารส่วนบุคคลให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในบรรณานุกรม